

Minoritetsfrågor

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas 141 motionsyrkanden i frågor rörande de nationella minoriteterna som väckts dels under de allmänna motionstiderna 2003–2005, dels med anledning av proposition 2005/02:2 Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik, proposition 2005/06:86 Ett ökat samiskt inflytande och regeringens skrivelse 2005/06:95 En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009. I samband med behandlingen av motionerna har inom ramen för utskottets uppföljnings- och utvärderingsarbete på utskottets uppdrag genomförts tre studier som redovisats i tre rapporter. De finns publicerade i serien Rapporter från riksdagen (2004/05:RFR3).

Motionerna gäller bl.a. omnämmande av de nationella minoriteterna i regeringsformen, de nationella minoriteternas inflytande, ILO-konvention 169, förvaltningsområdena, fler nationella minoriteter och minoritetsspråk, utbildning, äldreomsorg, medier och diskrimineringsfrågor. Ett avsnitt ägnas särskilt åt den romska minoriteten.

Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden.

I betänkandet finns 22 reservationer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	7
Ärendet och dess beredning	7
Bakgrund	7
Utskottets överväganden	12
Övergripande frågor	12
Omnämmande av de nationella minoriteterna i regeringsformen	20
Inflytande	23
Stöd	29
ILO-konvention 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder	32
Förvaltningsområden	40
Fler nationella minoriteter och minoritetsspråk	43
Utbildning	49
Äldreomsorg	63
Medierna	72
Ombudsman och diskrimineringsfrågor	79
Information	82
Bakgrund	83
Särskilt om den romska minoriteten	84
Reservationer	93
1. Övergripande frågor, punkt 1 (fp)	93
2. Övergripande frågor, punkt 1 (c)	93
3. Omnämmande av de nationella minoriteterna i regeringsformen, punkt 2 (fp, v, c, mp)	95
4. Inflytande, punkt 3 (fp)	95
5. Inflytande, punkt 3 (c, mp)	96
6. Stöd, punkt 4 (fp)	97
7. Stöd, punkt 4 (v, mp)	97
8. ILO-konvention 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder, punkt 5 (fp, v, mp)	98
9. Förvaltningsområden, punkt 6 (fp)	99
10. Förvaltningsområden, punkt 6 (c)	100
11. Förvaltningsområden, punkt 6 (mp)	101
12. Fler nationella minoriteter, punkt 7 (fp, kd, c, mp)	102
13. Teckenspråk, punkt 8 (c, mp)	102
14. Utbildning, punkt 9 (fp)	103
15. Utbildning, punkt 9 (v)	104
16. Utbildning, punkt 9 (mp)	105
17. Äldreomsorg, punkt 10 (fp)	106
18. Medierna, punkt 11 (fp)	107
19. Medierna, punkt 11 (c)	107
20. Ombudsman och diskrimineringsfrågor, punkt 12 (fp)	108
21. Information, punkt 13 (fp)	109
22. Särskilt om den romska minoriteten, punkt 14 (v, mp)	109

Bilaga 1

Förteckning över behandlade förslag	111
Motion väckt med anledning av prop. 2005/06:86	111
Motioner väckta med anledning av skr. 2005/06:95	111
Motioner väckta med anledning av prop. 2005/06:2	112
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2003	112
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2004	116
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2005	118

Bilaga 2

Minoritetspråksseminarium	123
---------------------------------	-----

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Övergripande frågor

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del, 2003/04:K417 yrkande 1, 2004/05:K284 yrkande 1, 2004/05:K385 yrkande 1, 2005/06:K249 yrkande 1, 2005/06:K409 yrkandena 3, 5, 8 och 9 samt 2005/06:Kr336 yrkande 4.

Reservation 1 (fp)

Reservation 2 (c)

2. Omnämmande av de nationella minoriteterna i regeringsformen

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K417 yrkande 2, 2004/05:K265 yrkande 1, 2004/05:K275, 2004/05:K284 yrkande 2, 2005/06:K15 yrkande 1, 2005/06:K249 yrkande 2 och 2005/06:K409 yrkandena 1 och 2.

Reservation 3 (fp, v, c, mp)

3. Inflytande

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K344, 2003/04:K380 yrkandena 1–3 och 5, 2004/05:K265 yrkandena 2 och 3, 2004/05:K284 yrkande 10, 2004/05:K425, 2005/06:K249 yrkande 13, 2005/06:K409 yrkande 11 och 2005/06:Kr7 yrkande 4.

Reservation 4 (fp)

Reservation 5 (c, mp)

4. Stöd

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K417 yrkande 3, 2004/05:K284 yrkande 3, 2005/06:K249 yrkande 5 och 2005/06:K315 yrkandena 1 och 11.

Reservation 6 (fp)

Reservation 7 (v, mp)

5. ILO-konvention 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K287, 2003/04:K417 yrkande 7, 2003/04:Sk284 yrkande 1, 2004/05:K266, 2004/05:K284 yrkande 9, 2004/05:K330, 2005/06:K18 yrkande 3, 2005/06:K22 yrkande 18, 2005/06:K249 yrkande 12, 2005/06:K308, 2005/06:K359 yrkandena 1 och 2, 2005/06:K473 yrkande 10 och 2005/06:Ju479 yrkande 1.

Reservation 8 (fp, v, mp)

6. Förvaltningsområden

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K250, 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del, 2003/04:K370 yrkandena 1 och 2, 2003/04:K380 yrkande 8, 2003/04:K417 yrkandena 8 och 9, 2004/05:K284 yrkandena 11 och 12, 2004/05:K396, 2004/05:K397 yrkande 1, 2005/06:K22 yrkande 17, 2005/06:K249 yrkandena 14 och 15, 2005/06:K314, 2005/06:K409 yrkandena 6 och 7, 2005/06:Kr6 yrkande 11 och 2005/06:Kr7 yrkande 5.

Reservation 9 (fp)

Reservation 10 (c)

Reservation 11 (mp)

7. Fler nationella minoriteter

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K370 yrkande 3, 2003/04:K417 yrkande 10, 2004/05:K284 yrkande 13, 2005/06:K249 yrkande 16 och 2005/06:K409 yrkande 4.

Reservation 12 (fp, kd, c, mp)

8. Teckenspråk

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K249, 2003/04:K314, 2003/04:K436, 2003/04:So569 yrkande 13, 2003/04:Ub393 yrkande 1 och 2005/06:K409 yrkande 12.

Reservation 13 (c, mp)

9. Utbildning

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K306 yrkandena 2–4, 2003/04:K358 i denna del, 2003/04:K380 yrkandena 6 och 7, 2003/04:K435 i denna del, 2004/05:K284 yrkandena 4–6, 2004/05:K397 yrkande 4, 2005/06:K22 yrkande 26, 2005/06:K249 yrkandena 6–9, 2005/06:K315 yrkandena 2 och 3, 2005/06:Kr6 yrkandena 2–5, 7 och 9 samt 2005/06:Kr7 yrkande 3.

Reservation 14 (fp)

Reservation 15 (v)

Reservation 16 (mp)

10. Äldreomsorg

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:K284 yrkande 7, 2004/05:K370, 2004/05:K397 yrkandena 2 och 3 samt 2005/06:K249 yrkande 10.

Reservation 17 (fp)

11. Medierna

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del, 2003/04:K358 i denna del, 2003/04:K435 i denna del, 2004/05:K284 yrkande 8, 2005/06:K249 yrkande 11, 2005/06:K409 yrkande 10 och 2005/06:Kr6 yrkande 10.

Reservation 18 (fp)

Reservation 19 (c)

12. Ombudsman och diskrimineringsfrågor

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K434, 2005/06:K15 yrkande 2, 2005/06:K19 och 2005/06:Kr6 yrkande 8.

Reservation 20 (fp)

13. Information

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del, 2003/04:K380 yrkande 4, 2005/06:K249 yrkandena 3 och 4, 2005/06:K432 och 2005/06:K433.

Reservation 21 (fp)

14. Särskilt om den romska minoriteten

Riksdagen avslår motionerna 2004/05:K337, 2005/06:K22 yrkandena 14 och 41, 2005/06:K315 yrkandena 4–10, 2005/06:K401 yrkandena 1 och 2 samt 2005/06:Bo280.

Reservation 22 (v, mp)

Stockholm den 2 maj 2006

På konstitutionsutskottets vägnar

Göran Lennmarker

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Göran Lennmarker (m), Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Pär Axel Sahlberg (s), Inger Jarl Beck (s), Ingvar Svensson (kd), Mats Einarsson (v), Anders Bengtsson (s), Henrik S Järrel (m), Helene Petersson (s), Helena Bargholtz (fp), Kerstin Lundgren (c), Billy Gustafsson (s), Karin Åström (s), Gustav Fridolin (mp), Carl-Erik Skårman (m) och Martin Andreasson (fp).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta ärende behandlas 141 motionsyrkanden rörande de nationella minoriteterna vilka väckts dels under de allmänna motionstiderna 2003–2005 dels med anledning av proposition 2005/06:2 Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik, proposition 2005/06:86 Ett ökat samiskt inflytande och regeringens skrivelse 2005/06:95 En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009. Motionsyrkandena finns förtecknade i *bilaga 1*.

Utskottet beslutade i november 2002 att under mandatperioden som ett led i beredningen av motioner från allmän motionstid genomföra en uppföljning av riksdagens beslut 1999 om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Inom ramen för denna uppföljning uppdrog utskottet åt två forskare och åt riksdagens utredningstjänst att genomföra vissa studier. Studierna har redovisats till utskottet i tre rapporter i december 2004. Den första studien genomfördes av professor Kenneth Hyltenstam och doktoranden Tommaso M. Milani vid Centrum för tvåspråkighetsforskning vid Stockholms universitet. Deras rapport Nationella minoriteter och minoritetsspråk är en uppföljning av Sveriges efterlevnad av Europarådets konventioner på nationell nivå i ett minoritetsperspektiv. Den andra delstudien, som genomfördes av fil.dr Lars Elenius vid institutionen för industriell ekonomi och samhällsvetenskap vid Luleå tekniska universitet redovisades genom rapporten Ett uthålligt språk – genomförande av lagarna om användning av minoritetsspråk i förvaltningsområdena i Norrbottens län åren 2000–2004. I den tredje rapporten – Stödet till nationella minoriteter och landsdels- eller minoritetsspråk i fem länder – av Christer Åström och Roger Karlsson vid riksdagens utredningstjänst redovisas en internationell kartläggning.

Rapporterna utgjorde ett underlag vid ett seminarium om de nationella minoriteterna som utskottet höll den 26 maj 2005. De finns publicerade i riksdagens rapportserie Rapporter från riksdagen, 2004/05:RFR3 Nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Rapporterna har utgjort ett underlag vid behandlingen av de nu aktuella motionerna.

Inom ramen för utvärderingen har utskottet den 30 mars hållit ett särskilt seminarium med företrädare för de nationella minoriteterna, *bilaga 2*.

Bakgrund

I de flesta länder i Europa finns det minoritetsgrupper som talar ett annat språk och har en annan kultur än majoritetsbefolkningen. Några sådana språk är knutna till en viss region eller landsdel och kallas i vissa fall lands-

delsspråk. Det brukar sägas att det finns ett 40-tal nationella minoriteter i Europa och att runt 40 miljoner människor tillhör dessa minoriteter. Minoriteternas storlek varierar i hög grad liksom staternas sätt att hantera minoriteterna. Enligt Europarådet hotas minoriteterna och minoritetsspråken av både det moderna samhällets standardisering genom t.ex. medier och genom en ovänlig omgivning och statlig assimileringspolitik.

Sverige ratificerade i februari 2000 Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (jfr prop. 1998/99:143, bet. 1999/2000:KU6).

Ramkonventionen är uppbyggd som en principdeklaration och anger att de principer som kommer till uttryck i konventionen skall förverkligas genom nationell lag och lämplig regeringspolitik. Ramkonventionen omfattar bestämmelser om skydd för språk samt skydd och stöd för minoritetskulturer, traditioner, kulturarv och religion.

Den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk innehåller skilda bestämmelser för språk som inte har en klar historisk förankring till en viss region utan har talats på många olika håll (del II) och för språk som har en klar historisk geografisk bas (del III). I den förstnämnda delen krävs beslutsamma åtgärder för att skydda och främja minoritetsspråken och att staterna skall underlätta och/eller uppmuntra användningen av minoritetsspråken i tal och skrift i det offentliga och privata livet. Staterna åtar sig också att tillhandahålla lämpliga former och medel för undervisning i och studium av minoritetsspråken på alla vederbörliga nivåer. En viktig princip är att staterna skall ta hänsyn till de behov och önskemål som uttrycks av minoritetsgrupperna själva. Den senare delen (del III) innehåller mer detaljerade bestämmelser för de språk som har en historisk geografisk bas.

Alla de nordiska länderna utom Island har olika minoritetsgrupper och minoritetsspråk. Den samiska ursprungsbefolkningen finns förutom i Sverige, Norge och Finland även i Ryssland. I både Sverige och Norge har olika varieteter av finska status som minoritetsspråk (kvänska i Norge samt meänkieli och finska i Sverige). I Sverige omfattas sverigefinnarna och finskan av ramkonventionen och minoritetsspråkskonventionen på samma sätt som finlandssvenskan och svenskan gör det i Finland. Judar är en nationell minoritet i Finland, Norge och Sverige, och jiddisch är minoritetsspråk i Sverige och även Nederländerna. Romerna har minoritetsstatus i Sverige, Norge, Finland och Tyskland.

De nationella minoriteterna i Sverige är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. De språk som omfattas är samiska (alla former), finska, meänkieli, romani chib (alla former) och jiddisch.

Den 1 april 2000 trädde lagarna (SFS 1999:1175 och 1176) om rätt att använda samiska respektive finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar i kraft. Samtliga varieteter av det samiska språket ges ett skydd som syftar till att språken skall stärkas så att de kan hållas levande som minoritetsspråk i Sverige. Rätten att använda minoritetsspråken

samiska, finska och meänkieli avser de områden (förvaltningsområden) i Norrbotten där språken används av hävd och fortfarande används i tillräcklig omfattning. Lagarna ger också rätt att få förskola och äldreomsorg helt eller delvis på dessa språk. Det samiska förvaltningsområdet omfattar kommunerna Arjeplog, Gällivare, Jokkmokk och Kiruna. Förvaltningsområdet för finska och meänkieli omfattar kommunerna Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå.

Den 1 juni 2001 lämnade Sverige in sin första rapport till Europarådet rörande tillämpligheten av ramkonventionen. I augusti 2002 lämnade Europarådets rådgivande kommitté sin rapport rörande Sveriges tillämpning av bestämmelserna.

Europarådets ministerkommitté skall övervaka fördragsslutande staters genomförande av ramkonventionens bestämmelser (artikel 24). Den 10 december 2003 antog ministerkommittén en resolution innehållande vissa slutsatser rörande Sveriges tillämpning av ramkonventionen.

Ministerkommittén rekommenderade Sverige att ta hänsyn till dess slutsatser och kommentarerna från den rådgivande kommittén. Dessutom måste man mer konsekvent ta praktisk hänsyn till principerna i ramkonventionen. Den långtgående decentraliseringen när det gällde många av de grundläggande frågorna i genomförandet av ramkonventionen innebar att de lokala myndigheterna hade ett huvudansvar i att övervaka och ta itu med relaterade problem. Bristerna var särskilt uppenbara i fråga om stöd till utbildning i de nationella minoritetsspråken, men det fanns även andra brister inom andra områden såsom medierna, där det behövdes stöd till initiativ från personer som tillhörde de nationella minoriteterna. Det fanns ett trängande behov av att nå en harmonisk lösning och tydliggöra den juridiska situationen när det gäller landrättigheter i områden som traditionellt bebos av samer, med målet att uppnå harmoni mellan etniska grupper i området och att skydda ursprungsbefolkningens kultur och identitet. Det var också viktigt att genomföra den nyligen förbättrade lagstiftningen om etnisk diskriminering, med tanke på den diskriminering som drabbar minoriteter, i synnerhet romer, i fråga om t.ex. boende och arbete. Slutligen framhölls att de svenska myndigheterna borde fortsätta att utveckla former för samråd för att göra personer från de nationella minoriteterna mer delaktiga när det fattas beslut som rör dem.

Ministerkommittén noterade att Sverige under de senaste åren tagit fram ett rättsligt ramverk för att skydda de nationella minoriteterna och strävat efter att samarbeta med de nationella minoriteterna. Denna positiva utveckling rörde i synnerhet kommunerna i Norrbotten som ingår i förvaltningsområdena. Ministerkommittén konstaterade vidare att det kvarstår ett behov av att utvidga omfattningen av den lagstiftning som skyddar de nationella minoriteterna

Den 1 juni 2001 lämnade Sverige också sin första rapport till Europarådet rörande tillämpningen av *minoritetsspråkskonventionen* i enlighet med artikel 15. Europarådets expertkommitté lämnade den 6 december 2002 sin

första rapport rörande Sveriges efterlevnad av konventionens bestämmelser. Europarådets expertkommitté noterade att minoritetsspråklagarna var nya och att det i ett initialt skede kan förekomma "inkörningsproblem" i tillämpningen av lagarna. Införandet av lagarna har haft en statushöjande effekt på minoritetsspråken. Expertkommittén påpekade dock att det tycks finnas en negativ utveckling när det gäller undervisning i och på minoritetsspråken. Kommittén hoppades att denna negativa trend kommer att brytas genom att Sverige ratificerat minoritetskonventionen. Expertkommittén konstaterade att när det gäller att i praktiken genomföra kraven i konventionen ligger i många fall ansvaret på regionala och lokala myndigheter att vidta åtgärder. Kommittén noterade att bristen på sådana åtgärder från vissa myndigheters sida har lett till att många åtaganden inte har efterlevts, trots att det fanns en rättslig grund. Kommittén ansåg att detta är ett organisationsproblem som myndigheterna borde analysera för att se till att åtagandena genomförs i praktiken.

Detta strukturproblem var, enligt expertkommittén, särskilt tydligt inom utbildningssystemet. Kommittén konstaterade att utbildning är grundläggande när det handlar om att skydda och främja landsdels- eller minoritetsspråk. Kommittén underströk därför att det krävdes särskilda åtgärder för att göra undervisning mer tillgänglig i eller på de språk som berörs av den svenska ratificeringen. Kommittén uppmanade även de svenska myndigheterna att på ett mer aktivt sätt beakta sverigefinnarnas behov på utbildningsområdet.

Expertkommittén fann att kravet i artikel 7 (att tillhandahålla undervisning på minoritetsspråken) försvåras för Sveriges del genom bristen på lärare i minoritetsspråken och bristande intresse för lärarutbildning i minoritetsspråk. Kommittén uppmanade svenska myndigheter att förbättra möjligheterna och uppmantra fler att söka sig till lärarutbildningar i minoritetsspråk.

Kommittén konstaterade att de statliga myndigheterna hade upprättat en öppen dialog med företrädare för alla landsdels- eller minoritetsspråken. Myndigheterna skulle enligt kommittén kunna beakta möjligheten att inrätta ett permanent forum för alla minoritetsspråken, något som skulle möjliggöra en ständig dialog mellan språkgruppernas företrädare och med myndigheterna. Kommittén ansåg vidare att en aktivare informationspolitik också skulle gynnas genom denna typ av forum, eftersom företrädare för de olika språken skulle få bättre tillgång till de möjligheter som erbjuds inom ramen för den statliga politiken.

Kommittén ställde sig positiv till att vissa åtgärder har vidtagits för att göra radio- och tv-program tillgängliga på landsdels- eller minoritetsspråk och förväntade sig att se en positiv utveckling i Sverige. Resultaten var enligt kommittén mindre positiva när det gäller produktion av dagstidningar på minoritetsspråken. Det fanns inga dagstidningar på samiska och mycket få på meänkieli. Kommittén såg fram emot att i sin kommande utvärdering få information om hur detta förbättrats.

Europarådets ministerkommitté beslutade i juni 2003 att lämna ett antal rekommendationer rörande Sveriges tillämpning av konventionen. Ministerkommittén rekommenderade svenska myndigheter att ta hänsyn till alla expertkommitténs påpekanden och särskilt prioritera

1. omedelbara åtgärder för att göra undervisning i landsdels- eller minoritetsspråk mer lättillgänglig, ta fram läromedel och förbättra lärarutbildning på alla utbildningsnivåer,
2. stöd för användningen av samiska, finska och meänkieli i kontakten med rättsväsen och offentliga myndigheter i de definierade delarna av Norrbottens län,
3. stödja framtagandet av eller utvecklingen av minst en dagstidning på samiska och en på meänkieli,
4. förbättra situationen för det finska språket utanför det finska administrativa området i den offentliga förvaltningen och i synnerhet i fråga om utbildning.

Sverige lämnade den 30 juni 2004 sin andra rapport. Beträffande ministerkommitténs rekommendation när det gällde undervisning konstaterades i rapporten att Myndigheten för skolutveckling hade arbetat aktivt med lärarutbildning och med utvecklandet av undervisningsmaterial för de olika minoriteterna. Vidare hade en fyraårig försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning i grundskolan inletts. I fråga om rekommendationen att stödja användandet av samiska, finska och meänkieli vid kontakter med myndigheter och domstolar i förvaltningsområdena angavs att Länsstyrelsen i Norrbottens län följer upp de problem och hinder som föreligger vid användandet av minoritetsspråken. Vidare arbetade de aktuella kommunerna med handlingsplaner för minoritetspolitiken. När det gäller rekommendationen att uppmuntra och främja skapandet eller bevarandet av minst en tidning på samiska och meänkieli hänvisades till Presskommittén 2004. När det gäller rekommendationen att förbättra situationen för det finska språket i det offentliga livet utanför det finska förvaltningsområdet hänvisades till Utredningen om de finska och sydsamiska språken.

Europarådets expertkommitté har ännu inte lämnat sin andra rapport.

Utskottets överväganden

Övergripande frågor

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner som gäller utgångspunkter för minoritetspolitiken, behovet av en samlad redogörelse för minoritetspolitiken, åtgärder för undanröja Europarådets kritik samt behovet av en konkret politik och resurser för att Sverige skall kunna leva upp till vad minoritetskonventionen föreskriver.

Jämför reservationerna 1 (fp) och 2 (c).

Motionerna

Tobias Krantz m.fl. (fp) begär i motion 2003/04:K417 yrkande 1 ett tillkännagivande till regeringen om att utgångspunkten för minoritetspolitiken bör vara att stärka individers möjligheter att utifrån sina egna önskemål kunna hävda och utveckla sin kultur eller sitt språk, inte att göra kollektiva gruppindelningar överordnade individers självvalda identifikation. I motionerna 2004/05:K284 yrkande 1 och 2005/06:K249 yrkande 1 av Tobias Krantz m.fl. (fp) respektive Liselott Hagberg m.fl. (fp) begärs ett tillkännagivande till regeringen om behovet av en minoritetspolitisk proposition. Motionärerna anser att det är hög tid för regeringen att återkomma med en proposition eller skrivelse med en samlad redogörelse för de åtgärder som genomförts på statlig nivå och föreslå den framtida färdriktningen. Givetvis måste enligt motionen också de synpunkter som finns från såväl Europarådet som olika minoritetsföreträdare ges en allsidig belysning.

Kerstin Lundgren m.fl. (c) begär i motion 2005/06:K409 yrkande 3 att svensk minoritetspolitik skall utgå från de nationella minoriteternas egna villkor. Motionärerna vill att de nationella minoriteternas rättigheter, som rätt till identitet, kultur och språk skall fastställas av riksdagen (yrkande 5). Lösningen på problemen med att kommunerna har dåliga kunskaper om de nationella minoriteterna och deras rättigheter är inte fler regleringar riktade mot kommunerna utan att göra det lättare för enskilda människor att på ett effektivt sätt hävda sina rättigheter och få rätt när dessa har kränkts. I motionen begärs också (yrkande 8) att den svenska staten undanröjer de hinder som finns för att samerna själva skall bestämma utformningen av den nordiska samepolitiken. Samerna måste givetvis själva identifiera vad som är problem och hinder. Motionärerna begär vidare (yrkande 9) att de nationella minoriteterna synliggörs. Skolorna bör för-

bättra undervisningen om de nationella minoriteterna och majoritetssamhällets förtryck, och fornyfynd bör visas på museer så nära fyndplatsen som möjligt. Minoritetsspråken bör synliggöras i förvaltningsområdena.

Lars Ohly m.fl. (v) begär i motion 2005/06:Kr336 yrkande 4 att regeringen undanröjer grunden för Europarådets kritik mot Sveriges behandling av de nationella minoriteterna, inte minst i fråga om utbildning och utbildningsmaterial men också när det gäller hur minoriteterna speglas och får utrymme i medierna. Också Elina Linna (v) begär i motion 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del att Europarådets synpunkter beaktas.

I motion 2004/05:K385 (yrkande 1) av Sermin Özurküt m.fl. (v) begärs ett tillkännagivande till regeringen om att det behövs en konkret politik och resurser för att Sverige skall kunna leva upp till vad minoritetskonventionen föreskriver.

Bakgrund

Enligt ramkonventionens artikel 5 åtar sig parterna att främja de förutsättningar som är nödvändiga för att personer som tillhör nationella minoriteter skall kunna bibehålla och utveckla sin kultur och bevara de väsentliga beståndsdelarna av sin identitet, nämligen religion, språk, traditioner och kulturarv. I Sveriges rapport hänvisades bl.a. till att Sverige erkänt fem språk som nationella minoritetsspråk och till att stödet till kultur förstärktes i syfte att även beakta de nationella minoriteterna. Europarådets rådgivande kommitté noterade det nya stödet som ett positivt steg men noterade också att de nationella minoriteternas representanter inte är formellt involverade i beslutsfattandet.

Sedan år 2000 tillförs det statliga stödet till litteratur och kulturskrifter årligen 1 miljon kronor för att de nationella minoriteterna särskilt skall kunna beaktas vid fördelningen av stödet. Från och med 2002 disponerar Statens kulturråd därutöver 7 miljoner kronor årligen för insatser som syftar till att främja de nationella minoriteternas språk och kultur.

Enligt budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/06:1) är det en betydelsefull uppgift för regeringen att sprida kunskap och medvetenhet på kommunal nivå och i statliga förvaltningsmyndigheter om de åtaganden som följer av Europarådskonventionerna. I detta syfte har regeringen genomfört regionala konferenser, och erfarenheterna från dessa visar att det finns ett fortsatt behov av information. Regeringen avser att intensifiera arbetet under 2006 genom bl.a. kunskaps- och erfarenhetsutbyte med kommuner och landsting.

Flera kommuner har arbetat fram minoritetspolitiska handlingsplaner. Inom samtliga kommuner i förvaltningsområdena pågår arbete med att ta fram minoritetspolitiska handlingsplaner. Regeringen beslutade den 15 december 2005 att ge Centrum för studiet av mänskliga rättigheter vid Göteborgs universitet i uppdrag att framställa en handbok om mänskliga rättigheter i kommunal verksamhet. Handboken skall utformas så att den kan användas som ett praktiskt verktyg för kommunala förtroendevalda

och tjänstemän och konkretisera hur mänskliga rättigheter kan främjas i den kommunala verksamheten. Handboken skall innehålla konkreta problemställningar och praktiska metoder för att främja mänskliga rättigheter inom olika områden i den kommunala verksamheten. Fokus skall ligga på rätten till skydd mot diskriminering, rätten till utbildning, rätten till bostad och funktionshindrades rättigheter. Förverkligandet av Sveriges åtaganden när det gäller skyddet av de nationella minoriteterna och minoritetsspråken skall ingå som ett särskilt avsnitt men också som en integrerad del i de övriga områdena. Uppdraget skall slutredovisas senast den 1 december 2006.

I mars 2006 överlämnade regeringen skrivelse 2005/06:95 En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009. Nio sidor av handlingsplanen gäller nationella minoriteter och urfolk. Bland annat redovisas att regeringen avser att under 2006 ta fram en strategi för att sprida kunskap och öka medvetenheten om Sveriges förpliktelser enligt Europarådets konventioner om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Strategin kommer att innehålla såväl centrala som lokala insatser, t.ex. uppdrag till berörda myndigheter att sprida kunskap om nationella minoriteter inom myndigheterna på alla nivåer, lokala möten för erfarenhetsutbyte mellan kommunerna samt dialogforum med företrädare för de nationella minoriteterna och företrädare för berörda kommuner. Uppdraget, som regeringen lämnat till Centrum för studiet av mänskliga rättigheter vid Göteborgs universitet, att ta fram en handbok om mänskliga rättigheter med fokus bl.a. på de nationella minoriteternas rättigheter är enligt skrivelsen ett viktigt verktyg i detta arbete. I samarbete med en delegation för mänskliga rättigheter som snart kommer att inrättas kommer kommuners strävan att ta fram särskilda handlingsplaner rörande de nationella minoriteterna att följas upp.

Sedan bildandet 1993 har Sametinget bidragit till ett mer samlat grepp om samisk kultur, samhälle och språk. Det har enligt budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/06:1, utg.omr. 23) bl.a. skett genom deltagande i olika sammanhang med målet att stärka samernas ställning i samhället, genom aktivt arbete med informationsskrivning samt med fördelning av stöd till den samiska kulturen och de samiska näringarna.

Enligt budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/06:1 utg.omr. 23 s. 132) är en viktig del i samepolitiken att regeringen för samtal med Sametinget som syftar till en närmare dialog mellan staten och samerna.

Regeringen planerar enligt budgetpropositionen att följa arbetet med den nordiska samekonventionen som syftar till att ge en bättre samsyn på de samiska frågorna i berörda länder. En samnordisk expertgrupp överlämnade i november 2005 ett utkast till en nordisk samekonvention till de nordiska ministrar som är ansvariga för samefrågor. Enligt förslaget skall konventionen innehålla bestämmelser om bl.a. samernas självbestämmanderätt, deras språkliga och kulturella rättigheter, rätten till mark och vatten, idkande av näring samt om samarbetet mellan sametinget och den offentliga makten. Den fortsatta behandlingen av utkastet syftar enligt skrivelse

2005/06:95 till att tillsätta en nordisk förhandlingsdelegation med målsättningen att utarbeta en slutlig konventionstext. Det första steget i den processen är ett remissförfarande i samtliga tre länder under första halvåret 2006.

Regeringen anser enligt budgetpropositionen för år 2006 att arbetet med att öka kunskap om och tillgänglig information om samisk kultur, historia och samhälle är viktigt. Förbättrad information och höjd kunskapsnivå är enligt regeringen centralt för att öka förståelsen för urfolket samerna. Regeringens satsningar på samisk kultur syftar till att stärka, bevara och sprida kunskap om samisk kultur och samiskt kulturarv genom olika former av samiska kulturyttringar. I samband med att en nationell informations-satsning om samerna som ursprungsfolk i Sverige och samernas kultur avslutades 2004 fick Sametinget i uppdrag att bilda ett permanent nationellt informationscentrum för samefrågor.

Regeringens inriktning är att successivt pröva ett utvidgat samiskt självbestämmande inom områden där detta är möjligt och med hänsyn tagen till resultatet av avslutade utredningar. Regeringen har den 9 februari lagt fram proposition 2005/06:86 Ökat samiskt inflytande vari föreslås att vissa delar av rennärsadministrationen flyttas över från länsstyrelserna och Jordbruksverket till Sametinget.

Regeringen har utlyst år 2006 till ett mångkulturår. Kommittén för samordning av mångkulturåret har i sin agenda för 2006 anfört att man vill arbeta med frågan på vilket sätt man kan stärka de fem nationella minoriteternas och minoritetsspråkens ställning i Sverige.

Utredningen om de finska och sydsamiska språken

Utredningen om de finska och sydsamiska språken lade i februari 2006 fram betänkandet Att återta mitt språk – åtgärder för att stärka det samiska språket (SOU 2006:19). Utredningen framhöll att genomförandet av den lagstiftning som infördes i april år 2000 om rätt att använda samiska, finska respektive meänkieli i kontakter med myndigheter och domstolar visat sig vara otillräckligt. Enskilda kan inte fullt ut nyttja de rättigheter lagen ger. Ett bristande svenskt genomförande av dessa rättigheter innebär enligt utredningen att Sverige förlorar i internationell trovärdighet.

Den kritik som Europarådet riktat mot den svenska minoritetspolitiken måste således enligt utredningen resultera i konkreta beslutsamma åtgärder och bättre implementering av konventionsbestämmelserna. Eftersom samerna är ett gränsöverskridande folk bör Sverige även intensifiera det gemensamma arbetet med Norge och Finland för att stödja det samiska folkets strävan att bevara det samiska språket och kulturen. Sådant samarbete har efterlysts av Europarådet.

För att kunna bryta och vända den pågående språkbytesprocessen behöver åtgärder sättas in parallellt på olika områden. Revitalisering av det samiska språket kräver medvetet och långsiktigt arbete på samhälls-, grupp- och individnivå. Majoritetssamhället kan bistå samerna genom ska-

pandet av ett språkbevarande klimat i samhället och genom att ge samerna konkreta verktyg för att återta språket. Om samerna ges verktyg och förutsättningar att forma sin egen framtid, kan den styrka som gruppen besitter kanaliseras för att vända språkbytesprocessen. De åtgärder som behöver vidtas skall enligt utredningen ha statushöjande, revitaliserande och synliggörande effekt på det samiska språket.

Två samiska språkcenter föreslås i det sydsamiska området. På sikt behöver ytterligare språkcenter tillkomma i det nordsamiska området. Språkcentren skall arbeta med aktivt uppsökande språkrevitalisering bland samer på lokal och regional nivå. Sametinget föreslås vara huvudman för verksamheten. Språkcentren kan även fungera som stödjande resurs inom förvaltningsområdet. Samiska språkuppföljningar behöver genomföras regelbundet för att ge en bättre bild av genomförda åtgärders effekt.

Det samiska språkets ställning kan enligt utredningen stärkas genom att man synliggör det samiska bättre i majoritetssamhället. Det påverkar majoritetsbefolkningens förståelse för samerna och stärker samers, och särskilt barns och ungdomars, kulturella identitet. Det främjar även språklig revitalisering. För att bättre synliggöra det samiska folket bör den 6 februari, samefolkets dag, göras till allmän flaggdag. Arbetet med skyltning med samiska ortnamn bör intensifieras, och fastställda samiska ortnamn skall kunna användas som postorter.

För att beslutsfattandet skall vila på en bättre helhetsbild och för att revitaliseringsinsatser skall bli effektivare, bör ett samordningskansli inrättas inom Regeringskansliet för same- och minoritetspolitiska frågor. Inrättandet av ett samordningskansli skulle även underlätta det internordiska arbetet i dessa frågor.

Uppföljningen

Kenneth Hyltenstam och Tommaso M. Milani framhåller i sin delrapport att minoritetsspråkens möjligheter att leva vidare och utvecklas är beroende av en stor mängd samverkande faktorer på olika nivåer i samhället. Implementeringsproblematiken är mångfasetterad, men dess specifika karaktär i det svenska samhället är enligt forskarna uppenbart direkt kopplad till ett samhällsstrukturellt förhållande, nämligen den decentraliserade besluts- och ansvarsordningen. Ett exempel är minoritetsspråkstalets möjligheter att använda sina egna språk i kontakter med myndigheter, vilket garanteras i de centralt beslutade minoritetsspråkslagarna men vars genomförande bestäms lokalt. Utfallet blir mycket mer beroende av enskilda aktörers attityder och värderingar och av deras förståelse av målen med minoritetspolitiken än av vilka bestämmelser som är formulerade i officiella dokument. Slutsatsen är att det behövs en vidare analys av hur minoritetspolitiken skall genomföras. En sådan analys behöver bygga på forskning eller utredningar av vad som påverkar implementeringen i praktiken och innebära överväganden om särregler och incitament.

Forskarnas slutsatser när det gäller Sveriges rapporteringar till Europarådet är att regeringen i kommande rapporter bör redovisa det faktiska utfallet i stället för de möjligheter som formuleras i lagar och bestämmelser.

Forskarna pekar på svårigheterna att i de officiella dokumenten omkring konventionerna få en klar bild av varje minoritetsgrupp för sig eftersom grupperna behandlas tillsammans i förhållande till olika bestämmelser. Slutsatsen av detta är att varje grupp bör analyseras för sig i förhållande till konventionerna och i framtida rapportering till Europarådet också redovisas i separata dokument.

Lars Elenius framhåller i sin delrapport att det står utom tvivel att minoritetsspråken har en mycket stor betydelse för upprätthållandet av en särpräglad minoritetsidentitet. Hans undersökning visar att det finns stora svårigheter i upprätthållandet av minoritetsspråken, särskilt för samiska och meänkieli, som i dag talas mest bland medelålders och äldre människor. Bara 30 % av 103 intervjuade samer, tornedalingar och sverigefinnar använde sitt modersmål i kontakt med myndigheter. Det främsta hindret för genomförandet av språklagarna anses bland de intervjuade vara olika slag av lingvistiska hinder, särskilt bland samer och tornedalingar. Ungefär en femtedel anger psykologiska hinder. Att utveckla de nationella minoriteternas identitet genom minoritetsspråkslagstiftningen kräver både långsiktiga och kortsiktiga insatser.

På lång sikt krävs enligt rapporten stora insatser för att öka minoriteternas synlighet både i samhället i stort och inom förvaltningar och myndigheter. Det gäller t.ex. att minoritetsspråken märks i den yttre miljön, att de ingår som en del i den regionala och lokala identiteten, att informationen riktas till samhället i stort och att de får plats inom kultur och massmedier.

På kort sikt handlar det om att stärka minoritetsspråkens ställning inom förvaltningar och myndigheter för att på så vis skapa en myndighetskultur som bejakar användningen av minoritetsspråk.

Efter lagarnas ikraftträdande kan en viss ökning konstateras i användningen av minoritetsspråk i förvaltningsområdena men ökningen är ojämnt spridd. Mest har efterfrågan på finska och meänkieli i södra Tornedalen ökat. Efterfrågan på samiska är i stort sett oförändrad. Minoritetsspråkslagstiftningen verkar att på ett kraftfullt sätt ha ökat minoriteternas möjlighet till inflytande inom kulturområdet, där en formidabel explosion skett i Tornedalen och inom det samiska området.

Konstitutionsutskottets seminarium den 30 mars 2006

Voitto Visuro från Sverigefinska Riksförbundet, Paula Ehrnebo från Sverigefinländarnas delegation och Kerstin Johansson från Svenska Tornedalingarnas Riksförbund pekade under seminariet på att det finns problem med att nå ut till kommunerna om riksdagsbesluten i minoritetsfrågorna. Informationen når inte kommunerna eller så bryr de sig enligt Voitto Visuri inte om besluten. Det finns en klyfta mellan vad som beslutas centralt och åtgärdas lokalt. Det finns en okunskap på kommunal nivå.

Utskottets ställningstagande

Den uppföljning som utskottet låtit genomföra ger en splittrad bild av hur språklagstiftningen som beslutades år 2000 fungerar i olika delar av samhället men visar också tecken på att den har haft betydelse för minoriteternas möjligheter till inflytande och möjligheter att bevara sina språk. Fortfarande finns emellertid en rad brister som Europarådet också pekat på. Återkommande har pekats på de svårigheter som ligger i den decentraliserade besluts- och ansvarsordningen. Ett mycket stort ansvar för tillämpningen av minoritetspolitiken ligger på kommunal nivå och hos statliga myndigheter. Informationen om innebörden av konventionerna och språkklagarna har inte alltid nått ut till de berörda myndigheterna.

Regeringen har i den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2002–2006 aviserat att den under 2006 kommer att ta fram en strategi för att sprida kunskap och öka medvetenheten om Sveriges förpliktelser enligt Europarådets konventioner om nationella minoriteter och minoritetspråk. Som regeringen framhåller är det en viktig förutsättning för att politiken skall kunna få genomslag på alla nivåer i samhället att det finns en kunskap inte bara om konventionerna utan också om de nationella minoriteterna och deras situation. Den aviserade strategin kommer att innehålla både centrala och lokala insatser. Utskottet ser med tillfredsställelse att en sådan strategi upprättas men vill också peka på vad Kenneth Hyltenstam och Tommaso M. Milani anfört om behovet av en vidare analys av hur minoritetspolitiken skall genomföras. En sådan analys behöver enligt dem bygga på forskning eller utredningar av vad som påverkar implementeringen i praktiken och innebära överväganden om särregler och incitament. Med en sådan analys finns bättre förutsättningar för att föra en konkret politik och bestämma vilka resurser som behövs för att Sverige skall kunna leva upp till minoritetskonventionen. Utskottet anser emellertid inte att ett tillkännagivande om en konkret politik och konkreta åtgärder är nödvändigt och avstyrker motion 2004/05:K385 yrkande 1 (v).

När det gäller den fråga om synliggörande av de nationella minoriteterna i bl.a. i skolor och museer som begärs i motion 2005/06:K409 yrkande 9 vill utskottet hänvisa till den ovannämnda strategin för att sprida kunskap och medvetenhet vilket borde kunna leda till ett ökat synliggörande. Utskottet anser inte att ett tillkännagivande till regeringen är nödvändigt utan avstyrker yrkandet.

I motion 2003/04:K417 yrkande 1 (fp) begärs ett tillkännagivande till regeringen om behovet av att stärka individens möjligheter att utifrån sina egna önskemål kunna hävda och utveckla sin kultur eller sitt språk i stället för att göra kollektiva gruppindelningar överordnade individens självvalda identifikation, och i motion 2005/06:K409 yrkande 3 (c) begärs ett tillkännagivande om svensk minoritetspolitik skall utgå från de nationella minoriteternas egna villkor. Utskottet har ingen annan uppfattning än motionärerna när det gäller behovet av att stärka individens möjligheter att hävda och utveckla sin kultur och anser att detta är väl förenligt med en satsning

på minoritetsgrupperna som sådana. Utskottet förutsätter att man i de fortsatta satsningarna och i arbetet med minoritetspolitiken uppmärksammar att det kan finnas en viss risk för att indelningar och definitioner av en minoritetsgrupp kan föra med sig att en del av minoritetsgruppen missgynnas. Utskottet förutsätter att strävan är att i arbetet med minoritetspolitiska frågor utgå från de nationella minoriteternas egna villkor. Utskottet är inte berett att förorda de begärda tillkännagivandena till regeringen utan avstyrker motionsyrkandena.

I motion 2005/06:K409 yrkande 5 (c) begärs i stället för regleringar som är riktade till kommunerna en lagstiftning som ger rätt till identitet, kultur och språk och som gör det lättare för enskilda människor att på ett effektivt sätt hävda sina rättigheter och få rätt när dessa har kränkts. Genom minoritetsspråklagarna har riksdagen slagit fast vissa rättigheter i fråga om rätten att använda sitt minoritetsspråk. Lagstiftningen är förhållandevis ny. Utskottet är inte berett att nu förorda en annan inriktning på lagstiftningen. Motionen avstyrks.

Utskottet anser inte heller att det finns ett behov av ett tillkännagivande till regeringen om en proposition eller skrivelse med en samlad redogörelse för de åtgärder som genomförts på statlig nivå och föreslå den framtida färdriktningen. Regeringen har nyligen i en nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2002–2006 (skr. 2005/06:95) gett en redovisning av åtgärder som vidtagits och som planeras i fråga om nationella minoriteter, vilket i varje fall delvis tillgodoser motionerna 2004/05:K284 yrkande 1 (fp) och 2005/06:K294 yrkande 1 (fp). Utskottet, som förutsätter att regeringen i lämpligt sammanhang kommer att återkomma till riksdagen med en redovisning för den fortsatta utvecklingen och för kontakterna med Europarådet, avstyrker motionsyrkandena. I detta sammanhang vill utskottet också peka på vad Kenneth Hytlenstam och Tommaso M. Milani anfört om värdet av att i kommande rapporter till Europarådet redovisas det faktiska utfallet i stället för de möjligheter som formuleras i lagar och bestämmelser.

I den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2006–2009 redovisas flera åtgärder som svar på den kritik som framförts av Europarådet. Utskottet saknar anledning att anta annat än att regeringens avsikt är att i möjligaste mån vidta de åtgärder som behövs för att undanröja Europarådets kritik. Enligt utskottets mening är ett tillkännagivande till regeringen om detta inte nödvändigt. Motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 (v) och 2005/06:Kr336 yrkande 4 (v) avstyrks.

Som framgår av den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 avses att det skall tillsättas en nordisk förhandlingsdelegation med målsättningen att utarbete en nordisk samekonvention. Utskottet förutsätter att samerna själva kommer att ha stort inflytande i det fortsatta arbetet och ha möjlighet att identifiera vad som är problem och hinder. Utskottet anser att detta arbete i förhandlingsdelegationen inte bör

föregripas och avstyrker yrkande 8 i motion 2005/06:K409 om att den svenska staten skall undanröja de hinder som finns för att samerna själva skall bestämma utformningen av den nordiska samepolitiken.

Omnämmande av de nationella minoriteterna i regeringsformen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till Grundlagsutredningen en rad motioner om omnämmande av de nationella minoriteterna i regeringsformen.

Jämför reservation 3 (fp, v, c, mp).

Motionerna

I flera motionsyrkanden begärs tillkännagivanden till regeringen om att de nationella minoriteterna och minoritetsspråken skall omnämnas i regeringsformen. Tobias Krantz m.fl. (fp) och Liselott Hagberg m.fl. (fp) framhåller i motionerna 2003/04:K417 yrkande 2 och 2004/05:K284 yrkande 2 respektive 2005/06:K249 yrkande 2 att ett sådant omnämmande skulle tydliggöra Sveriges mångkulturella karaktär. De nu gällande bestämmelserna i 1 kap. 2 § regeringsformen om främjande av etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samhällsliv och i 2 kap. 20 § om samernas rätt att bedriva renkötsel är inte tillräckliga eftersom begreppen etniska minoriteter och nationella minoriteter inte sammanfaller. I motion 2005/06:K15 (yrkande 1) av Liselott Hagberg m.fl. (fp) begärs tilläggsdirektiv till Grundlagsutredningen i fråga om en grundlagsfäst ställning för samerna som ursprungsbefolkning.

I motionerna 2004/05:K265 yrkande 1 och 2005/06:K409 yrkandena 1 och 2 av Åsa Torstensson (c) respektive Kerstin Lundgren m.fl. (c) begärs tillkännagivande till regeringen om omnämmande av de nationella minoriteterna i regeringsformen. I den sistnämnda motionen begärs ett tilläggsuppdrag till Grundlagsutredningen i detta syfte med hänvisning till att det skydd de nationella minoriteterna har i dag inte är tillräckligt. Mats Einarsson m.fl. (v) begär i motion 2004/05:275 ett tillkännagivande till regeringen om grundlagsskydd för de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Ett skäl för ett sådant skydd skulle vara en markering av de historiska minoriteternas och minoritetsspråkens betydelse för det svenska samhället och den svenska kulturen. Ett officiellt erkännande i denna form skulle markera att politikens syfte är att ge skydd för romernas egna strävanden att bevara sin kultur och identitet och skulle markera början på en övergripande och samordnad minoritetspolitik. Med utgångspunkt från ett

grundlagsstadgande där rätten till skydd och stöd slås fast kan konkreta åtgärder utformas och samordnas. Motionärerna hänvisar till det grundlagsskydd som finns i Norge och Finland.

Bakgrund

Enligt 1 kap. 2 § sista stycket regeringsformen bör etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv främjas. För samernas del finns en särskild bestämmelse i 2 kap. 20 § andra stycket regeringsformen om att samernas rätt att bedriva renskötsel regleras i lag.

Minoritetsspråkskommittén framhöll i sitt betänkande Steg mot en minoritetspolitik – Europarådets konvention för skydd av nationella minoriteter (SOU 1997:193 s. 82) att det borde övervägas om en ratificering av ramkonventionen skulle följas av en grundlagsändring med innebörden att nuvarande grundlagsstadgande till skydd för etniska, språkliga och religiösa minoriteter utökas med att de nationella minoriteterna nämns med namn. Därutöver borde en översyn av grundlagsstadgandet också behandla frågan om grundlagen i sin nuvarande form ger de nationella minoriteterna ett tillräckligt starkt skydd. Kommittén föreslog att frågan skulle utredas vidare i annat sammanhang.

Frågan berördes inte i regeringens proposition Nationella minoriteter i Sverige (prop. 1998/99:143). Med anledning av flera motioner om grundlagsskydd framhöll konstitutionsutskottet (bet. 1999/2000:KU6) att propositionen innebar att samtliga varieteter av det samiska språket samt finska och meänkieli gavs ett skydd i lag som syftar till att språken skall stärkas så att de kan hållas levande som minoritetsspråk i Sverige. Härigenom skulle de nationella minoriteternas och minoritetsspråkens betydelse i det svenska samhället komma till klart uttryck i lag. På den konstitutionella nivån återspeglades deras betydelse i dag i bestämmelsen i 1 kap. 2 § sista stycket regeringsformen enligt vilken etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Enligt konstitutionsutskottets bedömning kunde det inte anses påkallat att redan i samband med det första steget mot en samlad svensk minoritetspolitik som då föreslogs gå längre på grundlagsnivån.

Med hänvisning till det grundlagsskydd som redan finns i 1 kap. 2 § respektive 2 kap. 20 § regeringsformen om att samernas rätt till renskötsel regleras i lag avstyrkte utskottet våren 2002 (bet. 2001/02:KU15) ett motionsyrkande om omnämmande av de nationella minoriteterna i regeringsformen. Våren 2003 avstyrkte utskottet (bet. 2002/03:KU26) ett motsvarande motionsyrkande med hänvisning till detta ställningstagande.

Grundlagsskydd för nationella minoriteter i andra nordiska länder

Enligt 17 § i den finska grundlagen är Finlands nationalspråk finska och svenska. Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expe-

ditioner på detta språk skall tryggas genom lag. Det allmänna skall tillgodoses landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällseliga behov enligt lika grunder.

Vidare föreskrivs att samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp skall tryggas genom lag.

Enligt 110 a § i den norska grundlagen åligger det statens myndigheter att se till att den samiska folkgruppen kan bevara och utveckla sitt språk, sin kultur och sitt samfundsliv.

Utredningar

Utredningen om finska och sydsamiska språken har i maj 2005 i betänkandet Rätten till mitt språk – Förstärkt minoritetsskydd (SOU 2005:40 s. 163 f.) pekat på att någon utredning om grundlagsfrågan inte har skett. Enligt utredningen kvarstår behovet av en utredning alljämt. En uppräknin av de nationella minoriteterna i regeringsformen skulle innebära en kraftig markering från lagstiftarens sida av dessa gruppers betydelse för Sverige och samtidigt stärka skyddet av de nationella minoriteterna. Erfarenheterna av den nuvarande minoritetspolitiken visar också enligt utredningen att erkännandet av minoriteterna har fått litet genomslag i det svenska samhället. Behovet av en markering från lagstiftarens sida kvarstår, och tiden bör nu vara mogen att närmare utreda frågan om grundlagsskydd för de nationella minoriteterna.

Utredaren anser vidare att möjligheten att i 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen lägga till ordet ”språk” bör övervägas. Den pågående Grundlagsutredningen bör enligt utredaren ges i uppdrag att utreda frågan om ramkonventionens förhållande till regeringsformens bestämmelse om minoriteter.

Betänkandet är för närvarande föremål för beredning i Regeringskansliet. Ett tiotal remissinstanser har tillstyrkt förslaget i denna del.

Grundlagsutredningen (Ju 2004:11) har i uppdrag att göra en samlad översyn av regeringsformen. Utredningen är enligt sina direktiv (dir. 2004:96), för det fall utredningen finner skäl föreslå förändringar som gäller lagprövningsrätten och författningsdomstolar, oförhindrad att också pröva om det finns behov av att föreslå förändringar vad gäller skyddet för grundläggande fri- och rättigheter. Kommittén bör enligt direktiven ges vida ramar för sitt arbete. Den bör i princip vara oförhindrad att ta upp alla frågor som kan anses falla inom ramen för de frågeställningar som kommittén har i uppdrag att se över. Kommittén skall redovisa sitt uppdrag senast den 31 december 2008.

Utskottets ställningstagande

Frågan om omnämmande av de nationella minoriteterna diskuteras i Grundlagsutredningen. Enligt utskottets mening är ett tillkännagivande till regeringen om tilläggsdirektiv till utredningen eller om ett lagförslag i annan ordning därför inte nödvändigt. Utskottet avstyrker motionerna 2003/04:K417 yrkande 2, 2004/05:K265 yrkande 1, 2004/05:K275, 2004/05:K284 yrkande 2, 2005/06:K15 yrkande 1, 2005/06:K249 yrkande 2 och 2005/06:K409 yrkandena 1 och 2.

Inflytande

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning bl.a. till pågående och aviserade åtgärder från regeringens sida en rad motionsyrkanden om ökat inflytande för de nationella minoriteterna.

Jämför reservationerna 4 (fp) och 5 (c, mp).

Motionerna

I motion 2004/05:K265 (yrkande 2) av Åsa Torstensson (c) begärs en ny minoritetspolitik med inriktning på ökat självbestämmande och kulturell autonomi med egna demokratiskt valda organ. Detta förutsätter enligt motionen generösa offentliga stöd utan motsvarande krav på insyn och kontroll. Enligt motionens yrkande 3 bör detta förenas med ett systematiskt arbete från politiskt valda institutioner för att tillvarata minoriteters synpunkter, t.ex. genom ökad användning av samrådsförfarande inför lagstiftning.

Kerstin Lundgren m.fl. (c) begär i motion 2005/06:409 yrkande 11 att de nationella minoriteterna ges resurser och makt att bevara sina språk och kulturer. Stöd till nationella minoriteter för att bevara och utveckla språk och kultur skall enligt motionen i första hand gå till deras egna självstyrande organ och sammanslutningar. Samerna är den enda av Sveriges nationella minoriteter som har någon form av formaliserat och reellt självbestämmande.

Elina Linna (v) begär i motion 2004/05:K425 att det tillsätts en utredning som syftar till att föreslå ett demokratiskt valt ting/parlament för sverigefinnarna. Ett sverigefinskt ting/parlament skulle kunna fungera som ett rådgivande organ och även besluta om vissa frågor t.ex. inom kulturpolitiken. Ledamöterna skulle kunna väljas i samband med allmänna val. Sverigefinska kandidater på riksdags-, kommun- och landstingslistor skulle också kunna kandidera till tinget/parlamentet för sverigefinnarna.

I motion 2003/04:K380 (yrkandena 1–3) av Siv Holma m.fl. (v) behandlas vissa frågor som rör ökat inflytande för de nationella minoriteterna. Motionärerna anser att formerna för samråd och inflytande lokalt och regionalt i frågor som rör de nationella minoriteterna bör ges en fastare och

tydligare struktur. En översyn av medel som avsatts för dialog bör göras i syfte att förbättra och öka dialogen. Ett permanent organ för ett samlat samråd med alla erkända minoriteter bör inrättas, förslagsvis under Kulturdepartementet. Detta samrådsorgan bör enligt yrkande 5 i motionen ha till uppgift att följa upp hur minoritetsskyddet enligt minoritetskonventionerna och riksdagsbeslutet infrias.

Paavo Vallius och Sinikka Bohlin (båda s) begär i motion 2003/04:K344 ett tillkännagivande till regeringen om de nationella minoriteternas möjligheter till inflytande och samråd. För att de nationella minoriteterna skall kunna ta sitt ansvar i dialogen skall deras organisationer garanteras ekonomiska och personella resurser. Det är enligt motionen av stor vikt för politikens konkreta genomförande att beslutsfattare på alla samhällsnivåer är väl informerade om innebörden i riksdagsbeslutet i frågan och om de skyldigheter som Sveriges ratificering av Europarådets minoritets-språks- och ramkonvention medför. Det är även viktigt att all samhällsinformation tar hänsyn till de nationella minoriteterna för att de även regionalt och lokalt och på lika villkor skall ha möjlighet att bli informerade, kunna föra en dialog och ha möjlighet att påverka i frågor som berör dem.

Ana Maria Narti begär i motion 2005/06:Kr7 yrkande 4 ett tillkännagivande till regeringen om dialogen mellan minoriteter och majoritetssamhället, om behovet av information och aktivitet i minoriteternas egna miljöer och på deras egna språk.

I motion 2004/05:K284 (yrkande 10) av Tobias Krantz m.fl. (fp) och 2005/06:K249 (yrkande 13) av Liselott Hagberg m.fl. (fp) begärs en dialog mellan romer och det offentliga Sverige. I motionerna hänvisas till Diskrimineringsombudsmannens rapport i mars 2004 om arbetet för att förebygga och motverka diskriminering av romer. Regeringen bör enligt motionerna redovisa för riksdagen vilka åtgärder man tänker vidta för att stärka romernas möjlighet att påverka sin egen situation som nationell minoritet. Inrättandet av ett råd för romska frågor och en romsk kvinnogrupp i Regeringskansliet är två konstruktiva steg för att öka dialogen, men de romska minoritetsfrågorna måste också finnas på regional och lokal nivå. Ett sätt kan vara att utse romska referensgrupper eller att utse kontaktpersoner.

Bakgrund

Ett av målen för minoritetspolitiken är att stärka möjligheterna till inflytande för de nationella minoriteterna. Enligt budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/06:1 utg.omr. 8 s. 76) hålls årligen, för att öka minoriteternas inflytande, samrådsmöten med företrädare för regeringen och minoriteternas organisationer. Vid dessa samrådsmöten samlas företrädare för samtliga nationella minoriteter. I oktober 2002 inrättade regeringen Rådet för romska frågor som ett rådgivande organ till regeringen i frågor som berör romer. Ordförande i rådet är ansvarigt statsråd. Ett arbete har initierats i romska rådet i syfte att utveckla dess arbetsformer. Rådet håller också tema-

möten kring områden som rådet bedömer som särskilt angelägna. En arbetsgrupp för romska kvinnor har skapats under ledning av ansvarig statssekreterare på Justitiedepartementet i syfte att diskutera och synliggöra romska kvinnors situation och stärka deras möjligheter till inflytande.

Enligt regeringsskrivelsen En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95) avser regeringen att under perioden stärka samrådet för de nationella minoriteterna. Det finns enligt skrivelsen flera skäl till att nationella minoriteter bör ha möjlighet att påverka beslut som rör dem själva. Ett väsentligt skäl är att det är de nationella minoriteterna själva som är bäst lämpade att se den egna gruppens behov och önskemål. En utvärdering har visat att de årliga mötena med företrädare för samtliga nationella minoriteter bör kompletteras med en serie möten mellan företrädare för regeringen och respektive nationell minoritetsgrupp. Därtill avser regeringen att stärka samrådet ytterligare. Sverige rapporterar till Europarådet om ramkonventionen vart femte år och om minoritetsspråkskonventionen vart tredje år. Regeringen avser enligt skrivelsen att kontinuerligt bjuda in företrädare för de nationella minoriteterna till möten i samband med att Sverige rapporterar till Europarådet om efterlevnaden av minoritetsspråkskonventionen och ramkonventionen; närmast gäller det den andra rapporten om efterlevnaden av ramkonventionen i juni 2006.

Regeringen kommer att intensiviera arbetet med att sprida kunskap och öka medvetenheten på kommunal nivå och i statliga myndigheter om de åtaganden som följer av konventionerna. Som tidigare nämnts pågår ett arbete med att utarbeta en handbok som bl.a. skall ta upp de nationella minoriteternas rättigheter.

Utredningen om de finska och sydsamiska språken har föreslagit (SOU 2006:19 s. 22) att tillsyn över en lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk delas mellan en länsstyrelse och Sametinget. Sametinget bör som myndighet ges nationellt tillsynsansvar rörande det samiska språket i kommunerna, innefattande bl.a. styrning, tillsyn, fördelning av ekonomiska medel och samordning.

Sametinget består av 31 ledamöter och rösträtt till Sametinget har den som är upptagen i sameröstlängd. Sametinget skall verka för en levande samisk kultur och därvid ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur. Till Sametingets uppgifter hör särskilt att besluta om fördelningen av statens bidrag och av medel ur Samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt av andra medel som ställs till samernas gemensamma förfogande, utse den styrelse för sameskolan som avses i 8 kap. 6 § skollagen, leda det samiska språkarbetet, medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid utnyttjande av mark och vatten, samt informera om samiska förhållanden.

I proposition 2005/06:86 Ett ökat samiskt inflytande har regeringen nyligen föreslagit att ett antal myndighetsuppgifter skall överföras från länsstyrelserna och Statens jordbruksverk till Sametinget. Förslagen syftar till att öka samernas självbestämmande i frågor som huvudsakligen rör rennäringen och andra samiska intressen.

Europarådets kommission mot rasism och intolerans har i en rapport från 2004 uppmanat Sverige att stärka samernas deltagande och inflytande i beslutsprocesser i frågor som berör dem och då särskilt i frågor om markanvändning i traditionellt samiska områden.

Uppföljningen

Kenneth Hyltenstam och Tommaso M. Milani konstaterar i sin delrapport att de nationella minoriteternas möjligheter till samråd och inflytande har ökat sedan Sverige ratificerade Europarådets konventioner. Det föreligger dock samtidigt fortfarande hinder innan minoriteterna fullt ut kan känna en tydlig delaktighet i frågor som berör dem. Forskarna hänvisar till att regeringen påpekat att minoritetspolitiken är ett nytt område för Sverige och att den rådgivande kommittén kommenterat behovet om ett stöd i det vidare arbetet med att utveckla minoriteternas inflytande.

I rapporten redovisas att det under intervjuer framkommit att medan man från vissa håll uttryckt att man var mycket nöjd med t.ex. regeringens samrådsförfarande, framfördes från andra håll att man ibland kunde känna sig osäker på uppriktigheten från majoritetsrepresentanternas sida vid samråd, eller i samband med remissförfarande m.m. Enligt detta synsätt är det fortfarande stat och myndigheter som har tolkningsföreträde. Från något håll hade uppfattats att samrådsformerna med regeringen hade utvecklats endast på regeringens villkor, och att verksamheten delvis var ett "skådespeleri." På annat håll var man nöjd med samrådet och förstod att det tog tid att utveckla formerna. Från några håll önskades att minoriteterna gavs större förtroende och en större del i ansvaret att styra sina egna angelägenheter.

Företrädare för minoriteterna hade pekat på de stora olikheterna mellan de fem grupperna som bl.a. innebar stora skillnader i beredskap för den arbetsbörda som det innebär att vara samtalspart i samråd och överläggningar.

Konstitutionsutskottets seminarium den 30 mars 2006

Vid utskottets seminarium den 30 mars 2006 pekade Lars Demettri, vice ordförande i Romernas Riksförbund, på att den romska gruppen inte är homogen. Det finns inget annat land som har så många romska nationaliteter som Sverige, från Öst- och Västeuropa, Latinamerika, Nordafrika och även Sydafrika. De svenska romerna känner den svenska kulturen och regler, seder och bruk. Det har funnits konflikter i Romarådet och Romarådet behöver struktureras om. Eventuellt bör arbetet göras i grupper för att undvika interna konflikter. Det ligger en risk för konflikter i det förhållandet

att den romska gruppen med dess olika kulturer har så olika behov. Han har väddat till statsrådet Jens Orback och statssekreteraren Lise Bergh att lösa denna fråga.

Tidigare behandling

Vårarna 2002 och 2003 behandlade utskottet motioner om minoriteters inflytande, delaktighet och självbestämmande i demokratin (bet. 2001/02: KU15 s. 58 och 1992/93:KU26, s. 59 f.). Utskottet hänvisade till att det från regeringens sida vidtagits en rad åtgärder i syfte att stärka dessa grupperns möjligheter till inflytande i frågor som rör dem och till att det i den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter hade diskuterats ytterligare åtgärder. Enligt utskottets mening saknades anledning att göra ett tillkännagivande till regeringen i dessa avseenden. Motionsyrkandena avstyrktes.

Utskottet ansåg inte heller att det behövdes ett tillkännagivande till regeringen om ett systematiskt arbete från politiska institutioners sida för att tillvarata minoriteters synpunkter. Utskottet hänvisade till att det på regeringsnivå redan pågick ett sådant arbete bl.a. genom de återkommande sammanträffanden som förekommer mellan företrädare för minoritetsorganisationer och ansvarigt statsråd. Behovet av insatser från regeringens sida för att uppmärksamma kommunerna på intresset av samrådsförfarande kunde naturligen komma upp i dessa sammanhang. Det fanns enligt utskottet inte anledning att anta annat än att åtgärder i möjligaste mån kommer att vidtas för att komma till rätta med de brister som då uppmärksammas.

Utskottets ställningstagande

Regeringen har i den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2006–2009 aviserat sin avsikt att stärka samrådet med de nationella minoriteterna genom att det årliga mötet med företrädare för samtliga nationella minoriteter kompletteras med en serie möten mellan företrädare för regeringen och respektive nationell minoritetsgrupp. I handlingsplanen hänvisas också till en strategi för genomförandet av minoritetspolitiken i samhällslivet som kommer att innehålla såväl centrala som lokala insatser bl.a. dialogforum med företrädare för minoriteterna och företrädare för de berörda kommunerna. Regeringen anser också att det är angeläget att de nationella minoriteterna deltar i inhämtandet av material till Sveriges rapporter till Europarådet och i uppföljningen av den kritik och de rekommendationer som lämnas. Enligt regeringen kommer också företrädare för de nationella minoriteterna att i ökad utsträckning erbjudas möjlighet att delta i internationella sammanhang där deras frågor behandlas.

Formerna för samråd med företrädare för de nationella minoriteterna och utrymmet för dessa gruppers inflytande i skilda frågor tycks följaktligen vara föremål för utveckling och det kan enligt utskottet förväntas att samrådet vidgas och fördjupas i skilda avseenden. Utskottet vill understryka vikten av att minoritetsgrupperna ges en påtaglig möjlighet till

inflytande i frågor som rör dem, bl.a. lagstiftningsfrågor och resurser. Utskottet anser att det finns ett värde i att olika samrådsförfaranden och modeller för inflytande prövas under en längre övergångstid och är inte berett att nu förordna en särskild organisation i form av t.ex. självstyrande organ av de slag som föreslås i motionerna 2004/05:K265 yrkandena 2 och 3 (c), 2004/05:K425 (v) samt 2005/06:K409 yrkande 11 (c). Motionerna avstyrks.

Utskottet utgår från att samrådsformerna efter hand kommer att ges en fastare struktur med nödvändiga resurser. Flera av de åtgärder som föreslås i motionerna 2003/04:K380 yrkandena 1–3 och 5 (v), 2003/04:K344 (v) och 2005/06:Kr7 yrkande 4 (fp) faller inom ramen för vad regeringen aviserat i handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 eller kan antas bli en effekt av de aviserade åtgärderna. Enligt utskottets mening är tillkännagivanden till regeringen om lokala och regionala samrådsorgan, ett permanent centralt organ, resurser och information inte nödvändiga. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandena.

När det gäller formerna för samråd med den romska minoritetsgruppen anser utskottet att särskilda överväganden måste göras. Den romska minoriteten har särskilda problem och är inte en enhetlig grupp utan består av romer med många skilda romska språk och mycket skilda bakgrunder. Det framstår som om det finns ett behov av att det nödvändiga samrådet måste ske med större antal företrädare än vad som gäller för övriga grupper och kanske i andra former. Regeringen samråder sedan några med Rådet för romska frågor som är ett rådgivande organ i frågor som rör romer. Dessutom finns inom Regeringskansliet en arbetsgrupp för romska kvinnor i syfte bl.a. att stärka de romska kvinnornas möjligheter till inflytande. Utskottet förutsätter att dessa samrådsformer kontinuerligt prövas och att de åtgärder vidtas som behövs för att uppnå bästa möjliga samrådsformer med hänsyn till romska gruppens speciella sammansättning och problem. Utskottet förutsätter också att den romska minoritetsgruppen kommer att bli föremål för särskild uppmärksamhet genom den aviserade strategin för genomförande av minoritetspolitiken i samhällslivet. Mot denna bakgrund anser utskottet inte att ett tillkännagivande om samrådet med den romska gruppen enligt vad som anförs i motionerna 2004/05:K284 yrkande 10 (fp) och 2005/06:K249 yrkande 13 (fp) är nödvändigt. Motionsyrkandena avstyrks.

Stöd

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motionsyrkanden om ett sammanhållet bidragssystem och om stöd till Romskt kulturcentrum m.m.

Jämför reservationerna 6 (fp) och 7 (v, mp).

Motionerna

Tobias Krantz m.fl. (fp) och Liselott Hagberg m.fl. (fp) begär i motionerna 2003/04:K417 yrkande 3 och 2004/05:K284 yrkande 3 respektive 2005/06:K249 yrkande 5 ett tillkännagivande om stöd åt organisationer för nationella minoriteter. Målet måste vara att ett sammanhållet bidragssystem för minoritetsorganisationer kommer till stånd inom en nära framtid för att stärka de nationella minoriteternas inflytande i samhället. I motionerna hänvisas till en samlad översyn som företagits av en arbetsgrupp (Ds 2003:10).

I motion 2005/06:K315 av Lars Ohly m.fl. (v) hänvisas till verksamheten vid Romskt kulturcentrum i Gubbängen och till en utställning om romer på Malmö museum. Båda är tänkta att bli samlingspunkter för romer, skildra romernas historia och kultur och erbjuda arenor för romsk kulturaktivitet. Motionärerna menar att det ekonomiska stödet bör permanentas. Regeringen bör återkomma med förslag om det (yrkande 1). I motionen (yrkande 11) framhålls att det är mycket viktigt att romer ges möjligheter till delaktighet i alla frågor som berör romer och att stödet till egenaktiviteter stärks. Ett ökat stöd till romernas egen organisering är nödvändig för att stärka romernas ställning. Det kommer enligt motionen att krävas ett ökat stöd till de nationella minoriteternas organisationer om Sverige skall följa de internationella konventioner som ratificerats.

Bakgrund

Anslaget 47:1 Åtgärder för de nationella minoriteterna uppgår år 2006 till 10,4 miljoner kronor och används delvis som statsbidrag till kommunerna och landstinget i Norrbottens län som utpekats som förvaltningsområden för samiska respektive finska och meänkieli. En annan del används för bidrag till de organisationer som företräder nationella minoriteter.

Ekonomiskt bidrag fördelas varje år till organisationer som företräder nationella minoriteter för att stärka möjligheter till inflytande. Genom en omfördelning 2005 ökade det belopp som regeringen fördelar till minoritetsorganisationerna för att stärka deras inflytande från 1,5 till 4 miljoner kronor. Samtidigt har antalet minoritetsorganisationer blivit fler. Bland annat med anledning av detta har tagits fram ett nytt författningsreglerat system för fördelning av bidraget.

En arbetsgrupp inom Regeringskansliet lade 1993 fram ett förslag om ett sammanhållet bidragssystem för etniska organisationer (Ds 2003:10). Arbetsgruppen föreslog att de medel som fördelades till de nationella minoriteternas organisationer skulle fördelas genom en förordning där det framgick att medlen, dvs. ändamålet med stödet, i första hand avsåg att tillgodose minoriteternas behov av stöd för grundorganisation. I ett sådant system måste enligt arbetsgruppen hänsyn tas till att vissa organisationer får bidrag till sin grundorganisation genom andra statliga bidrag. Arbetsgruppens förslag innebar att stödet till organisationer som företrädde nationella minoriteter skulle föras samman med stödet till organisationer bildade på etnisk grund till ett gemensamt bidragssystem. Stödet till organisationer som företräder nationella minoriteter borde regleras särskilt med anledning av deras status som minoriteter i förhållande till andra organisationer bildade på etnisk grund.

Förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter trädde i kraft den 15 december 2005. Enligt förordningen är syftet med statsbidraget att stödja och underlätta verksamheten för Sametinget och de organisationer som företräder nationella minoriteter. Statsbidrag enligt förordningen lämnas med en lika stor fast del per nationell minoritet och en rörlig del som grundas på antalet lokalföreningar eller avdelningar. Det gäller dock inte den nationella minoriteten sameer för vilken regeringen i stället årligen beslutar om statsbidrag till Sametinget i mån av tillgång på medel med ett belopp som motsvarar hälften av en sådan fast del.

För att vara berättigad till stöd enligt förordningen om statsbidrag till nationella minoriteter skall organisationen bl.a. bedriva verksamhet som syftar till att stärka inflytandet för den nationella minoriteten, till att främja den egna nationella minoritetsgruppens identitet, kultur och språk samt till att motverka diskriminering eller att sprida kunskap om den egna gruppen. Ansökan om statsbidrag prövas av regeringen.

Enligt budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/06:1 utg.omr. 8 s. 78) tillförs sedan år 2000 det statliga stödet till litteratur och kulturtidskrifter årligen 1 miljon kronor för att de nationella minoriteterna särskilt skall kunna beaktas vid fördelningen av stödet. Från och med år 2002 disponerar Statens kulturråd därutöver 7 miljoner kronor årligen för insatser som syftar till att främja de nationella minoriteternas språk och kultur. Av Kulturrådets årsredovisning för år 2004 framgår att Romskt kulturcentrum i Stockholm, Enskede fick ett bidrag på 500 000 kr och att Malmö Museer fick 300 000 kr för en utställning om romsk ungdom. I Kulturrådets fördelning av bidrag till nationella minoriteters språk och kultur 2006 tilldelades Romska kulturcentret i Malmö 350 000 kr och Romskt kulturcentrum i Stockholm 500 000 kr.

Inom ramen för samepolitiken görs insatser för att uppnå målet att verka för en levande samisk kultur byggd på en ekologiskt hållbar rennäring och andra samiska näringar. Insatserna omfattar bl.a. stöd till Same-

tinget. I samband med en nationell informationssatsning 2004 om samerna som ursprungsfolk i Sverige och samernas kultur bilades inom Sametinget ett permanent nationellt informationscentrum för samefrågor.

Uppföljningen

Kenneth Hyltenstam och Tommaso M. Milani anger i sin delrapport att de ekonomiska ramarna för genomförandet av minoritetspolitiken ansetts alltför snäva (s. 69). Forskarna menar att det inte framgår av några handlingar hur det ekonomiska stödet på minoritetspolitikens område har beräknats och dimensionerats. Det är enligt forskarna uppenbart att medel skulle krävas eller omdisponeras om politikens intentioner verkligen skulle genomföras. Deras slutsats är att det behöver komma till stånd en allvarlig diskussion om minoritetspolitikens övergripande ekonomi. En sådan diskussion behöver baseras på en seriös ekonomisk analys som tar hänsyn till vilka kostnader som uppstår om minoritetspolitikens språkliga och kulturella mål skall uppfyllas. Forskarna konstaterar (s. 64) att utbudet på kulturområdet på vissa sätt är imponerande och att en mycket stark utveckling skett under de senaste decennierna. Det ekonomiska stödet till t.ex. samisk och tornedalsk kultur och till inrättandet av ett romskt kulturcentrum har varit mycket viktigt för minoriteternas arbete med att synliggöra sina kulturella yttringar. Inte mindre viktigt är detta arbete för stärkandet av etnisk identitet och inre sammanhållning och givetvis för att använda minoritetsspråken i nya domäner. Givetvis finns det enligt forskarna anledning att ytterligare analysera hur stödet fördelas och storleken på de anslag som de olika minoriteterna kan komma i åtnjutande av.

Lars Elenius framhåller i sin delrapport (s. 143 f.) att ett ekonomiskt stöd till minoritetsorganisationer och till utbildnings- och kulturändamål är av väsentlig betydelse för att de nationella minoriteterna skall lyckas bevara och utveckla sitt språk och sin kultur på ett långsiktigt sätt. En sammanställning för år 2002 visade att stödet till samerna uppgick till 88 % av det totala statliga stödet som de tre minoriteternas organisationer m.m. disponerade. Motsvarande andel för sverigefinnarna var 9,3 % och för tornedalingarna 2,5 %.

Konstitutionsutskottets seminarium den 30 mars 2006

Vid seminariet underströks från flera minoritetsorganisationer behovet av ekonomiskt stöd. Romernas Riksförbund nämnde särskilt stöd för utvecklingsarbetet när det gäller språkfrågan. Från Sverigefinska Riksförbundets sida framhölls ett stort behov av resurser för att driva den verksamhet som behövs. Efter det att sverigefinnarna blev en nationell minoritet har de statliga bidragen bara minskat vilket anses som en märklig utveckling.

Utskottets ställningstagande

Genom förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter utgår bidragi syfte att stödja och underlätta verksamheten för Sametinget och de organisationer som företräder nationella minoriteter. Genom förordningen får yrkandena i motionerna 2003/04:K417 (yrkande 3) (fp), 2004/05:K284 (yrkande 3) (fp) respektive 2005/06:K249 (yrkande 5) (fp) om ett sammanhållet bidragssystem för minoritetsorganisationer anses tillgodosedda och avstyrks därför.

Genom Kulturrådets bidrag 2006 till Romskt kulturcentrum i Stockholm och Malmö får motion 2005/06:K315 (v) i varje fall delvis anses tillgodosedd. Utskottet är inte berett att förorda en ordning som innebär att stödet utgår utan årlig prövning från Statens kulturråd. Motionsyrkandet avstyrks.

Kenneth Hyltenstam och Tommasi M. Milani har i sin rapport dragit slutsatsen att en allvarlig diskussion om minoritetspolitikens övergripande ekonomi behöver komma till stånd, baserad på en seriös ekonomisk analys som tar hänsyn till vilka kostnader som uppstår om minoritetspolitikens språkliga och kulturella mål skall uppfyllas. Utskottet har inte anledning att göra någon annan bedömning och förutsätter att sådana analyser görs inom Regeringskansliet inför bedömningar om behovet av anslagsmedel. Utskottet anser emellertid inte att tillkännagivande till regeringen om detta är nödvändigt och avstyrker mot denna bakgrund också yrkande 11 i motion 2005/06:315 (v).

ILO-konvention 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående arbete en rad motioner om ett tillkännagivande till regeringen om att ILO-konvention 169 skall ratificeras.

Jämför reservation 8 (fp, v, mp).

Motionerna

I 11 motioner tas upp ILO:s konvention nr 169. Erling Wälivaara (kd) begär i de snarlika motionerna 2003/04:K287, 2004/05:K266 och 2005/06:K308 att regeringen skall göra en konsekvensanalys för att klarlägga vilka konsekvenserna blir och hur en ratificering av ILO-konvention 169 skulle påverka relationerna mellan de berörda parterna i området.

I andra motioner begärs däremot en snar ratificering av ILO-konvention 169. Tobias Krantz m.fl. (fp) och Liselott Hagberg m.fl. (fp) begär i motionerna 2003/04:K417 yrkande 7 och 2004/05:K284 yrkande 9 respektive 2005/06:249 yrkande 12 att ILO-konventionen nr 169 ratificeras inom en

snar framtid. Motionärerna gör bedömningen att de åtgärder som behövs för att hantera de principiella och praktiska frågor som uppstår vid en ratificering mycket väl kan fullföljas även efter det ratificeringen gjorts. Det bör enligt motionerna räcka med den viljeinriktning som Sverige visat när det gäller att lösa återstående frågor. Också i motion 2003/04:Sk284 yrkande 1 av Ana Maria Narti (fp) begärs en ratificering av ILO-konvention 169.

En snar ratificering av ILO-konvention 169 begärs också av Gustav Fridolin m.fl. och Mona Jönsson m.fl. (båda mp) i motionerna 2004/05:K330, 2005/06:K22 yrkande 18 respektive 2005/06:K473 yrkande 10. I den förstnämnda motionen framhålls att de steg som tagits är tillfyllest för en ratificering. Det är enligt motionen genant för Sverige att inte ansluta sig till en konvention som har stor betydelse för landets ursprungsbefolkning samerna. Det går inte att vänta med en svensk anslutning till dess att Sverige uppfyller varje del av konventionen. Det bör enligt motionen räcka med den viljeriktning som Sverige visat att lösa återstående frågor. I motion 2005/06:K22 begärs ett tillkännagivande om att konventionen ratificeras under nästa mandatperiod.

Mats Einarsson m.fl. begär i motion 2005/06:K18 (yrkande 3) ett tillkännagivande om att regeringen före år 2010 förelägger riksdagen ILO:s konvention 169 för ratificering. Enligt motionen ökar motsättningarna mellan samerna och den bofasta befolkningen när renarna under vintern söker bete på mark som ägs av andra svenskar utan renar. Det finns enligt motionen också problem i relationerna mellan renskötande och icke renskötande samer. Även jakt- och fiskerätten i fjällen diskuteras i förhållande till samernas rättigheter som urbefolkning. Här står olika starka intressen och olika rättigheter mot varandra. Enligt motionen krävs det ett större engagemang från regeringens sida för att skapa det samförstånd mellan olika intressenter som är en förutsättning för en ratificering av ILO-konventionen. Utan en ratificering grundad på samförstånd kommer samerna enligt motionen att bli ännu hårdare ansatta vilket vore förödande inte bara för samerna utan också för samhället i övrigt.

En fråga om renbetesrätten tas upp i motion 2005/06:Ju479 (yrkande 1) av Paavo Vallius (s). Motionären hänvisar till rättsprocesser där markägare stämt samebyar under påstående att det inte föreligger någon renbetesrätt på deras marker. Förlorade rättsprocesser har inneburit att samebyar förlorat tillgången till vinterbete i flera områden, eftersom de inte kunnat bevisa sin rätt till nyttjande. Dessa rättsprocesser är enligt motionen ett resultat av svenska statens hantering av samefrågorna. Lösningen av markfrågorna och Sveriges ratificering av ILO-konvention nr 169 har varit föremål för utredning i flera år och någon snar ratificering tycks inte vara i sikte. Genom att Sverige som stat ännu inte löst markfrågorna som berör rennäringen, trots internationella och nationella löften därom, ställs nu enskilda människor mot varandra på lokal nivå. Motionären föreslår ändrade bevisregler. Renskötelsen lämnar i stort sett inga synliga spår i mar-

kerna och samerna har historiskt sett inte haft något eget skriftspråk och har därför inte någon egen dokumentation som kan användas i rättsprocesserna. Dessa förhållanden medför att samernas utgångslägen i en process blir sämre och att de får stora svårigheter att styrka sina rättigheter. Det är därför angeläget att bevisreglerna ändras så att samerna får en rättvisare prövning i domstolarna. Norge har redan 1996 infört nya rättegångsbestämmelser på grund av likartade processer.

Siv Holma (v) och Erling Wälivaara (kd) begär i motion 2005/06:K359 yrkandena 1 och 2 att en utredning i samarbete med Norge och Finland bör göras om minoriteten torndedalingar/kväner kan erkännas som en urbefolkning.

Bakgrund

International Labour Organization (ILO) är ett av FN:s s.k. fackorgan med uppgift att bevaka frågor om arbetsvillkor, diskriminering m.m. Inom ramen för denna uppgift har ILO sedan många år bevakat ursprungsfolkens arbete och levnadsvillkor. ILO utarbetar bl.a. konventioner. Konvention nr 169 innehåller ett antal bestämmelser och åtaganden till skydd för ursprungsfolken. I konventionens artikel 1 b definieras ursprungsfolk som folk som härstammar från folkgrupper i landet – eller det geografiska område som landet tillhörde – vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställande av nuvarande statsgränser. Ytterligare en förutsättning är att de helt eller delvis har behållit sina sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner. Avgörande är inte om dessa folkgrupper historiskt sett bott i ett visst område längre tid än andra. Det är enligt Utredningen om ILO-konvention nr 169 av större betydelse att deras situation är speciell. Ett av de grundläggande kriterierna för att konventionen skall tillämpas är att de folk som berörs själva identifierar sig som ursprungsfolk.

Regeringarna i de länder som anslutit sig till konventionen skall se till att ursprungsfolkens rättigheter skyddas och deras integritet respekteras. Regeringarna skall samråda med folken om åtgärder som angår dem och skapa förutsättningar för att de så långt möjligt själva skall kunna bestämma om sin utveckling. Ett grundläggande krav är att ursprungsfolken till fullo skall åtnjuta mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Men de stater som ansluter sig skall inte bara vidta åtgärder mot diskriminering, utan även utforma särskilda insatser som främjar de berörda folkens sociala och ekonomiska rättigheter och som skyddar deras andliga och kulturella värden. I konventionen betonas särskilt markens betydelse för ursprungsfolken. Därför finns i konventionen bestämmelser som skall säkra deras rätt till sådan mark som de under lång tid har innehaft eller brukat. Konventionen trädde i kraft 1991 och hittills har 14 länder anslutit sig, bl.a. Norge och Danmark. I Finland pågår ett arbete liknande det i Sverige om förberedelser inför en anslutning.

I mars 1999 överlämnade Utredningen om ILO-konvention nr 169 till regeringen sitt betänkande Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige. Frågan om Sveriges anslutning till ILO:s konvention nr 169 (SOU 1999:25). Utredaren bedömde att Sverige kan ansluta sig till ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder, men att detta inte bör ske förrän ett antal åtgärder som rör samernas rätt till mark blivit genomförda, en process som beräknades ta fem år. För det första måste den mark som samerna har rättigheter till enligt konventionen identifieras och en gränsdragningskommission borde tillsättas. För det andra måste omfattningen av samernas jakt- och fiskerätt inom den mark som de traditionellt innehar klarläggas. När dessa frågor klarats ut kan andra åtgärder vidtas för att samernas rättigheter skall nå upp till den nivå som konventionen kräver. Det är framför allt fråga om åtgärder för att ge samerna ett starkt skydd mot inskränkningar i renskötselrätten, åtgärder för att säkerställa att samerna har tillräckligt med mark för att kunna fortsätta att bedriva rennäring, införande av möjlighet till ersättning från staten för rättegångskostnader i principiellt viktiga mål rörande samernas markrättigheter samt genomförandet av en nationell informationskampanj om samerna som ursprungsfolk och om den samiska kulturen. Enligt utredningen behövdes också en nationell informationskampanj som klargör vad en svensk anslutning skulle innebära för berörda parter. Utredaren rekommenderade att överväga om inte åtgärderna kunde anses så angelägna att de borde genomföras oavsett om en ratificering kommer till stånd eller inte.

Från internationellt håll förekom under år 2004 viss kritik gällande samernas ställning i Sverige. FN:s kommitté mot rasdiskriminering noterade i sina slutsatser efter det periodiska förhöret med Sverige att Sverige ännu inte ratificerat ILO:s konvention nr 169 och att den var oroad över att frågorna om samernas landrättigheter ännu inte lösts. Kommittén uppmanade Sverige att se till att utredningen om markfrågorna avslutas i tid samt att, efter konsultation med samerna, lagstifta om dessa frågor för att undanröja rättsliga oklarheter kring markrättigheter. Även Europarådets kommission mot rasism och intolerans har i en rapport från 2004 uppmanat Sverige att fortsätta sina ansträngningar att nå en lösning på frågorna om samernas landrättigheter.

Umeå tingsrätt har den 20 januari 2006 slagit fast att de tre samebyarna Vapsten, Ran och Upmeje tjeälde har betesrätt i Nordmalingstrakten. Beträffande bevisbördan framhöll tingsrätten att den gängse regeln i svensk rätt är att den som påstår sig ha en rättighet avseende annans mark också har att styrka detta sitt påstående. Det fanns i sammanhanget inte skäl att frånga denna bevisregel. Samebyarna har alltså att med tillräcklig styrka visa att samer, utan att deras rätt därtill blivit ifrågasatt av markägare eller andra rättighetsinnehavare, bedrivit renskötsel i trakter som omfattar fastighetsägarnas marker, i tillräcklig omfattning för uppkomst av en sedvanerätt, grundad på urminnes hävd. Däremot har enligt tingsrätten den som påstår att en konstaterad sedvanerätt har upphört att gälla på grund av

avbrott i nyttjandet bevisbördan för att så är fallet. Utredningen i målet visade enligt tingsrätten att samebyarna har en sedvanerätt till vinterbete med ren i en trakt som omfattar fastighetsägarnas marker på de i målet aktuella fastigheterna.

En liknande process pågår om mark längs kusten i Skellefteå kommun och i augusti förra året förlorade Tåssåsens sameby en process mot markägare i Jämtland.

I ett utkast till nordisk samekonvention som lades fram i november 2005 anges bl.a. (artikel 34) att bedömningen av om det föreligger ett traditionellt brukande skall göras på grundval av vad som utgör traditionellt samiskt utnyttjande av land och vatten och med beaktande av att samiskt brukande ofta inte lämnar varaktiga spår i naturen. Den fortsatta behandlingen av utkastet syftar till att tillsätta en nordisk förhandlingsdelegation med målsättningen att utarbeta en slutlig konventionstext. Det första steget är ett remissförfarande i samtliga tre länder under första halvåret 2006.

Gränsdragningskommissionen (Jo 2002:01) lade den 15 februari 2006 fram sitt betänkande Samernas sedvanemarken (SOU 2006:14). Kommissionens slutsatser har åskådliggjorts på en karta, som fogats till utredningsbetänkandet.

Kommissionens analys av de krav som artikel 14 i ILO-konventionen uppställer leder fram till slutsatser som i väsentliga hänseenden skiljer sig från dem som drogs i den tidigare ILO-utredningen. Kommissionen är dock ense med ILO-utredningen om att konventionen inte ställer krav på en formell äganderätt för att mark som brukas av ursprungsfolket skall hänföras till mark som detta traditionellt innehar. Det finns dock en miniminivå för de rättigheter som skall gälla. Kommissionen anser att denna miniminivå inte är uppfylld med den renskötselrätt som samerna har enligt rennäringslagstiftningen. Detta innebär att kommissionen inte delar ILO-utredningens uppfattning att all statligt förvaltd åretruntmark skall klassas som samernas innehavsmark enligt konventionen. Det finns enligt kommissionens på gällande rätt grundade uppfattning inte något sammanhängande större område till vilket samerna har en sådan stark rätt som avses med konventionens krav på äganderätt och besittningsrätt. Det kan enligt kommissionen inte utesluta att det kan finnas begränsade områden inom åretruntmarkerna där samernas nyttjande är såväl tillräckligt intensivt som exklusivt för att de vid en svensk anslutning till konventionen bör klassas som samernas innehavsmark. Det är lämpligt att samerna efter en identifikation av marken och en fastighetsbildning tillerkänns en formell äganderätt till densamma. De får därmed en rätt att disponera över marken som är oberoende av rennäringslagstiftningen.

Det kan enligt kommissionen uppfattas som en svaghet i svensk rätt i förhållande till konventionens krav att det saknas ett alternativ till domstolsprövning av frågor om markrättigheterna. Kommissionen skissar på ett förslag till ett sådant alternativ. De konflikter som funnits har enligt kommissionen i huvudsak sin grund i en oklar lagstiftning, som ger de berörda

sakägarna underlag för skilda uppfattningar om vad som gäller. Lagens utformning är också skuld till att konfliktlösningen förutsätter omfattande och kostnadskrävande utredningar. Ansvar för lagregleringen ligger på staten. Kommissionen menar därför – i likhet med ILO-utredningen – att staten bör ta ett kostnadsansvar för utredningarna. Det är inte tillfredsställande att någon part av ekonomiska skäl avstår från att få sin rätt prövad. I ett rättssamhälle ankommer konfliktlösning i sista hand på oberoende domstolar. Kommissionen anser att konflikter om samernas markrättigheter i första hand bör lösas avtalsvägen i samförstånd mellan sakägarna. En viktig anledning till detta är att lagregleringen i många avseenden framstår som föråldrad och inte bidrar till en tillfredsställande utveckling av rennäringsringen. Gällande rätt hänför sig till historiska förhållanden då såväl rennäringsringen som de andra näringar som konkurrerar om markresurserna utövades under helt andra villkor än i dag. En samförstånds lösning kan med bortseende från rättsliga överväganden ta sikte på vad som är ändamålsenligt och kan därmed begränsa behovet av en kostnadskrävande utredning om historiska förhållanden.

Kommissionen hänvisar till att i andra länder som är anslutna till ILO-konventionen eller som annars berörs av folkrättsliga regler om ursprungsfolks rättigheter har man inrättat särskilda organ för utredning och medling vid konflikter om markrättigheter och menar att man också i Sverige bör inrätta ett sådant organ. Detta är också angeläget om man skall ansluta sig till konventionen och uppfylla de krav som denna ställer.

Rennäringspolitiska kommittén har berett frågan om ökat skydd mot inskränkningar i renskötselrätten. Detta betänkande (SOU 2001:101) har remissbehandlats och bearbetas för närvarande i Regeringskansliet.

Jakt- och fiskerätsutredningen lämnade i januari 2006 sitt huvudbetänkande (SOU 2005:116) Jakt och fiske i samverkan. I betänkandet föreslås att jakten och fisket inom lappmarkerna och på renbetesfjällen skall förvaltas av samverkansföreningar.

Enligt den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95) är regeringens ambition att Sverige skall ratificera ILO:s konvention nr 169 så snart det låter sig göra. För Sveriges del medför en anslutning till konventionen att olika rättigheter påverkas med avseende på ett markområde som motsvarar en tredjedel av Sveriges yta. Ett beslut i en fråga av sådan betydelse kan enligt regeringen inte hastas fram. En förutsättning för att ratificera konventionen är att regeringen först inhämtar riksdagens godkännande. Inför riksdagens ställningstagande måste frågor kring de rättsliga förutsättningarna vara utredda. Dessutom måste de lagändringar som blir nödvändiga utarbetas. Ett omfattande utredningsarbete pågår. Resultatet av detta arbete måste avvaktas. Regeringen följer också noga utvecklingen i Norge vad gäller en proposition om förvaltningen av marken i Finnmark, som enligt regeringen innehåller en

intressant lösning om markförvaltningen i Finnmark som bygger på tanken att den statliga marken skall förvaltas regionalt. Utkastet till nordisk samekonvention är enligt regeringen också intressant i sammanhanget.

I handlingsplanen framhålls vidare att regeringen i september 2005 initierat medling för att få fram en överenskommelse om vinterbete i Härjedalen med syftet att finna en långsiktigt hållbar lösning på samebyarnas behov av vinterbetesmark. Enligt regeringen har staten ett övergripande ansvar för att säkra samernas rättigheter som urfolk. Då rennäringen är en viktig del av det samiska kulturarvet är det angeläget att den kan fortleva. Renbeteskonflikten bör därför få en snar lösning.

Enligt Nationalencyklopedin är *kväner* ett i medeltida källor omnämnt västfinskt folkslag eller, snarare, förbund av jägare, fiskare och krigare. Kvänerna företog jakt-, handels-, tributkrävning- och plundringsexpeditioner till bl.a. Lappland och Finnmarken under perioden från 800-tal till 1100-tal. De var föregångare till birkarlarna och omtalas bl.a. i Egil Skallagrímssons saga, där en kung över kvänerna, Faravid, nämns. Kväner är även benämningen på de finnar som alltsedan 1500-talet bosatt sig i Nordnorge.

Tornedalingar är en av Sveriges nationella minoriteter. Minoritetsspråkskommittén anförde i sitt betänkande Steg mot en minoritetspolitik – Europarådets konvention för skydd av nationella minoriteter (SOU 1997:193 s. 49) att området kring Torne älv sedan mycket lång tid varit flerkulturellt och flerspråkigt. Historiskt utgjorde Tornedalen en mötes- och handelsplats för bl.a. samer, kväner och bjarmer. Senare i samband med de nordiska staternas uppkomst har också människor från nuvarande Norge, Sverige, Finland och Ryssland under längre eller kortare tid funnits i Tornedalen. Från medeltiden dominerade varieteter av finska som språk i Tornedalen. När Sverige efter kriget mot Ryssland 1808–1809 fick avträda sin östra rikshalva (ungefär nuvarande Finland) till Ryssland drogs en gräns genom Tornedalen så att den västra delen av Tornedalen förblev svenskt område. Tornedalingarna skiljer sig från den svenska majoritetsbefolkningen främst genom språk, kultur och den geografiska förankringen i Tornedalen. Enligt utredningen finns utöver språket en tornedalsk kultur präglad av såväl samiska som svenska och finska influenser och av det faktum att Tornedalen alltid varit en mötesplats för flera kulturer. Det finns bl.a. en tornedalsk matkultur, byggnadsstil och tornedalska traditioner, bl.a. bastubad. Den laestadianska väckelserörelsen som växte fram under 1800-talet och som fortfarande har finska eller meänkieli som predikospråk har också påverkat den tornedalska kulturen. Både språk- och kulturarv har en stark koppling till det geografiska området där tornedalingar har varit bosatta under mycket lång tid tillbaka och fortfarande finns i dag.

Tidigare behandling

Frågan om ratificering av ILO-konvention nr 169 har vid flera tidigare tillfällen behandlats av utskottet. Utskottet avstyrkte våren 2001 (bet. 2000/01:KU14) en motion i frågan med hänvisning till att Utredningen om ILO-konventionen 169 bedömt att Sverige inte bör ansluta sig till ILO-konventionen förrän ett antal åtgärder som rör samernas mark blivit genomförda, bl.a. måste den mark som samerna har rättigheter till enligt konventionen identifieras genom försorg av en gränsdragningskommission. Enligt utskottets mening borde resultatet av kommissionens arbete avvaktas. I betänkande 2001/02:KU15 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande (fp) om att ILO-konventionen skall ratificeras (s. 61 f.) med hänvisning till det tidigare ställningstagandet. Utskottet avstyrkte våren 2003 (bet. 2002/03:KU26) åter motioner i frågan med hänvisning bl.a. till tidigare ställningstagande med innebörd att det arbete som pågick i Gränsdragningskommissionen borde avvaktas. I en reservation (fp, mp) begärdes ett tillkännagivande till regeringens om att ILO-konvention 169 genast bör ratificeras.

Utskottets ställningstagande

I den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2006–2009 har regeringen tydligt uttryckt ambitionen att Sverige skall ratificera ILO-konventionen så snart det låter sig göra. Utskottet gör ingen annan bedömning än regeringen om att det är angeläget att beslutet inte hastas fram utan att det omfattande utredningsarbete som pågår bör slutföras innan en proposition framläggs för riksdagen. I arbetet ingår bl.a. en fråga om samförstånds-lösningar genom avtal. Utskottet anser inte heller att det finns anledning för riksdagen att bestämma en slutpunkt för när en proposition bör lämnas. Utskottet avstyrker följaktligen motionerna 2003/04:K287 (kd), 2004/05:K266 (kd), 2005/06:K308 (kd), 2003/04:K417 yrkande 7 (fp) 2004/05:K284 yrkande 9 (fp), 2005/06:K249 yrkande 12 (fp), 2003/04:Sk284 yrkande 1 (fp), 2004/05:K330 (mp), 2005/06:K22 yrkande 18 (mp), 2005/06:K473 yrkande 10 (mp) och 2005/06:K18 yrkande 3 (v).

Utskottet är inte heller berett tillstyrka motion 2005/06:Ju479 yrkande 1 (s) om ändrad bevisbörderegeln i mål om renbetesrätt, bl.a. mot bakgrund av de försök till förhandlingslösningar som pågår. Motionen avstyrks.

När det slutligen gäller frågan om att kväner skall erkännas som urbefolkning anser utskottet inte att det nu finns tillräckliga skäl för riksdagen att förordna en utredning. Motion 2005/06:K359 yrkandena 1 och 2 (v, kd) avstyrks.

Förvaltningsområden

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående beredningsarbete en rad motioner om utökade förvaltningsområden och om resurscentrum för finskspråkig service.

Jämför reservationerna 9 (fp), 10 (c) och 11 (mp).

Motionerna

En rad motioner tar upp behovet av att utöka förvaltningsområdena för minoritetsspråken i landet. Erling Wälivaara (kd) begär i motionerna 2003/04:K250, 2004/05:K396 och 2005/06:K314 att reformarbetet med att utöka förvaltningsområdena för minoritetsspråken stegvis skall fortsätta. I motionerna framhålls att huvuddelen av sverigefinnarna bor utanför förvaltningsområdena. Reformarbetet måste fortsätta så att det stegvis blir en positiv utveckling för minoritetsspråken i hela landet. Mälardalen, Göteborgs- och Borås- och Olofströmsområdena bör särskilt uppmärksammas eftersom stora grupper sverigefinnar bor i dessa områden. I motion 2003/04:K370 yrkande 2 av Åsa Torstensson (c) begärs att regeringen efter samråd med berörda kommuner och länsstyrelser samt frivilligorganisationer lägger fram erforderliga lagförslag om en utvidgning av det finskspråkiga förvaltningsområdet till Stockholms- eller Mälardalsregionen. Kerstin Lundgren m.fl. (c) begär i motion 2005/06:K409 yrkande 6 att Mälardalen görs till ett förvaltningsområde för finska språket. Detta begärs också av Tobias Krantz m.fl. (fp) i motion 2003/04:K417 yrkande 9 och av Elina Linna m.fl. (v) i motion 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del.

Gustav Fridolin m.fl. (mp) anser i motion 2005/06:K22 att det borde övervägas om inte andra förvaltningsområden också skulle kunna införas, exempelvis i Trollhättan och Göteborg som har stor finsk population. Ett tillkännagivande till regeringen om detta begärs (yrkande 17).

Tobias Krantz m.fl. (fp) begär i motion 2004/05:K284 (yrkande 12) att frågan om rätt att använda finska vid myndighetskontakter och få svar på finska oavsett bostadsort skall bli föremål för förnyade överväganden. I motionerna 2005/06:K249 (yrkande 15) av Liselott Hagberg m.fl. (fp) samt 2005/06:Kr 6 (yrkande 11) av Nina Lundström och Heli Berg (fp) och 2005/06:Kr7 (yrkande 5) av Ana Maria Narti (fp) begärs att det tillskapas ett eller ett par resurscentrum för de landsting, kommuner eller myndigheter som önskar kunna samordna sin finskspråkiga service. Till ett sådant resurscentrum skall förvaltningar och myndigheter kunna överlämna ärenden där den enskilde medborgaren har begärt muntligt svar på sitt eget språk. Ingenting hindrar att ett resurscentrum ingår i någon annan myndighet eller förvaltning så att dess personal också kan arbeta med andra uppgifter vid de tillfällen då den finskspråkiga servicen inte efterfrågas. Målet skall enligt motion 2005/06:Kru6 yrkande 11 inte vara att rita nya

gränslinjer på kartan, utan att åstadkomma en lösning som stärker individens möjligheter att använda finska språket oavsett var man bor. Det bör skapas ett eller ett par nationella resurscentrum för de landsting, kommuner eller myndigheter som önskar kunna samordna sin finskspråkiga service. Med fördel kan detta organiseras inom ramen för länsstyrelsernas verksamhet där en eller två får ett specifikt uppdrag.

Nina Lundström och Heli Berg (fp) begär i motion 2004/05:K397 yrkande 1 ett tillkännagivande till regeringen om att utgångspunkten beträffande den sverigefinska minoriteten måste vara målsättningen att alla skall ha likvärdiga möjligheter oavsett bostadsort. Med en sådan målsättning bör det skapas nya lösningar. Utmaningarna bör tydliggöras och anpassas efter mål och medel.

I flera motioner berörs behovet av förvaltningsområde för sydsamiskan. Tobias Krantz m.fl. (fp) och Liselott Hagberg m.fl. (fp) yrkar i motionerna 2003/04:K417 yrkande 8 och 2004/05:K284 yrkande 11 respektive 2005/06:K249 yrkande 14 att regeringen mot bakgrund av sydsamiskans hotade ställning snarast återkommer till riksdagen med förslag om hur det sydsamiska språkets ställning kan stärkas.

I motion 2003/04:K370 yrkande 1 av Åsa Torstensson (c) begärs ett uppdrag till regeringen att, efter samråd med berörda kommuner och länsstyrelser samt frivilligorganisationer, lägga fram erforderliga lagförslag om en utvidgning av det samiska förvaltningsområdet till några kommuner i det sydsamiska området. Kerstin Lundgren m.fl. (c) begär i motion 2005/06:K409 yrkande 7 att det införs en rätt att använda sydsamiska hos förvaltningsmyndigheter också i delar av det sydsamiska området. Det är enligt motionen ytterst angeläget få till stånd ett bra samarbete med Norge eftersom sydsamiskan talas även där. Nationsgränser får inte vara ett hinder om språket skall överleva.

Siv Holma m.fl. (v) begär i motion 2003/04:K380 yrkande 8 att regeringen gör en översyn som utmynnar i att förstärka sydsamiskans ställning genom att ge det ett eget förvaltningsområde där språket har sin traditionella bas, företrädesvis i Jämtland.

Bakgrund

Utredningen om finska och sydsamiska språken lade i maj 2005 fram betänkandet Rätten till mitt språk – Förstärkt minoritetsskydd (SOU 2005:40). Utredarens bedömning är att det både på kort och lång sikt finns förutsättningar för att utvidga förvaltningsområdet för finska språket till Stockholms- och Mälardalsregionen. Utredaren pekar dock på de brister som finns med förvaltningsområdesmodellen. Genom att välja en modell där särskilt stöd och skydd lämnas i vissa geografiska områden hamnar man oundvikligen i den situationen att den enskilda individens möjligheter att värna minoritetsspråket och kulturen blir beroende av var i landet han eller hon lever medan den enskildes önskan att tala och bevara minoritetsspråket knappast blir mindre om man bor utanför nuvarande förvaltningsområ-

den. Snarare kan det vara så att det förhållandet att det endast finns ett fåtal minoritetsmedborgare i en region gör att behovet kan vara större än i ett område där det finns många som talar språket. På sikt finns det enligt utredaren anledning att överväga om förvaltningsmodellen bör kompletteras med rättigheter som knyts till individen och inte till ett visst territorium.

Utredaren föreslår att det utvidgade förvaltningsområdet för finska omfattar Gällivare, Kiruna, Pajala, Haparanda och Övertorneå kommuner samt samtliga kommuner i Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län. I de senare kommunerna bor sammanlagt 211 658 personer som enligt Statistiska centralbyrån är första och andra generationens sverigefinländare.

Utredaren framhåller att man behöver identifiera de områden inom verksamheten där kontakter med finskspråkig allmänhet blir aktuell och organisera den på lämpligt sätt. Det viktiga är att det i de funktioner där allmänheten först möter myndigheterna finns beredskap för att hantera situationen. Om språkkunskap initialt inte finns i den funktion där allmänheten först tas emot, bör rutiner utarbetas där enskilda lotsas vidare till funktioner där sådan språkkunskap finns. När det gäller större organisationer som statliga myndigheter med regionala eller lokala myndighetskontor bör samordning ske så att man kan bistå varandra inom organisationen. Gemensamma samordningsinsatser bör också vara möjliga mellan olika myndigheter när det gäller t.ex. tolk/översättningstjänster. Utredaren föreslår att en länsstyrelse i landet ges nationellt tillsynsansvar för att säkerställa syftet med lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Myndigheten skall på eget initiativ eller efter anmälan vidta de åtgärder som behövs. Detta innefattar styrning, tillsyn, fördelning av ekonomiska medel, samordning och bevakning av minoritetsfrågorna samt arbete med frågan om gemensamma samordningsinsatser mellan olika myndigheter när det gäller tolk/översättningstjänster.

Utredningen lade i februari 2006 fram sitt slutbetänkande Att återta mitt språk – åtgärder för att stärka det samiska språket (SOU 2006:19). Förvaltningsområdet för samiska föreslås där utvidgat till att även omfatta Arvidsjaur, Bergs, Dorotea, Härjedalens, Krokoms, Lycksele, Malå, Piteå, Skellefteå, Sorsele, Storumans, Strömsunds, Umeå, Vilhelmina, Vindelns, Åre, Åsele, Älvdalens, Älvsbyns och Östersunds kommuner. Det är enligt utredningen av avgörande betydelse att det utvidgade förvaltningsområdet blir tillräckligt stort så att en majoritet av samerna i Sápmi omfattas av åtgärderna och att starka samiska orter tas med. Tillkommande kommuner och myndigheter bör nyttja den föreslagna 3-åriga informations- och utbildningsinsatsningen för att höja den minoritetsrättsliga och språkliga kompetensen. Statsbidrag bör utgå till kommuner i förvaltningsområdet för de merkostnader som uppstår.

I den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95) redovisar regeringen sin avsikt att efter remissbehandling av slutbetänkandet under våren 2006 återkomma till riksdagen om förslagen i de båda betänkandena.

Konstitutionsutskottets seminarium den 30 mars 2006

Vid seminariet framhöll Voitto Visuri från Sverigefinska riksförbundet att förslaget om att utvidga förvaltningsområdet för finska språket till Mälardalen och Stockholm är ett steg i rätt riktning men i Sverigefinska riksförbundet är man inte alls nöjda. Det bor stora grupper sverigefinnar också i övriga landet, bl.a. i Göteborgsområdet.

Utskottets ställningstagande

De förslag som tas upp i motionerna är föremål för bedömningar i betänkandet Rätten till mitt språk – förstärkt minoritetsskydd (SOU 2005:40) och betänkandet Att återta mitt språk – åtgärder för att stärka det samiska språket (SOU 2006:19). Utskottet anser att den fortsatta beredningen i Regeringskansliet inte bör föregripas. Motionerna 2003/04:K250 (kd), 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del (v), 2003/04:K370 yrkandena 1 och 2 (c), 2003/04:K380 yrkande 8 (v), 2003/04:K417 yrkandena 8 och 9 (fp), 2004/05:K284 yrkandena 11 och 12 (fp), 2004/05:K396 (kd), 2004/05:K397 yrkande 1 (fp), 2005/06:K22 yrkande 17 (mp), 2005/06:K249 yrkandena 14 och 15 (fp), 2005/06:K314 (kd), 2005/06:K409 yrkandena 6 och 7 (c), 2005/06:Kr6 yrkande 11 (fp) och 2005/06:Kr7 yrkande 5 (fp).

Fler nationella minoriteter och minoritetsspråk

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående utrednings- och beredningsarbete motioner om att alla sverigefinländare skall ha status som nationell minoritet och om att teckenspråket skall ges status som minoritetsspråk..

Jämför reservationerna 12 (fp, kd, c, mp) och 13 (c, mp).

Motionerna

Sverige-finländarnas ställning tas upp i en rad motioner. Åsa Torstensson (c) och Kerstin Lundgren m.fl. (c) tar i motionerna 2003/04:K370 yrkande 3 respektive 2005/06:K409 yrkande 4 upp behovet av att finlandssvenskarna i Sverige ges status som nationell minoritet. I den förstnämnda motionen begärs ett uppdrag till regeringen att pröva förutsättningarna för att låta sverigefinländarna oavsett modersmål få status som nationell minoritet medan det i den sistnämnda motionen begärs att kravet på finska som

modersmål avskaffas när det gäller den nationella minoriteten sverigefinnar. Åsa Torstensson hänvisar till att samlingsorganisationen för sverigefinska och finlandssvenska organisationer och institutioner i Sverige, Sverigefinländarnas delegation, liksom Finlandssvenskarnas riksförbund har tagit ställning för att den nationella minoritetsstatusen bör ges till sverigefinländarna, inklusive finlandssvenskar i Sverige. Som det nu är går sverigefinlandssvenskarna miste om stöd som varje år går till de nationella minoriteterna. Kriterierna om samhörighet och självidentifikation pekar på att mycket tunga skäl måste finnas för statsmakterna om en gruppindelning som den berörda minoriteten själv använder skall avvisas. Vidare framhålls att det bara är ramkonventionen som är tillämplig eftersom minoritetsspråkskonventionen uttryckligen inte är tillämplig på varianter av ett lands huvudspråk.

Också Tobias Krantz m.fl. (fp) och Liselott Hagberg m.fl. (fp) begär i motionerna 2003/04:K417 yrkande 10 och 2004/05:K284 yrkande 13 respektive 2005/06:K249 yrkande 16 ett uppdrag till regeringen i syfte att låta sverigefinländarna oavsett modersmål få status som nationell minoritet i Sverige och efter utredning återkomma till riksdagen med förslag om vidgade ratifikationsinstrument för ramkonventionen. En bedömning bör göras om hållbarheten i de överväganden som gjordes i den minoritetspolitiska propositionen (prop. 1998/99:143, bet. 1999/2000:KU6) i ljuset av vad Europarådets ramkonvention anger i fråga om samhörighet och självidentifikation.

Flera motioner tar upp teckenspråkets ställning. Marietta de Poubaix-Lundin (m), Anita Sidén och Cecilia Magnusson (båda m) samt Anne-Marie Brodén och Lena Adelsohn Liljeroth (båda m) begär i motionerna 2003/04:K249, 2003/04:K314 respektive 2003/04:K436 skyndsamma utredningsdirektiv om teckenspråkets ställning. Också Ulla Hoffman m.fl. (v) begär (motion 2003/04:So569 yrkande 13) en utredning om teckenspråkets ställning. Birgitta Sellén och Birgitta Carlsson (båda c) begär i motion 2003/04:Ub393 yrkande 1 en lagstiftning som säkerställer rätten till teckenspråk för döva på samma sätt som de språkliga minoriteterna i Sverige erhållit. Kerstin Lundgren m.fl. (c) begär i motion 2005/06:K409 yrkande 12 att teckenspråket ges ställning som nationellt minoritetsspråk.

Bakgrund

Med termen sverigefinländare avses både finskspråkiga och svenskspråkiga personer som flyttat till Sverige från Finland och deras ättlingar, dvs. både sverigefinnar och finlandssvenskar boende i Sverige.

Någon definition av begreppet nationell minoritet ges inte i ramkonventionen. I artikel 5 sägs dock att parterna åtar sig att främja de förutsättningar som är nödvändiga för att personer som tillhör nationella minoriteter skall kunna bibehålla och utveckla sin kultur och bevara de väsentliga beståndsdelarna av sin identitet, nämligen religion, språk, traditioner och kulturarv. I deklarationen om nationella minoriteter från toppmö-

tet i Wien 1993, som föregick ramkonventionen, talas om nationella minoriteter som skapats i Europa genom historiens omvälvningar, och detta syftar på inhemska minoriteter med lång vistelsetid i landet. Minoritetsrådskommittén framhöll att det är varje stats uppgift att utforma sin minoritetspolitik (SOU 1997:193). Kommittén studerade vissa konventioner som nämnts särskilt i konventionskommentaren, nämligen den europeiska konventionen för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, OSSE:s Köpenhamnsdokument samt FN:s konventioner och deklamationer, vilka varit inspirationskällor för ramkonventionen. Kommittén kom fram till att en minoritetsgrupp borde uppfylla fyra kriterier för att betraktas som nationell minoritet. Det skall vara fråga om en grupp med uttalad samhörighet som till antalet i förhållande till resten av befolkningen har en icke dominerande ställning. Det skall finnas religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell särart och historiska eller långvariga band med Sverige. Slutligen finns ett krav på självidentifikation. Den enskilde såväl som gruppen skall ha en vilja och strävan att behålla sin identitet.

Kommittén hänvisade till att ramkonventionens artikel 5 namnger gruppens identitet som religion, språk, traditioner och kulturarv. Minoritetskulturen skall i något av dessa avseenden skilja sig från majoritetsbefolkningen. Av den anledningen borde lokala befolkningar i Sverige på grund av speciell dialekt – exempelvis skånska eller gotländska – inte kunna sägas ha så särskiljande drag från majoritetsbefolkningen att de utgör nationell minoritet. Minoritetsdefinitionerna innehåller också ett krav på att gruppens individer skall ha en vilja att bevara en gemensam identitet. De objektiva kriterierna måste således kompletteras med en positiv vilja hos den enskilde att bevara dessa objektiva särdrag.

Enligt Utredningen om finska och sydsamiska språken uppskattar FRIS, att antalet finlandssvenskar uppskattningsvis är ca 100 000 personer (SOU 2005:40 s. 223). Dessa människor identifierar sig i allmänhet inte som sverigefinnar utan som sverigefinländare. Frågan om finlandssvenskarnas status i förhållande till Europarådets konventioner har varit föremål för diskussion. FRIS driver linjen att Sveriges regering inte skall särskilja finlandssvenskarna som grupp från sverigefinnarna och att även finlandssvenskarna skall ges status som nationell minoritet enligt ramkonventionens bestämmelser. Sverigefinländarnas delegation delar denna uppfattning. Grunden till finlandssvenskarnas ställningstagande är att man anser att gruppen borde omfattas av ramkonventionens skydd, eftersom Sverige valt att definiera nationell minoritet som grupper med religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell tillhörighet.

Europaparlamentet antog den 18 november 1998 en resolution om teckenspråk (B4-0985/98). Bland annat uppmanades kommissionen att lägga fram ett förslag för rådet om offentligt erkännande av det teckenspråk som döva använder i varje medlemsstat, att säkerställa att alla EU-program är tillgängliga för döva och att behovet av teckenspråkstolkning erkänns.

Europarådets parlamentariska församling rekommenderade den 14 april 2003 ministerkommittén att ta fram särskilda regler om rättigheter för teckenspråksanvändare (Protection of sign languages in the member states of the Council of Europe, REC 1598 2003).

I Sverige tillkallades i slutet av år 2003 en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, liksom av dövas och hörselskadades tillgång till samhällets utbud av kultur och medier. I uppdraget ingår att bedöma möjligheten att använda teckenspråket samt tillgången till tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade i olika situationer, t.ex. i arbetslivet och vid samhällsstöd samt

- kartlägga förutsättningarna för likvärdig utbildning på teckenspråk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade barn, ungdomar och vuxna,
- analysera om utbildningen (både den som erbjuds av landstinget och den som erbjuds av staten) i teckenspråk för föräldrar och syskon till döva m.fl. tillgodoser de behov som finns,
- bedöma möjligheten att tillgodose döva invandrares behov av utbildning i det svenska teckenspråket,
- kartlägga och analysera tillgängligheten vad avser kultur och medier samt möjligheterna till eget skapande för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade,
- pröva möjligheterna till auktorisation av dövblindtolkar och vuxendövtolkar,
- analysera orsakerna till bristen på sökande till tolkutbildningen,
- kartlägga nuvarande forskning samt analysera behovet av eventuella forskningsinsatser.

Utredningen skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 april 2006.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om skyddet för sverigefinländare diskuterades i samband med konstitutionsutskottets behandling av proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige. Utskottet framhöll (bet. 1999/2000:KU6) att den minoritet i Sverige som har anknytning till Finland innefattar en grupp med finska som modersmål och en med svenska som modersmål. När uttrycket sverigefinnar brukas i propositionen åsyftades, såvitt framgick, personer som har finska som modersmål. Den finländska grupp som har svenska som modersmål åsyftades med andra ord inte. Mot bakgrund av de ändamål som minoritetsspråkskonventionen skall tjäna framstod detta som följdriktigt. Enligt den bedömning som framgick av regeringens proposition tillhörde den i första hand svensktalande gruppen inte heller dem som bör anses omfattade av åtagandena enligt ramkonventionen. Konstitutionsutskottet gjorde i dessa hänseenden inte någon annan bedömning än den som låg till grund för propositionen. Därav följde emellertid inte att den finlands-

svenska minoritetsgruppen i Sverige inte skulle kunna få del av åtgärder som enligt propositionen skall vidtas för dem som i propositionen omtalas som sverigefinnar (bet. 1999/2000:KU6 s.22).

I betänkande 2002/03:KU26 Fri- och rättighetskyddsfrågor avstyrkte utskottet en motion om att sverigefinländare oavsett modersmål skulle få status som nationell minoritet i Sverige (s 62). Utskottet hänvisade till sitt tidigare ställningsstagande.

I propositionen Nationella minoriteter i Sverige (prop. 1998/99:143 s. 33) konstaterade regeringen att teckenspråket inte kunde anses falla inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen. Konventionen bygger på språkets anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter som etniska grupper. Samtidigt framhölls att teckenspråket är annorlunda än det officiella språket. Vidare är teckenspråket en viktig del av dövas kultur. Inget land hade omfattat teckenspråket vid sin ratifikation av minoritetsspråkskonventionen. Vid behandlingen av propositionen framhöll utskottet att vad gäller teckenspråket fanns det självfallet starka skäl för att det allmänna skall lämna sådant stöd som kan behövas för att främja de dövas möjligheter i skilda hänseenden. Som anförts i propositionen kunde det dock inte anses att teckenspråket faller inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen med dess anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter som etniska grupper. Även om därför teckenspråket inte kunde omfattas av en ratifikation av minoritetsspråkskonventionen, fanns det inte något som hindrade att frågan om åtgärder till stöd för teckenspråket övervägdes i annat sammanhang som kan vara lämpligt (bet. 1999/2000:KU6 s. 24).

Även i samband med riksdagens behandling av motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2000 om nationella minoritetsfrågor m.m. diskuterades teckenspråkets ställning som minoritetsspråk. Utskottet hänvisade till att det tidigare framhållit att teckenspråket inte kan anses falla inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen. Utskottet gjorde inte nu någon annan bedömning och ansåg således inte att teckenspråk skulle erkännas som minoritetsspråk. Utskottet ansåg emellertid att det var angeläget att teckenspråkets ställning sågs över. Utvecklingen under senare år, bl.a. arbetet inom ramen för Europarådets verksamhet, hade understrukt vikten av att teckenspråket har en stark ställning. Det var angeläget att de dövas och hörselskadades rättigheter när det gäller teckenspråket och teckenspråksinformation säkerställs. Enligt utskottets mening behövdes i detta syfte en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, liksom dövas och hörselskadades tillgång till samhällets utbud av kultur och litteratur (bet. 2000/01:KU14 s. 13 f.). Riksdagen gav regeringen detta till känna.

Socialutskottet behandlade tre motioner om rätten till teckenspråkstolk från den allmänna motionstiden år 2000. Utskottet erinrade om att riksdagen har gett regeringen till känna att det är angeläget med en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket (bet. 2000/01:SoU12 s. 24 f.).

Riksdagen godkände hösten 2005 regeringens förslag om mål för en nationell språkpolitik, bl.a. att alla skall ha rätt till språk, att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk. (prop. 2005/06:2, bet. 2005/06:KrU4.) Kulturutskottet framhöll att de fyra mål som regeringen föreslagit och som utskottet sålunda ställt sig bakom alla avser en nationell språkpolitik som värnar svenskan som huvudspråk men som också samlat lyfter fram allas rätt till språk, dvs. rätten att utveckla och tillägna sig det svenska språket, bruka det egna modersmålet, teckenspråket som modersmål, de nationella minoritetsspråken och möjligheten att lära främmande språk. För att stärka språkvårdens roll i sammanhanget inrättas en förstärkt och samordnad språkvårdsorganisation som kan rymma utökade insatser för svenska språket, de nationella minoritetsspråken, det svenska teckenspråket liksom för vissa terminologi- och språkteknologifrågor m.fl. övergripande språkpolitiska frågor. Språkvården organiseras i myndighetsform och samordnas med myndigheten Språk- och folkminnesinstitutet (Sofi).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid två tidigare tillfällen avstyrkt yrkanden om att sverigefinländare oavsett modersmål skall ha ställning som nationell minoritet i Sverige. Utskottet vidhåller denna sin bedömning och avstyrker motionerna 2003/04:K370 yrkande 3 (c), 2003/04:K417 yrkande 10 (fp), 2004/05:K284 yrkande 13 (fp) respektive 2005/06:K249 yrkande 16 (fp), 2005/06:K409 yrkande 34 (c).

När det gäller frågan om teckenspråkets ställning vill utskottet hänvisa till att Utredningen om översyn av teckenspråkets ställning skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 april 2006. Enligt utskottets mening bör resultatet av utredningens arbete och det efterföljande beredningsarbetet inte föregripas. Motionerna 2003/04:K249 (m), 2003/04:K314 (m), 2003/04:K436 (m), 2003/04:So569 yrkande 139 (v), 2003/04:Ub393 yrkande 1 (c) och 2005/06:K409 yrkande 12 (c) avstyrks.

Utbildning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner om utbildningsfrågor med hänvisning till utredningsarbete och till åtgärder som regeringen aviserat. Jämför reservationerna 14 (fp), 15 (v) och 16 (mp).

Motionerna

Tobias Krantz m.fl. (fp) begär i motion 2004/05:K284 ett tillkännagivande till regeringen om behovet av förskole- och skolundervisning på minoritetsspråk (yrkande 4). Enligt denna motion liksom motion 2004/05:Kr6 yrkande 2 av Ninni Lundström och Heli Berg (båda fp) måste det finnas större möjligheter till undervisning på minoritetsspråk om språken skall leva vidare till kommande generationer. Etableringsfrihet för enskilda förskolor kombinerat med valfrihet för föräldrarna förbättrar möjligheterna att driva förskolor inriktade på barn som talar minoritetsspråk. En översyn bör enligt motion 2004/05:K284 yrkande 5 göras av hur frågor kring minoriteter och minoritetsspråk uppmärksammas i grundskola och gymnasieskola. Vidare framhålls i motionen att minoritetspolitiken måste säkerställa att det finns möjligheter till kvalificerad högskoleutbildning i minoritetsspråk och att det ges tillräckliga resurser för forskning om minoritetsfrågor och minoritetsspråk. Regeringen måste noga följa utvecklingen i högskolevärlden och uppdra åt Högskoleverket att föreslå åtgärder för att med beaktande av universitetens och högskolornas självständighet långsiktigt säkra kvalificerad utbildning och forskning på minoritetsområdet (yrkande 6). I motion 2005/06:K249 (yrkande 6) av Liselott Hagberg m.fl. (fp) begärs en lagstadgad rätt att välja förskoleverksamhet med minoritetsprofil åt sina barn förutsatt att verksamheten omfattar minst tio barn och det finns behöriga förskollärare med rätt språkkunskaper. Den enskildes rätt att välja fristående alternativ måste stärkas. I motionen framhålls också att enskilda elever måste få större möjlighet att ta del av minoritetsspråksundervisning i grundskolan och gymnasieskolan (yrkande 7-8). Kravet på ett visst antal elever för undervisning i finska och jiddisch bör tas bort. Gymnasieförordningen bör ses över för att öka elevers möjlighet att välja tvåspråkig undervisning också på gymnasiet. När det gäller behovet av högskoleutbildning och forskning framhålls i motionen (yrkande 9) liksom i motion 2005/06:Kr6 yrkandena 4 och 5 att det måste säkerställas att det finns möjlighet till kvalificerade högskoleutbildningar i minoritetsspråk och att det ges tillräckliga resurser för forskning om minoritetsfrågor och minoritetsspråk. Särskilt angeläget är att underlätta för yrkesutbildningar med minoritetsprofil, t.ex. socionom-, sjuksköterske- eller juristutbildningar med minoritetsspråksinriktning. Regeringen bör följa utvecklingen. I motion

2005/06:Kr6 yrkande 9 pekas på behovet av en nationella kvalitetsinspektion för skolan, vars uppgift skulle innefatta uppföljning av nationella minoriteter.

I motion 2005/06:Kr7 yrkande 3 av Ana Maria Narti (fp) framhålls att det är viktigt att minoritetsspråkens ställning förstärks inom barnomsorg och utbildning, från förskola till högskola.

Elina Linna m.fl. (v) samt Nina Lundström och Heli Berg (båda fp) begär i motionerna 2003/04:K306 yrkande 4 respektive 2005/06:Kr6 yrkandena 2 och 3 att finsk- och jiddischtalande elever ges samma rätt att studera finska och jiddisch som de samiska, tornedalsfinska och romska eleverna har i fråga om sina språk. Enligt den förstnämnda motionen (yrkande 2) bör regeringen uppmana berörda myndigheter att införa Skolverkets rekommendationer om behovet av förändringar när det gäller förskolans och skolans sätt att bemöta de flerspråkiga barnen och eleverna. Enligt yrkande 3 i samma motion bör regeringen göra ansträngningar för att övervaka tillämpningen av ämnesundervisning på modersmålet och säkerställa att rätten till undervisning på modersmålet i praktiken är garanterad i alla kommuner för elever som önskar det.

Siv Holma m.fl. (v) begär i motion 2003/04:K380 yrkandena 6 och 7 ett klarläggande av hur utbildning i minoritetsspråk och andra ämnen på minoritetsspråk kan säkerställa minoriteters språkliga och kulturella identitet samt en utredning om modersmålsundervisningen utanför de beslutade förvaltningsområdena med syfte att utbildning i och på finska, romani chib och jiddisch skall överensstämma med förpliktelserna i minoritetskonventionerna.

I motion 2005/06:Kr6 yrkandena 7 och 9 av Ninni Lundström och Heli Berg (båda fp) begärs skärpta riktlinjer för att sprida kunskaper om de nationella minoriteterna samt en nationell kvalitetsinspektion för skolan innefattande uppföljning av de nationella minoriteterna.

Gabriel Romanus m.fl. (fp, m, kd, v, c och mp) samt Anita Johansson och Sinnikka Bohlin (båda s) begär i de snarlika motionerna 2003/04:K358 och 2003/04:K435 tillkännagivande till regeringen om vikten av stöd för det finska språkets ställning i Sverige. Framför allt gäller det utbildningsväsendet. I motionerna hänvisas till rapport från Kulturfonden för Sverige och Finland efter initiativ från Föreningen Norden med en kartläggning av finska språkets ställning i Sverige i början av 2000-talet.

Lars Ohly m.fl. (v) tar i motion 2005/06:K315 särskilt upp den romska minoritetens situation. Motionärerna begär att romska barns tillgång till barnomsorg, skola och undervisningsmaterial på romani chib ökas (yrkande 3). Få romska barn deltar i dag i förskoleundervisningen. Eftersom förskolan kan bidra till att motverka marginalisering av romer är det enligt motionen viktigt att de romska barnen ges möjlighet att gå i förskola. De romska barnens identitet kan stödjas genom att de erbjuds möjlighet att ge uttryck för den egna kulturen och det är av avgörande vikt att romska barn kan utveckla sina kunskaper i romani såväl som

svenska. Personal inom utbildningsväsendet måste få utbildning i romsk kultur och personer med romsk bakgrund bör rekryteras. Även tillgång till studiehandledning och läxhjälp tillsammans med romsk personal är viktig. Myndigheten för skolutveckling bör få i uppdrag att återkomma med förslag på hur personal inom utbildningsväsendet skall ges ökade kunskaper om romer och romsk kultur (yrkande 2).

Gustav Fridolin m.fl. begär i motion 2005/06:K22 (yrkande 26) ett tillkännagivande för regeringen om behovet att den åtgärd (62) som redovisas i regeringens skrivelse 2005/06 En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 som innebär att regeringen fortsätter att prioritera arbetet med breddad rekrytering till högskolan även skall omfatta romer. Motionärerna saknar en plan för en breddad rekrytering i förhållande till romerna, som ofta saknar tillgång till datorer och inte har genomgått gymnasium. De åtgärder som föreslagits från regeringens sida är långt ifrån tillfredsställande och regeringen bör återkomma med ytterligare förslag för att åstadkomma den breddade rekryteringen.

Nina Lundström och Heli Berg (båda fp) anser i motion 2004/05:K397 yrkande 4 att det behövs forskningsinsatser om de finska krigsbarnens levnadsöden och villkor. Dessutom begärs en staty av den finska soldaten, företrädesvis i Stockholm.

Bakgrund

Enligt artikel 13 i Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter skall staterna inom ramen för sina utbildningssystem erkänna att personer som tillhör en nationell minoritet har rätt att inrätta och sköta sina egna privata utbildningsanstalter. Enligt artikel 14 har varje person som tillhör en nationell minoritet rätt att lära sig sitt minoritetsspråk. Inom områden som traditionellt eller i betydande antal bebos av personer som tillhör nationella minoriteter skall staterna om det finns ett tillräckligt behov, sträva efter att så långt möjligt och inom ramen för sina utbildningssystem tillförsäkra att personer som tillhör dessa minoriteter har tillfredsställande möjligheter till undervisning i minoritetsspråket eller till undervisning på detta språk.

Enligt artikel 8 a i–iii) i minoritetsspråkskonventionen förbinder sig staterna att tillhandahålla förskoleundervisning på ifrågavarande landsdels- eller minoritetsspråk, eller att tillhandahålla en väsentlig del av förskoleundervisningen på ifrågavarande minoritetsspråk eller att tillämpa någon av dessa åtgärder åtminstone för de elever vars anhöriga så begär och vars antal bedöms tillräckligt. Enligt artikel 8 b iii) förbinder sig staterna att tillhandahålla undervisning i de lägre årskurserna i grundskolan på minoritetsspråk eller att tillhandahålla en väsentlig del av undervisningen i de lägre årskurserna i grundskolan på ifrågavarande minoritetsspråk eller att tillse att det i undervisningen i de lägre årskurserna i grundskolan som en

integrerande del av läroplanen ingår undervisning i minoritetsspråk, åtminstone för de elever vars anhöriga så begär och vars antal bedöms tillräckligt.

Enligt artikel 8 c iv) förbinder sig staterna att tillhandahålla undervisning i de högre årskurserna i grundskolan och i gymnasieskolan på minoritetsspråk eller tillhandahålla en väsentlig del av undervisningen i de högre årskurserna i grundskolan och i gymnasieskolan på minoritetsspråk eller tillse att i undervisningen i de högre årskurserna i grundskolan och i gymnasieskolan som en integrerande del av läroplanen ingår undervisning i minoritetsspråk allt åtminstone för de elever som så önskar eller i förekommande fall för dem vars anhöriga så önskar och vars antal bedöms vara tillräckligt. Samma gäller enligt artikel 8 d iv) för teknisk utbildning. Enligt 8 e iii) förbinder sig staterna att tillhandahålla, uppmuntra och/eller tillåta tillhandahållande av universitetsutbildning och andra former av högre utbildning på minoritetsspråk eller av resurser för studier av dessa språk som studieämnen vid universitet och högre utbildningsanstalter.

Enligt 8 §§ i lagarna om rätt att använda samiska respektive finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar (SFS 1999:1175 och 1176) skall en kommun när kommunen i förvaltningsområdet erbjuder plats förskoleverksamhet enligt 2 a kap. 1 och 7 §§ skollagen (1985:1100), ge barn vars vårdnadshavare begär det möjlighet till plats i förskoleverksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på samiska, finska respektive meänkieli.

Enligt förarbetena (prop. 1998/99:143) är innebörden av paragrafen att varje kommun inom förvaltningsområdet, när den erbjuder förskoleverksamhet, måste erbjuda förskoleverksamhet som helt eller delvis bedrivs på samiska respektive finska eller meänkieli om vårdnadshavare begär det. Omfattningen av verksamheten kan variera beroende på hur många barn den omfattar och tillgången på språkkunnig personal. Finns det tillräckligt många barn och tillräckligt mycket personal som behärskar språket kan verksamheten på samiska, finska eller meänkieli bedrivas mer organiserat i särskilda grupper eller på särskilda tvåspråkiga daghemsavdelningar eller helt tvåspråkiga daghem.

Enligt 2 kap. 7 § grundskoleförordningen (1994:1194) gäller för elever som har ett annat språk än svenska som dagligt umgängesspråk med en eller båda vårdnadshavarna att en kommun får anordna delar av undervisningen i årskurserna 1–6 på umgängesspråket (tvåspråkig undervisning). För elever med finska som umgängesspråk får sådan undervisning anordnas även i årskurserna 7–9. Under den sammanlagda tid som tvåspråkig undervisning anordnas får högst hälften anordnas på umgängesspråket. Undervisningen skall planeras så att undervisningen på svenska successivt ökar under utbildningstiden.

Enligt 2 kap. 9 § grundskoleförordningen skall om en eller båda av elevens vårdnadshavare har ett annat språk än svenska som modersmål och språket utgör dagligt umgängesspråk för eleven, eleven få undervisning i

detta språk som ett ämne (modersmålsundervisning), om eleven har grundläggande kunskaper i språket och eleven önskar få sådan undervisning. En samisk, tornedalsfinsk eller romsk elev skall erbjudas modersmålsundervisning även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet.

I 8 kap. sameskolförordningen (1995:205) finns bestämmelser om integrerad samisk undervisning i grundskolan. Enligt 1 § får en kommun anordna samisk undervisning för samiska elever vid sin grundskola, om avtal härom träffas mellan kommunen och Sameskolstyrelsen. Med samisk undervisning avses undervisning med samiska inslag och undervisning i samiska utöver den undervisning som anordnas som modersmålsundervisning i samiska. Enligt 2 § skall utbildningen för de samiska eleverna integreras med motsvarande utbildning för andra elever i grundskolan. Den samiska undervisningen får även förläggas till icke timplanebunden tid under skoldagen.

I 5 kap. 7–13 §§ gymnasieförordningen (1992:394) finns bestämmelser om modersmålsundervisning i gymnasieskolan. Reglerna och de undantag som gäller de nationella minoriteterna är desamma som i grundskoleförordningen; enda skillnaden är att det för en gymnasieelev krävs goda i stället för grundläggande kunskaper i modersmålet för att vara berättigad till undervisning. I gymnasieskolan kan modersmålsundervisning anordnas som individuellt val, utökat program eller som ersättning för annat språk än svenska och engelska.

Skyldigheten att erbjuda modersmålsundervisning är avseende fristående grundskolor reglerat i 1 a kap. 5 § förordningen (1996:1206) om fristående skolor. Där föreskrivs att vid sådana skolor skall de bestämmelser om modersmålsundervisning som gäller för motsvarande skolform inom det offentliga skolväsendet tillämpas.

Modersmålsundervisningen kan antingen anordnas vid skolorna eller erbjudas genom att skolorna träffar avtal med någon annan om undervisningen.

I 1998 års läroplan för förskolan (Lpfö 98, SKOLFS 1998:16) anges att förskolan kan bidra till att barn som tillhör de nationella minoriteterna får stöd i att utveckla en flerkulturell kulturtillhörighet. Det fastslås även att förskolan skall medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål. Förskolan skall sträva efter att varje barn som har ett annat modersmål än svenska utvecklar sina kulturella identiteter samt sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål.

Enligt 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94, SKOLFS 1994:1) skall i sameskolan varje elev efter genomgången sameskola vara förtrogen med det samiska kulturarvet samt tala, läsa och skriva samiska.

Riksdagen godkände i slutet av år 2005 ett regeringsförslag om nationella språkpolitiska mål (prop. 2005/06:2, bet. 2005/06:KrU4). Ett av målen är att alla skall ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket,

att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och få möjlighet att lära sig främmande språk. Regeringens bedömning är att insatser som görs för att förstärka språkundervisningen för de nationella minoriteterna bör fortsätta. Modersmålsundervisningens status bör höjas och innovativa lösningar på området stödjas samtidigt som det görs insatser för utvecklingen av svenskundervisningen för elever med annat modersmål än svenska. Den centrala, statligt finansierade språkvården samordnas och ges utökade resurser för ett vidgat verksamhetsområde, bl.a. vård av de nationella minoritetsspråken.

I sitt delbetänkande Rätten till mitt språk – Förstärkt minoritetsskydd (SOU 2005:40) framhöll Utredningen om finska och sydsamiska språken att förskolan och skolan har stor betydelse för barns möjligheter att utveckla det egna minoritetsspråket. För de sverigefinska eleverna har deltagande i undervisning i och på minoritetsspråket minskat drastiskt. Åtgärder behöver vidtas för att vända denna negativa trend. Bestämmelser rörande rätten till modersmålsundervisning behöver ändras så att samtliga nationella minoriteter har samma rättigheter. Även för finska och judiska elever skall det räcka med att det finns en elev i kommunen som önskar undervisning i minoritetsspråket. Skolverkets tillsyn rörande nationella minoriteters möjligheter till undervisning bör också skärpas. Betänkandet bereds i Regeringskansliet.

Vid Centrum för multietnisk forskning, som ingår i Uppsala universitet, har Forum för nationella minoriteter i Sverige bildats. Den övergripande målsättningen med Namis är att förbättra möjligheterna för forskningssamarbete inom temaområdena nationella minoriteter, minoritetsspråk och minoritetskulturer och att fungera som forum för kunskapsutbyte med minoritetsorganisationer, statliga organ och myndigheter som sysslar med språkliga och kulturella frågor samt med praktiker verksamma inom området kulturell och språklig revitalisering. Enligt Namis webbplats www.multietn.uu.se/research/namis/namis (2006-02-10) är avsikten också att i framtiden initiera och bedriva nya forskningsprojekt, arrangera workshoppar, seminarier och konferenser, bedriva informationsverksamhet riktad till minoriteterna själva, forskare och studerande samt att anordna kurser som anknyter till de centrala temana. En delkurs kallad De nationella minoriteterna i Sverige förr och nu inom ramen för 20-poängskursen Det flerspråkiga Sverige startade år 2003. Kursen Romsk kultur (5 poäng) startade höstterminen 2004 i samarbete med institutionen för kulturanthropologi och etnologi, Uppsala universitet.

Europarådets ministerkommittés rapport

Europarådets ministerkommitté pekade, som tidigare redovisats, i sin rapport på brister framför allt inom utbildningsområdet.

Europarådets rådgivande kommitté hade välkomnat att undervisning i och på samiska hade utvecklats men pekade också på att det fanns utrymme för ytterligare förbättringar. Kommittén konstaterade att skolans

modersmålundervisning var den huvudsakliga insatsen för minoritetsspråken. Kommittén tog upp problemet med att undervisningens genomförande enligt lagstiftningen gjordes avhängig av tillgången till modersmållärare och konstaterade att det dessutom råder brist på modersmållärare i Sverige. Sammantaget verkade antalet elever som fick modersmålsundervisning ha minskat betydligt.

Kommittén tog också upp frågan om tvåspråkig undervisning och noterade att det fanns en tydlig efterfrågan på detta bland Sveriges nationella minoriteter. Enligt skollagstiftningen kunde tvåspråkig undervisning ges åren 1–6 och för finska även åren 7–9 men det fanns inget krav på det. I praktiken hade antalet tvåspråkiga klasser minskat kontinuerligt och det återstod endast ett fåtal tvåspråkiga klasser i Sverige. Kommittén ansåg att offentlig undervisning på minoritetsspråk borde få betydligt större uppmärksamhet både i lagstiftningen och i praktiken. Som exempel beklagade kommittén att undervisning på andra minoritetsspråk än finska inte kan ges åren 7–9.

Rapport från Skolverket

Skolverkets rapport De nationella minoriteternas utbildningssituation (rapport 2005:272) har minoritetskonventionerna som en utgångspunkt. I rapporten framhålls att de fem minoritetsgrupperna sinsemellan är mycket olika och grupperna har olika förutsättningar när det gäller att bevara och utveckla sitt språk, sin kultur och sina traditioner. I lagstiftningen skiljer sig bestämmelserna i en del fall åt mellan grupperna. Några betraktas som s.k. territoriella grupper med stark anknytning till geografiska områden medan andra grupper inte gör det. I studien diskuteras och föreslås både åtgärder som är gemensamma för alla fem grupperna och sådana som enbart rör någon eller några av minoritetsgrupperna.

Studien visar att den svenska lagstiftningen beträffande de nationella minoriteternas utbildningssituation inte på alla punkter harmonierar med den svenska minoritetspolitiken och de två konventionerna. För det första krävs för elever i grundskolan att de har grundläggande kunskaper i sitt nationella minoritetsspråk för att kommunen skall vara skyldig att erbjuda modersmålsundervisning. Detta tolkas olika i olika kommuner, och en del kommuner erbjuder modersmålsundervisning trots att eleven saknar grundläggande kunskaper medan andra kommuner valt att inte göra det. Denna begränsning tycks enligt studien inte ha varit avsedd i konventionerna. Det handlar om minoritetsspråk som håller på att försvinna, och om språket inte används i barnuppföstran finns det enligt vissa forskare en risk för att språkbytesprocessen påskyndas. Många gånger kan inte barnens föräldrar språket utan kunskapen finns hos den äldre generationen. Om man utgår från ett sådant resonemang finns det en stor risk för att språket dör ut om inte staten kan garantera grundskoleeleverna möjligheterna att lära sig minoritetsspråken. I detta läge kan man enligt studien förhålla sig kritisk till att det inte görs skillnad på nationella minoriteter och andra minoriteter.

För det andra krävs i lagstiftningen för två av de nationella minoritetsspråken att de skall utgöra umgängesspråk för att kommunerna skall ha skyldighet att erbjuda modersmålsundervisning. Inte heller denna bestämmelse tycks ha stöd i konventionerna.

När det gäller kravet på minst fem elever tycks detta ha stöd i konventionerna. Här skiljer sig dock de svenska bestämmelserna för de olika grupperna åt eftersom de romska, samiska och meänkielitalande grupperna är undantagna.

Den vanligaste varianten av undervisning i minoritetsspråket är modersmålsundervisning som förekommer i samtliga språk. I jiddisch förekommer det dock bara i en kommun och där deltar nio elever. Den tid varje elev deltar i modersmålsundervisningen per vecka varierar från 40 till 120 minuter. Både föräldrar och kommunrepresentanter som intervjuats tycker att det är för lite för att hålla språket levande. Det vanligaste är att undervisningen sker utom timplan efter skolans slut, och ett problem är elevernas bristande språkkunskaper. Undervisning i ett nationellt minoritetsspråk kan också ske som elevens val eller skolans val, vilket är fallet i Pajala. Eftersom formen språkval betraktas som ett mycket dyrt alternativ erbjuds sådana ofta inte. En kommun erbjuder jiddisch som språkval, en kommun romani chib, åtta kommuner samiska, tio kommuner finska och två kommuner erbjuder meänkieli.

Tvåspråkig undervisning erbjuds i romani chib (1 kommun), samiska (4 kommuner), finska (13 kommuner) och meänkieli (1 kommun). Av de kommuner som angett att de erbjuder tvåspråkig undervisning var det flera som inte visste om några elever deltar och de kunde inte uppge antalet elever. Många tvåspråkiga finsklasser hade lagts ned, vilket enligt kommunerna berodde på låg efterfrågan men enligt föräldrar på dålig information.

I sameskolan går eleverna till årskurs 6. Hälften av undervisningen skall vara på samiska.

Det finns ett antal fristående skolor på grundskolenivå som vänder sig till barn och elever från de nationella minoriteterna. Åtta friskolor vänder sig till finska barn (959 elever), tre till judiska barn (166 elever) och två erbjuder undervisning på meänkieli (70 elever). Uppgifterna om elevantal är från 2004 och skiljer sig inte mycket från antalen år 2000. Inga fristående skolor på grundskolenivå vänder sig särskilt till samiska eller romska elever.

Eleverna skall enligt grundskoleförordningen få studiehjälp på sitt modersmål om de behöver det, men detta förekommer sällan enligt rapporten. I Malmö fick dock ca 100 romska barn studiehjälp och i Eskilstuna var det 166 barn som fick studiehjälp på finska.

Ett antal kommuner hade uppgett att de hade barn som tillhör de nationella minoriteterna men som inte erbjöds undervisning i språken. Sammanlagt 41 ansökningar om modersmålsundervisning hade avslagits i de 86 % av kommunerna som svarat. 28 av avslagen motiverades med lärarbrist.

Andra motiveringar var att eleven saknade grundläggande kunskaper i språket, att språket inte var umgängesspråk i hemmet eller att det var för få elever.

Enligt studien tycktes inte situationen skilja sig utmärkande från situationen år 2000. Skolverket pekade på att intentionerna i konventionerna inte överensstämmer med bestämmelserna i grundskole- och gymnasieförordningarna. För att eleverna skall erhålla modersmålsundervisning krävs enligt förordningarna grundläggande kunskaper i modersmålet, medan syftet i konventionerna är att bevara ett språk som håller på att försvinna.

Informationen om möjligheterna till undervisning på minoritetsspråken upplevdes av föräldrarna som inte tillräckligt aktiv medan kommunerna hävdade att de ger adekvat information. Endast 41 % av dem som är berättigade till modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken deltog i sådan undervisning (25 % av den romska gruppen och 63 % av den samiska).

I studien framhölls vidare att tillgången på lärare i de nationella minoritetsspråken var ett problem som kvarstod. Tillgången på lärare till den sverigefinska gruppen var bättre än för övriga grupper. Antalet anställda lärare totalt i landet var mycket lågt när det gäller de jiddiska och romska grupperna. Det fanns ingen anställd modersmållärare i jiddisch och bara 15 i romani chib. Antalet elever som var berättigade till undervisning i romani chib år 2005 var 1 208. Lärarnas arbetssituation upplevdes som orimlig. De har ett stort antal arbetsplatser, ibland 15 per vecka, och ett stort antal elevgrupper. De saknade ofta egen arbetsplats. Låg status och delvis marginaliserad position förknippas ofta med deras situation.

Det fanns en stor brist på läromedel i romani chib, meänkieli och samiska medan situationen är bättre för jiddisch och finska. Bristen på läromedel beskrivs som akut.

Den egna attityden till samiska och meänkieli hade förändrats under senare år, vilket sägs troligen bero på minoritetspolitiken. Det har varit viktigt att få detta erkännande.

Skolverket konstaterade avslutningsvis att de nationella minoriteternas utbildningssituation är bekymmersam och långt ifrån tillfredsställande. Många kommuner arbetar hårt för att leva upp till lagstiftning och konventioner medan andra intar en mer passiv hållning. Okunskapen om minoritetspolitiken är stor både i kommunerna och i minoritetsgrupperna. Om Sverige skall leva upp till intentionerna i minoritetspolitiken krävs krafttag. Åtgärder bör vidtas skyndsamt eftersom flera av språken kommit långt i språkbytesprocessen. Utbildningsväsendet spelar här en stor roll men också andra samhällsområden har stor betydelse.

Skolverket föreslog att regeringen överväger att pröva om alla fem minoritetsgrupperna kan undantas från kravet på minst fem elever. Vidare föreslogs att regeringen prövar möjligheterna till en tydligare harmonisering av svensk lagstiftning med intentionerna i konventionerna så att alla de fem nationella minoriteterna erbjuds undervisning även om språket inte

är umgängesspråk eller grundläggande kunskaper i språket saknas. Regeringen borde i samband därmed pröva möjligheterna att reglera undervisningen i de nationella minoritetsspråken i en särskild bestämmelse i grundskole- och gymnasieförordningen. Vidare föreslogs att kommunerna förbättrar villkoren för undervisningssituationen för de nationella minoritetsspråken. Kommunerna borde också tydliggöra ansvaret för de nationella minoriteternas utbildningssituation i sin organisation, medverka till förbättrad statistisk och se över rutinerna för information till minoriteterna.

Skolverket föreslog dessutom att det utarbetas en strategi för utvecklingen av universitetsutbildningar i minoriteternas språk och kultur, att Myndigheten för skolutveckling ges möjlighet att fortsätta att dels stötta den romska minoriteten i syfte att minska bristen på romska lärare, dels utveckla undervisning i modersmålet delvis på distans samt att kommunerna undersöker möjligheterna att utveckla olika arbetssätt för att förbättra modersmållärares arbetssituation och möjligheten att rekrytera lärare.

Skolverket föreslog vidare att Myndigheten för skolutveckling ges möjlighet att bistå med stöd till de nationella minoritetsspråken genom fortsatt satsning på utveckling av lexikon, läromedel etc. beträffande romani chib och meänkieli.

När det gäller attityder och fördomar föreslog Skolverket en förstärkning av informationsverksamheten på nationell och lokal nivå och att forskning om och med deltagande från de nationella minoriteterna och minoritetsspråken främjas.

I regleringsbrevet för 2006 har regeringen gett Skolverket i uppdrag att belysa eventuella ekonomiska effekter av de förslag om utökad rätt till undervisning i de nationella minoritetsspråken som verket lämnat i sin rapport. Uppdraget skall redovisas senast den 1 maj 2006. I den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2006–2009 (skr. 2005/06:95) redovisar regeringen sin avsikt att följa upp Skolverkets rapport om utbildningssituationen för de nationella minoriteterna.

I november 2005 uppdrog regeringen åt Myndigheten för skolutveckling att främja utveckling och produktion av läromedel i samiska för undervisning i sameskolan och för integrerad samisk undervisning i grundskolan.

Efter det att den redovisade rapporten från Skolverket avlämnats beslutade regeringen den 15 december 2005 att ge Skolverket i uppdrag att genomföra en fördjupad studie av situationen för romer i svenska skolan. Inom ramen för uppdraget skall Skolverket kartlägga kommunernas insatser för att förbättra skolsituationen för romska barn i grund- och gymnasieskolan, belysa situationen för romska barn inom grund- och gymnasieskolan och då särskilt utifrån skyddet för nationella minoriteter och historiska minoritetsspråk och skyddet mot diskriminering samt vidta åtgärder för att öka kommuners förutsättningar att informera om de rättigheter som romer

och andra nationella minoriteter har. I uppdraget skall både ett barn- och könsperspektiv beaktas, bl.a. för att utröna om romska flickors och pojkers skolsituation ser olika ut.

Uppdraget skall genomföras efter samråd med företrädare för romska organisationer och med berörda myndigheter. Romers upplevelse av utbildningssituationen och behov av stöd samt insatser som kan främja romers rätt till utbildning på lika villkor skall särskilt uppmärksammas. Uppdraget skall slutredovisas till Regeringskansliet (Justitiedepartementet) senast den 1 februari 2007.

Uppföljningen

I delrapporten Nationella minoriteter och minoritetsspråk – Uppföljning av Sveriges efterlevnad av Europarådets konventioner på nationell nivå – ett minoritetsperspektiv av Kenneth Hyltenstam och Tommaso M. Milani understryks att formuleringen av en språklagstiftning är en viktig förutsättning för minoriteters möjligheter att använda sina språk i bl.a. utbildning och förskoleverksamhet. Det mycket tydliga mönster som framkommer både utifrån de rapporter och kommentarer som ingår i korrespondensen mellan Sverige och Europarådet och utifrån författarnas intervjuer är att problemet ligger mycket mer i implementeringen av lagstiftningen än hur lagarna är formulerade. Det decentraliserade inflytandet över hur lagarna tillämpas och genomförs i praktiken har lett till att de praktiska möjligheterna att utnyttja de lagliga språkrättigheter som tillkommer minoritetsmedlemmar är mer begränsade än vad som förutses i lagstiftningen. På samma sätt som i fråga om språklagstiftningen lider regelverket omkring utbildning på och i minoritetsspråken inte så mycket av hur det är formulerat som av hur det tillämpas. Det betonas i flera sammanhang att undervisning i och på minoritetsspråk på många håll kommer till stånd först efter starka påtryckningar från föräldrarnas sida. Undervisningen framstår inte som ett klart alternativ som det utan svårigheter går att välja. På utbildningsområdet behövs en omfattande utveckling i flera dimensioner: bättre tillgänglighet för utbildning i minoritetsspråk, utveckling av en tvåspråkig utbildning, en stark insats för läromedel och lärarutbildning, utveckling av hur minoriteterna speglas i majoritetsläromedel och inte minst en utbildning på högskolenivå kopplad till forskning i minoritetsspråken. Problem kvarstår i de flesta fall i dessa dimensioner för alla minoriteter även om skillnaderna mellan de fem minoriteterna av många skäl också är stora.

I delrapporten Ett uthålligt språk – genomförande av lagarna om minoritetsspråk i förvaltningsområdena i Norrbottens län åren 2000–2004 redovisar Lars Elenius att kommunerna inom förvaltningsområdena uppgett sig kunna erbjuda plats i förskoleverksamhet med minoritetsspråk. I Haparandas fall har man löst efterfrågan på helfinsk förskoleverksamhet genom att köpa platser från Torneå. I många fall har förskoleverksamhet funnits på minoritetsspråk redan före minoritetsspråklagarnas tillkomst. I Gällivare och Kiruna fanns redan tidigare barnomsorgsverksamhet på samiska. De

största nya insatserna där verkar ha gjorts för finskspråkiga barn. Vad gäller meänkieli finns en viss integrerad verksamhet på minoritetsspråken inom förskolan, särskilt i Karesuando, men efterfrågan tycks låg och likaså kommunernas engagemang i att utveckla verksamheten på meänkieli. Det illustreras av att ingen av de två kommunerna ansett att några nya merkostnader uppkommit inom förskolan till följd minoritetsspråklagarna.

Utredningen om de finska och sydsamiska språken

Utredningen om de finska och sydsamiska språken har i sitt betänkande Att återta mitt språk – åtgärder för att stärka det samiska språket (SOU 2006:19) framhållit att en utredning bör tillsättas för att se över möjligheterna att införa en lagstadgad rätt till tvåspråkig verksamhet i förskolan och tvåspråkig undervisning i grundskolan på de nationella minoritetsspråken och införandet av ett nationellt bevarandeprogram för de nationella minoritetsspråken. Eftersom det är angeläget att en förbättring kommer till stånd omgående bör regeringen under tiden frågan utreds och bereds, bistå kommuner med statligt stimulansbidrag för att mer tvåspråkig undervisning skall komma i gång redan nu. Frågan om lärartillgång behöver också ses över. Alla vuxna samers möjligheter att få lära sig läsa och skriva på samiska (alfabetisering) måste säkerställas så länge behovet kvarstår.

Tidigare behandling

Våren 2006 har utbildningsutskottet avstyrkt motioner om språkförskolor och modersmålsundervisning i förskolan (bet. 2005/06:UbU12). Även motioner om modersmålsundervisningen i gymnasieskolan och i högskolan avstyrktes (bet. 2005/06:UbU10 samt bet. 2005/06:UbU9 och bet 2005/06:UbU19).

Utbildningsutskottet har den 20 april lämnat betänkandet Fristående skolor m.m. (bet. 2005/06:UbU13). Till betänkandet finns en reservation (m, fp, kd, c och mp) med ett lagförslag som innebär att möjligheterna att starta en fri förskola likställs med möjligheterna att starta en friskola.

Konstitutionsutskottets seminarium den 30 mars

Vid seminariet förklarade Gregory Kwiek, Romskt kulturcentrum, att det finns ungefär 62 romska dialekter och uppskattningsvis hundratals underdialekter. Det är svårt för en hemspråkslärare att klara alla dialekter som talas i skolorna. Från Skolverket har man fått veta att det saknas romer med behörighet att vara modersmålsundervisare. Det är ett skäl till att man startat en språknämnd för att finna en struktur och hitta lösningar på problemen. Idén är att uppnå en pyramidliknande effekt och föra ihop de dialekter som liknar varandra mest. Det är också viktigt att utveckla material på romani. Det är dock svårt eftersom det inte finns något land med så många romska dialekter som Sverige. Det är mycket viktigt att det finns lagtexter på romani.

Lars Demetri, ordförande i Romernas riksförbund, redovisade att en första internationell språkkonferens skall hållas i oktober 2006 i Sverige med romalingvister från stora delar av världen. Han hänvisade till behovet av stöd från Skolverket och Myndigheten för skolutveckling. Han och Gregory Kwiek leder en språknämnd med syftet att utveckla och standardisera ett skriftspråk. Grundplåten är lagd med denna språknämnd men ekonomiska resurser saknas.

Voitto Visuri från Sverigefinska riksförbundet framhöll att de kanske viktigaste frågorna för förbundet är skolfrågorna. Finskspråkiga förberedelseklasser har lagts ned på grund av en bristande vilja i kommunerna att bedriva en sådan verksamhet. I de kommuner där det finns aktiva föräldrar har man lyckats ordna det, men där man inte orkat ställa krav har man inte heller fått sådan verksamhet. Förbundet ser egentligen friskolorna som den bästa möjligheten, och resultaten i dessa skolor är enormt bra.

Andra brister är att det inte görs tillräckliga insatser från svensk sida för att få fram läromedel. Dessutom krävs fortfarande minst fem sverigefinska elever för att de skall kunna få modersmålsundervisning. För sverigefinnarna ställs högre krav än för andra minoritetsgrupper.

Kerstin Johansson från Svenska Tornedalingars Riksförbund framhöll att det blir skevt när en enskild kommun tvingas satsa minoritetsmedel på att ta fram läromedel

Också Ella Carin Blind från Svenska samernas riksförbund tog upp problemet med modersmåls lärare. Hon underströk att om det inte finns lärare kommer språket att dö ut. Det gäller också alla andra hotade språk i Sverige.

Brita Stina Sjaggo från Samernas Riksungdomsförbund tog också upp frågan om lärarbristen, och pekade på ett förslag om studievägledare som förbundet lagt. En studievägledare skulle kunna hjälpa föräldrar, dels genom att få till stånd modersmålsundervisning, dels genom att samordna och hitta de lärare som finns. Videokonferensundervisning är en möjlighet.

Det borde enligt Brita Stina Sjaggo anslås lika mycket medel för läromedel till minoritetsgrupperna som till döva: 10 miljoner kronor per år. Medlen kunde anslås till Sametinget och medlen kunde sökas därifrån, också för undervisning. Lärarutbildningen är ett problem, bl.a. eftersom det blir fråga om att läsa minoritetsspråket parallellt eller efteråt. Att Lunds universitet lagt ned sin finsk-ugriska institution och Uppsala universitet tagit bort en lärartjänst i samiska rimmar också illa med minoritetsspråkspolitiken.

Paula Ehrnebo från Sverigefinländarnas delegation framhöll att det för närvarande inte finns direkt modersmåls lärarutbildning. Det finns ett visst samarbete mellan Lärarhögskolan i Stockholm och avdelningen för finska vid institutionen för baltiska språken, finska och tyska vid Stockholms universitet. Luleå tekniska universitet har haft lärarutbildning där finska varit en del. Behovet är ganska stort, och det gäller att få fler intresserade studenter.

Utskottets ställningstagande

De rapporter som har upprättats inom ramen för utskottets uppföljning av riksdagens minoritetspolitiska beslut liksom det övriga ovan redovisade underlaget visar att det i en rad avseenden finns tydliga brister när det gäller utbildningssituationen för de nationella minoriteterna. Bristerna är i vissa avseenden sådana att det ifrågasätts om den nuvarande ordningen är förenlig med intentionerna i minoritetspolitiken grundad på de två konventionerna.

Utskottet vill understryka att de åtaganden Sverige gjort genom ratificeringen av konventionerna ger de nationella minoriteterna en särställning. För de nationella minoriteternas del gäller det att verka för att språket – som en bärare av kulturen – kan fortleva som ett språk i Sverige. Detta innebär att förutsättningarna för att få undervisning i eller på minoritetsspråken måste vara särskilt goda och kan skilja sig från undervisningen i och på andra språk.

I flera utredningar på senare tid har bristerna uppmärksammats och en rad förslag har lämnats. Bland annat den rapport från Skolverket som upprättats på uppdrag av regeringen ger en klar bild av vilka brister som finns och var åtgärder måste sättas in. Som utskottet tidigare anfört finns det ett behov av analyser i fråga om hur minoritetspolitiken skall genomföras. Den analys som Skolverket nu har gjort och den fortsatta analysen av ekonomiska effekter ger enligt utskottets mening förutsättningar för att komma till rätta med de brister som påtalats.

Också uppdraget till Skolverket när det gäller skolsituationen för romska elever som skall genomföras i samråd med företrädare för romska organisationer och med berörda myndigheter fyller enligt utskottets mening ett angeläget behov.

Utskottet vill också understryka vikten av att utbildningsfrågorna tas upp inom ramen för det arbete som aviseras i fråga om en strategi för genomförandet av minoritetspolitiken i samhällslivet.

Enligt utskottets mening bör utredningsarbetet och beredningen av de förslag som lämnats från Utredningen om de finska och sydsamiska språken inte föregripas. Mot bakgrund även av att regeringen aviserat en rad åtgärder för att bl.a. öka kunskaperna bland berörda myndigheter och för erfarenhetsbyte mellan kommuner anser utskottet att tillkännagivanden till regeringen inte är nödvändiga när det gäller utbildningsfrågorna. Utskottet avstyrker motionerna 2003/04:K306 yrkandena 2–4 (v), 2003/04:K358 (s) i denna del, 2003/04:K380 yrkandena 6 och 7 (v), 2003/04:K435 i denna del (fp, m, kd, v, c, mp), 2004/05:K284 yrkandena 4–5 (fp), 2005/06:K249 yrkandena 6–8 (fp), 2005/06:K315 yrkandena 2 och 3 (v), 2005/06:Kr6 yrkandena 2–3, 7 och 9 (fp) samt 2005/06:Kr7 yrkande 3 (fp).

I motionerna 2005/06:K284 yrkande 6 (fp), 2005/06:K249 yrkande 9 (fp) och 2005/06:Kr6 yrkandena 4 och 5 (fp) begärs att det säkerställs att det finns möjlighet till kvalificerade högskoleutbildningar i minoritetsspråk och tillräckliga resurser för forskning om minoritetsfrågor och minoritets-

språk. Utredningarna har också konstaterat att det finns brister när det gäller tillgången på modersmåls lärare. Enligt utskottets mening kan det förutsättas att det fortsatta arbetet med anledning av utredningarna också kommer att omfatta detta problem och att frågan om forskningsresurser därvid också kan komma att beröras. Utskottet avstyrker motionsyrkandena.

I motion 2005/06:K22 yrkande 26 (mp) begärs att den prioritering av ett arbete med breddad rekrytering till högskolan som nämns som åtgärd 62 i den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2006–2009 även skall omfatta romer som ofta saknar datorer och gymnasieutbildning. Mot bakgrund av att syftet med arbetet för en breddad rekrytering är att göra högskolan tillgänglig för nya grupper utan hinder av t.ex. social bakgrund eller etnisk tillhörighet förutsätter utskottet att romernas situation särskilt beaktas. Något tillkännagivande till regeringen är enligt utskottets mening inte nödvändigt. Motionsyrkandet avstyrks.

Slutligen är utskottet inte heller berett att föreslå att riksdagen beslutar ett sådant tillkännagivande för regeringen om forskningsinsatser om de finska krigsbarnens levnadsöden och villkor och om en staty över den finska soldaten som föreslås i motion 2004/05:K397 yrkande 4.

Äldreomsorg

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avslår en rad motioner om äldreomsorgen för personer som tillhör de nationella minoriteterna med hänvisning till pågående utvecklingsarbete.

Jämför reservation 17 (fp).

Motionerna

Tobias Krantz m.fl. (fp) och Liselott Hagberg m.fl. (fp) begär i motion 2004/05:K284 yrkande 7 och 2005/06:249 yrkande 10 att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen med en redovisning av vilka åtgärder som vidtagits med anledning av Socialstyrelsens rapport i juni 2001 om äldreomsorgen för finsktalande och av att en gemensam finsk-svensk arbetsgrupp påtalat att rapporten bör spridas till kommunerna. Enligt motionärerna skulle det med ett pengsystem bli lättare för individen att kunna välja en omsorgslösning med språkprofil. Ett bejakande av enskilda initiativ frigör det engagemang som finns i det civila samhället och det skulle bli lättare för t.ex. minoritetsföreningar, företag och stiftelser att själva organisera äldreomsorg.

I motion 2004/05:K397 av Nina Lundström och Heli Berg (fp) framhålls att kunskapen hos den kommunala organisationen om minoritetslagstiftningen och den sverigefinska minoritetens behov behöver förstärkas. Det behövs informationsinsatser om hur man kan lösa behoven hos den

åldrande finska befolkningen. För att öka de finsktalande pensionärernas möjlighet att påverka viktiga frågor behöver organisationer som t.ex. Sverigefinska pensionärer erbjudas representation i statliga kommittéer som berör de aktuella frågeställningarna och därigenom stimulera kommuner och landsting så att representation i kommunernas och landstingens pensionärsråd kommer till stånd (yrkandena 2 och 3).

Paavo Vallius och Raimo Pärssinen (båda s) begär i motion 2004/05: K370 att organisationen Sverigefinska pensionärer ges ett statligt stöd och får möjlighet att utse en representant till regeringens pensionärskommitté. För att öka möjligheterna att påverka på regional och kommunal nivå bör Sveriges Kommuner och Landsting ta upp frågan om stöd till Sverigefinska pensionärers distrikts- och grundorganisationer och påpeka vikten av att organisationen skall få utse representanter till kommunernas och landstingens pensionärsråd.

Bakgrund

Enligt 9 §§ lagarna (1999:1175 och 1999:1176) om rätt att använda samiska respektive finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar skall en kommun i förvaltningsområdet erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller delar av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar samiska respektive finska och meänkieli.

Enligt förarbetena (prop. 1998/99:143 s. 87) blir arten och omfattningen av den äldreomsorg som erbjuds på minoritetsspråket beroende av hur många som önskar omsorg av personal som talar minoritetsspråket och vilken typ av omsorg de önskar samt av tillgången på språkkunnig personal. Det grundläggande kravet på kommunerna är, enligt propositionen, att de organiserar äldreomsorgen så att någon del av den service och omvårdnad som erbjuds ges av personal som behärskar minoritetsspråket. Kommunerna bör därför organisera verksamheten så att den personal som finns inom äldreomsorgen och som talar minoritetsspråk så långt möjligt arbetar med de äldre som har minoritetsspråket som första språk.

Socialstyrelsen redovisade år 2001 ett regeringsuppdrag i rapporten Äldreomsorg för finsktalande i Sverige. I rapporten redovisades att ca 2,7 % av landets äldre befolkning är född i Finland. Framöver kommer antalet äldre födda i Finland att öka kraftigt genom att befolkningen åldras. Det innebär att efterfrågan på äldreomsorg anpassad till den finska gruppen kommer att öka. Äldre finländare bor över hela landet. Behovet av äldreomsorg anpassad till gruppen är därmed en angelägenhet för nästan alla kommuner, om än på olika sätt. I förvaltningsområdet för finska och tornedalsfinska (meänkieli) – Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner – skall kommunerna erbjuda äldreomsorg där hela eller delar av verksamheten bedrivs på minoritetsspråket. Enkätsvaren visade att dessa kommuner har goda förutsättningar att erbjuda äldreomsorg med finskspråkig personal.

Enligt rapporten fanns i 55 av landets övriga kommuner någon form av verksamhet/lösning som syftar till att erbjuda äldreomsorg med finsktalande personal. Det fanns fyra seniorboenden med sammanlagt 95 lägenheter, där de boende efter biståndsbedömning kan få hemtjänst med finsktalande personal. Därutöver fanns 13 särskilda boenden i kommunal regi där en del av verksamheten vänder sig till äldre finländare. Slutligen fanns ett särskilt boende som drevs av en ideell förening och som enbart vänder sig till äldre finländare. Verksamheten finansierades genom att kommuner/stadsdelar köpte platser. Sammanlagt erbjöd dessa särskilda boenden 181 platser. I två kommuner fanns hemtjänstgrupper där insatserna mer kontinuerligt gavs med finsktalande personal. Vanligare var att kommunerna försökte matcha ihop befintlig finsktalande hemtjänstpersonal med äldre finsktalande. Ett problem var att finsktalande personal inte alltid arbetar där de äldre bor.

Från ett nationellt perspektiv framträdde en mångfald av olika verksamheter och lösningar, men ur den enskildas perspektiv var alternativet till den ordinarie äldreomsorgen i stora delar av landet närmast obefintlig.

I flera intervjuer förekom uppgifter om att tillgången på finskspråkig personal varit avgörande för att de skulle acceptera att ta emot insatser. I några fall hade äldreomsorg med finskspråkig personal också fungerat som ett fullgott alternativ till att återvända till Finland. Äldreomsorg med finskspråkig personal var också viktig för anhöriga. Först när anhöriga vet att deras närstående kan kommunicera med personalen förmår äldreomsorgen fungera avlastande. I rapporten beskrevs exempel på hur olika typer av verksamheter/lösningar med finskspråkig personal kunde se ut i olika typer av kommuner. Mycket tyder enligt rapporten på att bättre anpassad äldreomsorg kan erbjudas äldre finländare utan större kostnader. Initialt kan kostnader uppkomma för att starta en verksamhet, men kostnadsökningen är ofta temporär.

I budgetpropositionen för år 2006 (prop. 2005/06:1, utg.omr. 9 s. 147) framhålls att även kvinnor och män som räknas till de nationella minoriteterna ställer äldreomsorgen inför högre krav t.ex. på språkkunnig personal och mångkulturell kompetens. Det finns enligt budgetpropositionen stora regionala och lokala skillnader. Många av dessa äldre saknar kunskaper i svenska och blir i hög grad beroende av barn och släktingar. Vid demenssjukdom förlorar man dessutom oftast det senast inlärd språket. Vilka konsekvenser detta får för verksamheten kan enligt propositionen behöva utvecklas ytterligare. Många kommuner har eller planerar för att öka servicen för sina invånare på andra språk, och många kommuner har inrättat särskilda boenden/avdelningar för exempelvis finsktalande äldre. Svårigheter att nå personer med annan etnisk bakgrund kan betyda att samhällets insatser inte är kända. Regeringen har tagit initiativ till en nationell utvecklingsplan för äldreomsorgens långsiktiga utveckling med en åldrande och mångkulturell befolkning.

I budgetpropositionen (s.154) framhålls vidare att det är angeläget att kompetensutvecklingen, forsknings- och utvecklingsarbetet och frågorna om stöd till anhöriga särskilt uppmärksammar situationen för kvinnor och män med utländsk bakgrund och dem som tillhör nationella minoriteter. För att få bättre kunskap och bättre kunna möta personer med annan etnisk bakgrund har regeringen tagit initiativ till möten mellan olika etniska organisationer med ansvar för äldreomsorgen. Genom de satsningar som regeringen genomför inom kompetensområdet läggs enligt budgetpropositionen en stabilare grund för den fortsatta kvalitetsutvecklingen. Kompetensstegen är en flerårig nationell satsning för att stödja kommunernas långsiktiga kvalitets- och kompetensutvecklingsarbete inom vård och omsorg om äldre. Under åren 2005–2007 avsätts drygt en miljard kronor till satsningen. Utgångspunkten är att genom idéer, råd och stöd inspirera och uppmuntra till kvalitetsarbete genom verksamhetsnära kompetensutveckling av personalen.

Som tidigare redovisats har regeringen i december 2005 gett Göteborgs universitet, Centrum för studiet av mänskliga rättigheter, ett uppdrag att framställa en handbok om mänskliga rättigheter i kommunal verksamhet. Förverkligandet av Sveriges åtaganden när det gäller skyddet av de nationella minoriteterna och minoritetsspråken skall ingå som ett särskilt avsnitt men också som en integrerad del i övriga områden.

Regeringen har nyligen överlämnat propositionen 2005/06:115 Nationell utvecklingsplan för vård och omsorg om äldre. Regeringen redovisar i propositionen sin avsikt att göra satsningar för att höja kvaliteten i demensvården och för att stimulera utvecklingen av en äldreomsorg anpassad för ett mångkulturellt samhälle. I propositionen föreslås vidare ändringar i socialtjänstlagen (2001:453) som syftar till att stärka rättssäkerheten för personer som beviljats bistånd. Regeringen föreslår därvid en skyldighet för kommuner att rapportera ej verkställda gynnande beslut enligt socialtjänstlagen.

De särskilda behov som äldre personer med utländsk bakgrund kan ha gäller enligt propositionen även äldre ur de nationella minoriteterna, t.ex. när det gäller språk och kultur. Rätten enligt minoritetsspråklagarna att få äldreomsorg på något av minoritetsspråken ger inte någon motsvarande rätt inom hälso- och sjukvården. Det finns inte någon motsvarande rättighet att inom ett visst geografiskt område få äldreomsorg på minoritetsspråken romani chib och jiddisch. Även utanför de språkliga förvaltningsområdena finns emellertid enligt propositionen behov av äldreomsorg anpassad efter samtliga nationella minoriteters språk och kultur. Inom all hälso- och sjukvård såväl som inom vård och omsorg om äldre, bör kunskap finnas och hänsyn tas till de särskilda behov som personer från de nationella minoriteterna kan ha.

En förutsättning för att kunna tillhandahålla vård och omsorg av god kvalitet för äldre personer med utländsk bakgrund eller från de nationella minoriteterna är tillgång på kompetent personal. Det gäller t.ex. omvårdnadspersonalens och biståndshandläggarnas kunskaper i såväl språk som

kultur och inte minst bemötande. Det gäller också beslutsfattarnas kunskaper för att kunna fatta väl avvägda beslut. Det gäller även de äldres och deras anhörigas kunskaper om hur den svenska vården och omsorgen om äldre fungerar och vad samhället kan erbjuda. Kunskapen behöver enligt regeringens bedömning kontinuerligt utvecklas och äldre med annat modersmål än svenska behöver förbättrad tillgång till såväl muntlig som skriftlig information om vården och omsorgen om äldre.

Mycket tyder enligt propositionen på att äldre personer med utländsk bakgrund och äldre från de nationella minoriteterna i högre utsträckning än andra vårdas av anhöriga i hemmet. Det är också vanligare med anhöriganställningar i dessa grupper. Skälen till den utbredda anhörigomsorgen i dessa grupper är många. Det kan t.ex. ha med social eller kulturell bakgrund att göra, men det kan också bero på att kommunen inte tillhandahåller en anpassad omsorg. Ett annat skäl kan vara bristande kännedom om den svenska omsorgen och hur den fungerar, vilket skapar otrygghet, orsakar missförstånd och i värsta fall misstro. I de satsningar som kommunerna genomför är det viktigt med anhörigkurser på andra språk än svenska och andra åtgärder för att underlätta situationen för anhöriga till äldre från de nationella minoriteterna eller med utländsk bakgrund. Här uppmantras kommunerna att samverka med ideella krafter, såsom olika organisationer bildade på etnisk grund. Dessa organisationer bör också få utökat stöd för att t.ex. kunna bedriva utökad dagverksamhet och uppsökande arbete. Regeringen har från 2006 utökat det statliga stödet för detta ändamål.

Från kommunernas sida görs enligt propositionen stora insatser för att tillgodose behoven hos personer med utländsk bakgrund eller dem som tillhör de nationella minoriteterna. Det är dock bara 34 % av de kommuner som uppger sig ha äldre med särskilda behov på grund av etnisk tillhörighet som säger sig kunna tillgodose behoven för alla eller en majoritet när det gäller att ha personal som talar brukarnas språk. Av de berörda kommunerna har 59 % inga aktiviteter anpassade till någon etnisk grupp. Regeringen anser att det finns behov av att förbättra kvaliteten och mångfalden av alternativ i omsorgen för dessa grupper. Det gäller allt från bättre information och fler anpassade boenden till utökade dagverksamheter och speciella hemtjänstgrupper med personal med adekvat språk- och kulturkompetens. I de kommuner som ingår i förvaltningsområdena för samiska, finska och meänkieli är det särskilt viktigt att dels informera om rättigheten för enskilda att få äldreomsorg helt eller delvis på de nämnda språken, dels att erbjuda anpassade insatser för dessa grupper.

Regeringen anser att det bör tillsättas en utredning med uppgift att ta fram ett nationellt styrdokument för vård och omsorg om äldre. Styrdokumentet bör ge en konkret vägledning för arbetet i enlighet med de nationella målen. Till utredningen bör det knytas en referensgrupp med representanter för de politiska partierna, för kommunerna och landstingen samt för intresseorganisationerna.

Sedan år 1991 finns en särskild kommitté (S 1991:8) med uppgift att utgöra ett forum för överläggningar mellan regeringen och representanter för organisationer som företräder pensionärerna i frågor som är av särskilt intresse för pensionärerna. Enligt direktiven (dir. 1991:49) bör kommitténs arbete inte vara tidsbegränsat. I kommittén bör förutom representanter för regeringen ingå företrädare för pensionärsorganisationer som är organiserade som riksförbund eller som en sammanslutning av riksförbund och har en medlemsstock som speglar detta förhållande. En viktig princip bör vidare vara att organisationen skall vara öppen för alla pensionärer. Kommittén bör sammanträda minst en gång i halvåret eller på begäran av en organisation som är företrädd i kommittén. Arbetet i kommittén bör ägnas åt frågor som har principiell betydelse för pensionärerna. Sådana frågor är frågor som generellt rör pensionärernas ekonomiska förhållanden och statsbidrag till organisationer som företräder pensionärerna. Vidare bör frågor som rör social service, hälso- och sjukvård, bostäder och boendeservice, kommunikationer – inklusive färdtjänst – samt frågor angående fritid och kultur, med särskild tonvikt på pensionärernas situation på dessa områden, kunna behandlas av kommittén.

I många kommuner finns pensionärsråd som är organ för samråd och ömsesidig information mellan kommunen och företrädare för pensionärernas organisationer inom kommunen.

Uppföljningen

I delrapporten Ett uthålligt språk understryker Lars Elenius att det är av stor vikt att äldre människor har möjlighet att uttrycka sig på sitt modersmål. Vissa kommuner använder en mer strikt tillämpning av lagarna med låg användning av statsanslaget. Andra använder en mer generös tolkning med beviljning av utgifter som i ett längre tidsperspektiv stöder de nationella minoriteternas språk och kultur.

Äldreomsorgen har kunnat tillgodoses med minoritetsspråkig personal i kommunerna inom förvaltningsområdena. I det samiska förvaltningsområdet finns äldreomsorg som inriktats på enbart samiska. Inom förvaltningsområdet för finska och meänkieli tillämpas integrerade lösningar där personalen tilltalar enskilda individer efter det minoritetsspråk de har. Ett problem var att vid rumsbrist har äldre människor med olika språk tvingats bo tillsammans.

I delrapporten med uppföljning av Sveriges efterlevnad av konventionerna framhåller Kenneth Hyltenstam och Tommaso M. Milani att situationen för äldreomsorg där minoritetsspråken kommer till användning varierar. Jokkmokks kommun erbjuder t.ex. sedan några år samisk äldreomsorg på äldreboendet Kaitumgården. De äldre som berörs av denna verksamhet – som 2005 omfattade fem platser – har tillgång till samisktalande personal, men i de intervjuer som gjorts sägs från samiskt håll att behovet av samisk äldreomsorg tillgodoses endast i liten utsträckning och att det är den slumpmässiga förekomsten av samisktalande person som

avgör om det finns möjlighet att tala samiska. Det finns behov av verksamhet som systematiskt tar hänsyn till samernas språk, värderingar, aktiviteter, kosthållning och annat som är i överensstämmelse med samisk kultur och samiska traditioner. Även om möjligheterna till äldreomsorg där finska eller meänkieli används är bättre tillgodosedda är kommentarerna om slumpmässighet något som framförs även från sverigefinskt och torne-dalskt håll. Forskarna framhåller att det mycket tydliga mönster som framkommer både utifrån de rapporter och kommentarer som ingår i korrespondensen mellan Sverige och Europarådet och utifrån intervjuerna är att problemet ligger mycket mer i implementeringen i lagstiftningen än i hur lagarna är formulerade. Det sätt som det decentraliserade inflytandet över lagstiftningen tillämpas och genomförs på i praktiken har enligt Hylténstam och Milani lett till att de praktiska möjligheterna att utnyttja de lagliga språkrättigheter som tillkommer minoritetsmedlemmar är mer begränsade än vad som förutses i lagstiftningen.

Utredningen om finska och sydsamiska språken

Utredningen om finska och sydsamiska språken framhåller i sitt delbetänkande Rätten till mitt språk (SOU 2005:40 s. 123) att det förekommer ett organiserat samarbete mellan de fyra kommunerna Kiruna, Gällivare, Pajala och Jokkmokk i minoritetsfrågorna, bl.a. i form av en kartläggning av behovet av äldreomsorg. Många inom personalen i äldreomsorgen behärskar minoritetsspråk men om tio år kommer situationen att förändras på grund av pensionsavgångarna. Utbildningsinsatser kommer då att behövas för att täcka behoven inom äldreomsorgen.

Utredningen tog del av synpunkten från bl.a. den lokala finska föreningen i Kiruna om att frågan om äldreomsorg på finska uppfattas som oerhört viktig av de lokala sverigefinnarna. Bland sverigefinnarna fanns en stark oro för att de yngre som rekryteras inte behärskar finska i samma utsträckning som dem de ersätter. Samtidigt kommer behovet av finskspråkig personal att öka i framtiden. Samtliga kommuner i förvaltningsområdena ansåg att de uppfyller kravet på att äldreomsorg erbjuds åtminstone delvis på minoritetsspråken. I Gällivare kommun uppges finskspråkig äldreomsorg utgöra en naturlig del av omsorgen i kommunen och att samisk äldreomsorg planerades.

Tidigare behandling

Hösten 2000 avstyrkte utskottet en motion om finskspråkig äldreomsorg i samband med behandlingen av regeringens proposition Nationella minoriteter i Sverige (prop. 1998/99:143, bet. 1999/2000:KU6 s. 45 f.). Vad särskilt gäller den finskspråkiga minoriteten konstaterades i ett yttrande från socialutskottet att den är den största minoriteten i Sverige. Sverigefinnarna bor relativt koncentrerat till vissa orter i landet och utgör ett sådant antal att det borde finnas goda möjligheter att erbjuda äldreomsorg på finska till en inte alltför stor kostnad. Dessutom angavs att situationen är

sådan att det inom en kort tid kunde förväntas finnas ett stort antal äldre finsktalande som är i behov av äldreomsorg. Socialutskottet såg därför positivt på att regeringen avsåg att ge Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga äldreomsorgen för finsktalande i kommuner med ett stort antal äldre som använder finska. Socialutskottet ansåg dock inte att något tillkännagivande borde föreslås. Konstitutionsutskottet, som delade socialutskottets uppfattning, framhöll att kommunerna skall kunna erbjuda alla medborgare en god äldreomsorg, vilket kan innebära att de äldre bemöts på sitt eget språk. Inte minst när det gäller de nationella minoritetsspråken framstod det enligt utskottet som naturligt att noga ge akt på de behov som visar sig.

Våren 2003 behandlade utskottet åter frågan (bet. 2002/03:KU26 s. 62). När det gäller äldreomsorg för den finsktalande minoritetsgruppen utanför förvaltningsområdet ville utskottet hänvisa till att Socialstyrelsen funnit att en anpassad äldreomsorg kan införas utan större kostnader, att en gemensam finsk-svensk arbetsgrupp ansett att resultatet av Socialstyrelsens kartläggning borde följas upp och spridas till kommunerna samt att frågan om vilka åtgärder som bör vidtas övervägs inom Regeringskansliet. Enligt utskottets mening behövdes inte ett tillkännagivande till regeringen i frågan.

Våren 2004 behandlade socialutskottet en rad motioner om äldreomsorgen (bet. 2003/04:SoU4). Socialutskottet framhöll att det var angeläget att den enskilde ges möjlighet att själv bestämma över sin livssituation och det sätt på vilket omsorgen ges. Inte minst Sveriges mångkulturella karaktär reser nya krav på att utforma äldreomsorgen med hänsyn till olika språk och kulturer. Den äldre skall kunna lita på att vården och omsorgen har god kvalitet och att hans/hennes individuella behov och önskemål tillgodoses så långt som möjligt. Den enskildes integritet, självbestämmande och värdighet skall respekteras. Utskottet ville framhålla att äldreomsorg i möjligaste mån bör erbjudas på de äldres modersmål, inte bara för de nationella minoriteter som enligt riksdagens beslut har rätt till detta, utan också för invandrade äldre med annat modersmål än svenska. Det finns dock vissa svårigheter med att erbjuda alla äldre som så önskar vård på deras eget modersmål. Dels saknas det ofta flerspråkig personal, dels kan det innebära stora kostnader när det gäller mindre grupper. En möjlighet är att kommunerna utvecklar samarbetet ytterligare för att öka möjligheten att tillgodose mindre gruppers önskemål. Ett motionsyrkande om äldreomsorg bl.a. för de nationella minoriteterna avstyrktes med hänvisning till pågående utredningsarbete.

Konstitutionsutskottets seminarium den 30 mars 2006

Det finns enligt Voitto Visuri från Sverigefinska riksförbundet stora problem med äldreomsorgen. Många sverigefinnar som bott länge i Sverige har fått demens och tappat sin svenska. Det behövs extra åtgärder i form av egna avdelningar, ålderdomshem och liknande. Det återstår mycket att göra runtom i landet. Det finns goda exempel i form av stiftelser som sverigefinnar dragit i gång.

Vid seminariet pekades från romsk sida bl.a. på att det skett indragningar när det gäller äldrevården som innebär att romer som varit anställda för att vårda äldre romer förlorat sina anställningar, vilket gör det svårt för äldre romer. Vissa kommuner hanterar frågorna sämre än andra.

Utskottets ställningstagande

Äldre personer tillhörande de nationella minoriteterna och personer med utländsk bakgrund måste enligt regeringens utvecklingsplan för vård och omsorg om äldre ägnas särskild uppmärksamhet i det fortsatta arbetet inom området. En utredning med uppgift att ta fram ett nationellt styrdokument för vård och omsorg om äldre aviserats. Regeringen redovisar också sin avsikt att stimulera utvecklingen av en äldreomsorg anpassad för ett mångkulturellt samhälle. Regeringen avser att under 2006 tillsätta en delegation med uppdrag att följa och analysera, lämna förslag och påverka utvecklingen av boendefrågor för äldre både inom den ordinarie bostadsmarknaden och inom särskilda boendeformer. I delegationen bör olika intressenter som kommuner, myndigheter som Socialstyrelsen, Boverket och Hjälpmedelsinstitutet, bostadsföretag och pensionärsorganisationer vara företrädare.

Utskottet utgår från att behovet av omsorg om äldre från den sverigefinska minoriteten kommer att bli föremål för närmare bedömningar och lösningar under det fortsatta arbetet som bl.a. innebär att stimulera utvecklingen av en äldreomsorg som är anpassad för ett mångkulturellt samhälle. Något tillkännagivande till regeringen om äldreomsorgen för finsktalande är enligt utskottets mening mot den bakgrunden inte nödvändigt. Motionerna 2004/05:K284 yrkande 7 (fp), 2005/06:249 yrkande 10 (fp) och 2004/05:K397 yrkande 2 (fp) avstyrks.

Utskottet som förutsätter att organisationer som Sverigefinska pensionärer kommer att ges möjlighet att under arbetets fortsatta gång ge synpunkter på innehållet i omsorgen, och den sverigefinska gruppens särskilda behov anser inte att ett tillkännagivande till regeringen är nödvändigt. Utskottet är inte heller berett att föreslå sådana tillkännagivanden till regeringen om stöd till och representation för organisationen Sverigefinska pensionärer som begärs i motionerna 2004/05:K397 yrkande 3 (fp) och 2004/05:K370 (s). Motionsyrkandena avstyrks.

Medierna

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner om fonder för programverksamhet riktad till nationella minoriteter och om must carry-kanal för minoritetsprogram

Jämför reservationerna 18 (fp) och 19 (c).

Motionerna

Tobias Krantz m.fl. (fp), Liselott Hagberg m.fl. (fp) samt Nina Lundström och Heli Berg (båda fp) begär i motionerna 2004/05:K284 yrkande 8, 2005/06:K249 yrkande 11 respektive 2005/06:KrU6 yrkande 10 ett tillkännagivande om public service-program på minoritetsspråk. Enligt motionerna skulle möjligheterna för verklig mångfald i public service-utbudet på minoritetsspråk öka väsentligt om offentliga medel kunde finansiera public service-program som distribueras via andra etermedier än statliga. Exempelvis skulle privata lokalradiostationer i en trakt med många minoritetsspråk-stalande kunna tävla om lyssnare genom att sända lokalnyheter på minoritetsspråk. I de sistnämnda motionerna anges att Sverige behöver en ny modern finansiering av public service som långsiktigt säkrar oberoende och kvalitet. Fristående fonder bör därför skapas för att stödja public service-utbudet i radio och tv. För att säkerställa minoritetsspråkens fortsatta existens är det av yttersta vikt att även stiftelser, intresseorganisationer och kommersiella företag kan ansöka om medel från fonderna.

Kerstin Lundgren m.fl. (c) begär i motion 2005/06:K409 yrkande 10 dels att minst en must carry-kanal måste utvidga och förbättra sitt utbud av program på de nationella minoritetsspråken, framför allt när det gäller programtiderna, dels att regeringen skyndsamt återkommer med en lösning på problemet med att digitaliseringen av tv kommer att innebära att det inte längre går att se finsk tv i Sverige.

Elina Linna m.fl. (v) tar i motion 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del upp det förhållandet att Europarådet kritiserat att det inte finns några tidningar på samiska och mycket få på meänkieli. Regeringen bör enligt motionärerna ta i detta i beaktande för att tillförsäkra att rätten till minoritetsspråk efterlevs.

I motionerna 2004/04:K435 av Gabriel Romanus m.fl. (fp, m, kd, v, c, mp) i denna del och 2003/04:K358 i denna del av Anita Johansson och Sinikka Bohlin (båda s) begärs ett tillkännagivande till regeringen om behovet av ökade åtgärder till stöd för det finska språkets ställning i Sverige. En positiv utveckling för finskan borde enligt motionen vara en angelägenhet för hela det svenska samhället. En renässans för finskan i Sverige förutsätter politiska beslut till stöd för finskan framför allt genom stöd till medierna. Motionärerna hänvisar till en rapport från Kulturfonden för Sverige och Finland.

Bakgrund

Enligt artikel 9 punkterna 3 och 4 i ramkonventionen skall parterna inom den rättsliga ramen för radio- och tv-sändningar säkerställa att personer som tillhör nationella minoriteter medges möjlighet att framställa och använda egna medier, och vidta lämpliga åtgärder för att underlätta tillträde till massmedierna för personer som tillhör nationella minoriteter, i syfte att främja tolerans och tillåta kulturell mångfald. Enligt artikel 11 i minoritetsspråkskonventionen, i den del som Sverige ratificerat, förbinder sig parterna bl.a. i den mån radio och tv står i det offentliga tjänst att vidta lämpliga åtgärder för att radiostationer och tv-kanaler skall tillhandahålla program på landsdels- eller minoritetsspråk, att uppmuntra och/eller underlätta inrättandet av minst en tv-kanal på landsdels- eller minoritetsspråk, att uppmuntra och/eller underlätta produktion och distribution av radio- och tv-program på landsdels- eller minoritetsspråk, att uppmuntra och/eller underlätta att minst en tidning grundas och/eller upprätthålls på landsdels- eller minoritetsspråk.

Europarådets rådgivande kommitté (ramkonventionen) noterade att flera åtgärder vidtagits, bl.a. när det gäller SVT:s och SR:s sändningar på samiska och finska. Samtidigt uppmärksammades vissa neddragningar av tv-sändningar på finska. Expertkommittén (minoritetsspråkskonventionen) ansåg i sin rapport 2002 att åtagandet inte uppfyllts när det gällde behovet av tidningar. Kommittén föreslog att myndigheterna skulle undersöka möjligheterna att starta tidning på samiska, t.ex. genom samarbete med tidningar i grannländerna. Expertkommittén uppmanade myndigheterna att utforska möjligheterna att etablera en nyhetstidning på meänkieli.

En punkt i ministerkommitténs rekommendationer i juni 2003 var framtagandet av eller utvecklingen av minst en dagstidning på samiska och en på meänkieli.

Regeringen har nyligen överlämnat propositionen Viktigare än någonsin! Radio och TV i allmänhetens tjänst 2007–2012 (prop. 2005/06:112). Propositionen innehåller förslag till villkor och riktlinjer som skall gälla under kommande tillståndsperiod för den radio- och tv-verksamhet i allmänhetens tjänst som bedrivs av Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB. I propositionen föreslås i huvudsak oförändrade riktlinjer.

Riksdagens tidigare beslut om riktlinjer som gäller till utgången av år 2006, innebar bl.a. att programföretagen fortsatt skall beakta språkliga och etniska minoriteters intressen och att insatserna på området skulle öka. De nationella minoritetsspråken skulle inta en särställning. De två olika minoritetsgrupperna, de inhemska nationella minoriteterna respektive de invandrade minoriteterna, har enligt regeringen delvis olika behov. Den förra gruppen har behov av ett programutbud på det egna språket och om den egna kulturen men har vanligtvis inga problem att tillgodogöra sig det ordi-

narie programutbudet. Särskilt viktigt för båda grupper är att det också finns program riktade till barn och unga för att ge dem möjligheter att föra språkliga och kulturella traditioner vidare.

Med hänsyn till samernas status som urfolk i Sverige anser regeringen att det finns särskilda skäl som motiverar programservice på samiska i större utsträckning än vad som motiveras av samernas antal. Den finskspråkiga gruppen intar också en särställning med hänsyn till såväl de historiska banden mellan Sverige och Finland som den finskspråkiga gruppens storlek. Meänkielis särställning i programföretagens programutbud motiveras av att den tornedalska befolkningen är en del av Sveriges ursprungliga inhemska befolkning. Dess identitet hänger i hög grad samman med såväl det egna språket som den egna kulturen i övrigt. Romer har funnits i Sverige under mycket lång tid och det är angeläget att språket romani chib lever kvar som talad tradition. Därför skall också romani chib inta en särställning i programföretagens programutbud och romernas situation i Sverige skall särskilt uppmärksammas. De jiddischtalande i Sverige i dag är för få för att motivera att gruppen får en särställning i programföretagens programutbud. Programföretagen bör dock ta hänsyn till att jiddisch har status som minoritetsspråk i Sverige. Regeringen anser att verksamheten för språkliga och etniska minoriteter även fortsättningsvis skall vara ett prioriterat område. Målsättningen bör vara att tillgängligheten fortsätter att förbättras. Detta kan göras på olika sätt, bl.a. genom förändrade sändningstider, bättre utnyttjande av den digitala tekniken samt via företagens webbplatser. Programföretagen bör ges frihet att själva bestämma den närmare inriktningen på hur en förbättrad tillgänglighet kan åstadkommas. Programföretagen bör ha en dialog med berörda grupper vid planeringen av insatserna. De tre programföretagen bör, liksom hittills, kunna lösa samarbetet i fråga om programverksamheten för språkliga och etniska minoriteter genom överenskommelser mellan sig.

Programföretagen bör enligt propositionen fortsatt redovisa sina insatser för att öka tillgängligheten för språkliga och etniska minoriteter. Det skall även fortsättningsvis vara möjligt att av företagens redovisning ta del av insatsernas variation över tid. Programföretagen skall i samband med public service-redovisningen varje år redovisa till regeringen och Granskningsnämnden för radio och TV hur det samlade ansvaret förvaltats.

I enlighet med en uppgörelse mellan Finland och Sverige om tv-utbyte sprids en finsk kanal, TV Finland, i marknätet över Stockholmsområdet och genom kabelnätverk till en rad andra orter i Sverige. Med anledning av att både Sverige och Finland planerar för en övergång till digitala sändningar i marknäten under de närmaste åren förs nu enligt budgetpropositionen för år 2006 (prop. 2005/06:1, utg.omr. 17 s. 104) diskussioner om praktiska lösningar för att garantera utbytet också framöver. I Sverige övervägs möjligheten att sprida den finska programkanalen i delar av det digitala marknätet. Avsikten är att kunna presentera färdiga tekniska och

ekonomiska lösningar både i Finland och Sverige i god tid före övergången till digitala sändningar i Stockholm våren 2007 och i Finland sommaren 2007.

I presstödsförordningen (1990:524) och Presstödsnämndens föreskrifter finns bestämmelser som bl.a. reglerar språk, upplaga och spridningsområde för att en dagstidning skall kunna bli berättigad till presstöd. För dagstidningar som vänder sig till språkliga minoriteter finns en undantagsbestämmelse i 2 kap. 11 § presstödsförordningen, som föreskriver att en tidning vars text inte i huvudsak är skriven på svenska skall i fråga om rätt till driftsstöd likställas med dagstidning om tidningen uppfyller övriga i 1 kap. 6 § presstödsförordningen angivna förutsättningar för dagstidning, vänder sig mot språkliga minoriteter, har sin huvudredaktion i Sverige och att minst 90 % av den abonnerade upplagan är spridd i Sverige. För lågfrekventa tidningar gäller bl.a. att den skall ha abonnerad upplaga på 2 000 exemplar.

Statens kulturråd har ett anslag för stöd till minoriteternas språk och kultur som också omfattar stöd till kulturtidskrifter. Den samiska pressen består i dag av dels tidningen Samefolket som har en upplaga på ca 2 000 exemplar och utkommer tio gånger om året, dels av ungdomstidningen Sáminuorat, som har en upplaga på ca 600 exemplar och utkommer med fyra nummer per år. Utgivning av en endagstidning kallad Satne har diskuterats.

Presstödsnämnden redovisade år 2002 rapporten Minoriteternas medier – Kartläggning och analys av situationen för medier som främst riktar sig till invandrare och nationella minoriteter i Sverige. Utredningen fann inget behov av att från statens sida initiera nya medier på jiddisch. För romernas del ansåg utredningen att medier på romani chib skulle kunna fylla en viktig funktion i Sverige och i hela Europa. Presstödsnämnden ansåg att romers försök att starta tidningar eller andra medier i Sverige eller internationellt borde ses som viktiga steg i en positiv utveckling för gruppen. Sverigefinnarnas mediesituation bedömdes som god av Presstödsnämnden med hänvisning bl.a. till det omfattande medieutbudet på finska i Sverige. Nämnden konstaterade att riksdagen i beslutet om minoritetspolitiken utgick ifrån att det nu finns en specifik finsk kultur som vuxit fram bland sverigefinnar som levt länge i det svenska samhället och att de tidningar på finska som gavs ut i Sverige var viktiga. Presstödsnämnden anförde att det saknades en nyhetstidning som kunde spegla och kritiskt granska det samiska samhället och Sametinget.

En omfattande kartläggning av svenska minoritetsmedier har genomförts år 2005 på uppdrag av Styrelsen för psykologiskt försvar. Enligt studien finns ingen artikulerad, sammanhållen minoritetsmediepolitik i Sverige. Dock finns det en rad målförklaringar, stödformer och åtgärder, vars föremål är minoritetsmedier. Enligt den bedömning som görs är stödformerna ojämnt fördelade mellan medietyperna tryckta medier och elektroniska medier. För de tryckta medierna uttalas att utbudets fördelning efter språk

i stort sett motsvarar landets mångspråkiga sammansättning. Flest publikationer fanns på svenska (72 stycken), och det andra största språket var finska (31 stycken). På samiska finns tre publikationer. Presstöd utgår till Haparandabladet som till del är skriven på finska och meänkieli.

Presskommittén 2004 har nyligen lagt fram betänkandet Mångfald och räckvidd (SOU 2006:8). När det gäller invandrare och nationella minoriteter är kommitténs slutsats att det inom ramen för presstödssystemet inte kan bli fråga om att föreslå annat än generella regler för att underlätta etableringen av nya dagstidningar. För mer individuellt anpassade lösningar hänvisas till bl.a. Statens kulturråd. Kommittén föreslår att en tidning vars text inte är huvudsakligen skriven på svenska eller vars upplaga inte till minst 90 % är spridd i Sverige skall ifråga om rätt till driftsstöd likställas med dagstidning om tidningen i övrigt uppfyller förutsättningarna för dagstidning enligt 1 kap. 6 § presstödsförordningen, om tidningen vänder sig till språkliga minoriteter i Sverige och har sin huvudredaktion i Sverige. Förändringen i förhållande till gällande regler innebär att det inte uppställs något hinder för en tidning vars text i huvudsak inte är skriven på svenska att saluföras i utlandet. Den abonnerade upplagan i presstödshänseende skall emellertid såsom gäller enligt det nuvarande regelverket i huvudsak beräknas på den abonnerade upplagan som är spridd i Sverige. Mot bakgrund av kommitténs övriga förslag om driftsstöd innebär det att en tidning måste uppnå en abonnerad upplaga på ca 1 500 exemplar i Sverige för att vara berättigad till driftsstöd. Även en sådan upplaga kan vara svår att uppnå för tidningar som vänder sig till mindre språkliga minoriteter. Förslaget bedöms alltså inte leda till att bristen på dagstidningar för samtliga språkliga minoriteter avhjälpas. Kommittén pekar på andra lösningar som stimulans av periodiska tidskrifter och etermedier.

Att meänkieli, finska och samiska bland minoritetsspråken getts en särskild status innebär enligt kommittén bl.a. att Sverige åtagit sig att uppmuntra och/eller underlätta att minst en tidning grundas och/eller upprätthålls på dessa språk. Kommittén konstaterar att det finns en presstödsberättigad tidning i Sverige som ges ut på finska, men ingen motsvarande stödberättigad tidning som är skriven på samiska eller meänkieli. Haparandabladet har visserligen en krönika på meänkieli en gång per vecka, men detta material kan enligt kommittén inte bedömas vara tillräckligt för att svenska statens konventionsåtaganden skall kunna anses uppfyllda. Sverige har iklätt sig ett särskilt ansvar för att tillse att det ges ut tidningar på vardera språken finska, samiska och meänkieli. Åtgärder för att underlätta etablering och drift av sådana tidningar bör enligt kommitténs bedömning lämpligen vidtas inom ramen för presstödssystemet.

De inbördes förutsättningarna för olika nationella minoriteter skiljer sig åt. För tidningar skrivna på samiska utgörs läsekretsen av den samiska befolkningen främst i Sverige, Norge och Finland. För tidningar skrivna på meänkieli utgörs läsekretsen huvudsakligen av tornedalsfinnar i torne-

dalsområdet och meänkielitalande personer i den norra delen av Norge. Tidningar skrivna på finska har ett betydande läsarunderlag både i Sverige och i Finland.

På grund av svenska statens konventionsåtaganden samt på grund av de begränsade förutsättningar som finns för tidningar på samiska och meänkieli bedömer kommittén att de föreslagna ändringarna av 2 kap. 11 § presstödsförordningen inte är tillräckliga för att stimulera etablerandet och utgivningen av tidningar på samiska eller meänkieli. Däremot bedöms ändringarna vara ändamålsenliga för att stimulera etablerandet och driften av tidningar som riktar sig till den finskspråkiga minoriteten i Sverige. Mot bakgrund härav föreslår kommittén en särreglering för tidningar som är skrivna på samiska eller meänkieli. Liksom för tidningar som riktar sig till språkliga minoriteter i Sverige föreslår kommittén att även tidningar på samiska eller meänkieli skall kunna saluföras utanför Sverige utan att förlora rätten att vara berättigade till driftsstöd. Härutöver bör tidningar på samiska eller meänkieli få tillgodogöra sig hela sin abonnerade upplaga som underlag vid beräkningen av driftsstöd. Kommittén föreslår således att det i presstödsförordningen tas in en bestämmelse som innebär att en tidning vars text inte i huvudsak är skriven på svenska eller vars upplaga inte huvudsakligen är spridd i Sverige skall i fråga om rätt till driftsstöd likställas med dagstidning om tidningen uppfyller övriga i 1 kap. 6 § angivna förutsättningar för dagstidning, tidningen vänder sig till nationella minoriteter i Sverige, tidningens egna redaktionella innehåll till minst 25 % är skrivet på samiska eller meänkieli och tidningen har sin huvudredaktion i Sverige.

Kommittén föreslår också att regeringen undersöker möjligheterna att initiera ett mellanstatligt samarbete med Norge och Finland för att underlätta utgivningen av gränsöverskridande dagstidningar på samiska eller meänkieli. Det kan här röra frågor om åtgärder för att minska kostnader för tryckning och distribution, men också frågor om olika ekonomiska bidrag, t.ex. för att tidningar skall kunna ges möjlighet att upprätthålla en redaktionell bevakning i de tre länderna.

Inom ramen för produktionsstöd till kulturtidskrifter fördelar Kulturrådet bidrag till bl.a. de nationella minoriteternas tidskrifter. I december 2005 fördelades stöd bl.a. till *É Romani Glinda*, *Judisk Krönika*, *Liekki*, *Metavisi*, *Sáminuorat* och *Tidningen Yks' kaks* med tillhoppa 500 000 kr.

Föreningen Norden gav under år 2003 med stöd från Kulturfonden från Sverige och Finland ut en skrift kallad *Finskan – Ett svenskt språk*, en kartläggning av finska språkets ställning i det svenska samhället i början av 2000-talet. I skriften anges att etermedierna spelat en central roll för sverigefinnarnas integration i Sverige. Sändningarna nås över hela landet och kan nås av alla. För SVT:s del handlar det om rikssändningar och för Sveriges Radios del om analoga och digitala rikssändningar samt analoga regionala sändningar. Statsmakten har under åren satsat förhållandevis mycket på att utveckla ett finskspråkigt alternativ, vilket märks t.ex.

genom sändningstillstånden. I skriften redovisas vidare att 150 000 sverigefinnar kunde ta emot TV Finlands sändningar inom Storstockholms område via Nackasändaren, ca 75 000 genom kabel och i princip alla hushåll via satellitmottagare. När det gäller finskspråkig press redovisades att det i Sverige sedan slutet av 1800-talet utkommit ett hundratal finskspråkiga tidningar av vilka hälften fanns kvar i slutet av 1900-talet. Flertalet utgavs av föreningar och organisationer som medlemstidningar. Ett stort problem för den finskspråkiga pressen angavs vara att presstödsreglerna var anpassade för majoritetstidningen.

I skriften sägs att finska språkets ställning på sikt är hotad i Sverige, trots riksdagens minoritetspolitiska beslut. Det sägs vidare att det handlar om en strukturell, organisatorisk och administrativ diskriminering som är kulturellt och ideologiskt förankrad i svenskt synsätt på finskan. Presstödsregler och det begränsade antalet tittare på SVT:s finskspråkiga program är exempel på dessa diskriminerande strukturella hinder. Public service-företagen föreslås garantera tillräckligt utrymme för sändningar på minoritetsspråk enligt intentionerna i sändningsvillkoren.

Intrycket som enligt skriften kvarstår efter kartläggningen och genomlysningen av finskans ställning i Sverige är att Sverige – några ljuspunkter till trots – håller på att gå in i en avgörande slutfas. Förhoppningen är att rekommendationerna leder till snara, konkreta och långsiktiga åtgärder som vänder utvecklingen och räddar det sverigefinska arvet till eftervärlden. Utan detta blir Sverige och Finland enligt skriften språkligt och kulturellt mycket fattigare.

Konstitutionsutskottets seminarium den 30 april 2006

Mediefrågorna togs under seminariet upp av företrädare för Sverigefinska riksförbundet. Det uttrycktes osäkerhet inför framtiden sedan man nu övergår till digitaliserad sändning av tv och radio. Sverigefinska riksförbundet har sändningsrättigheter för TV Finland som nu sänds analogt. Också det förhållandet att DAB-radion inte fullföljs kan medföra problem för tillgång till finska sändningar.

Sven Kostenius från Svenska Tornedalingars Riksförbund nämnde att den enda tidning som kommer ut på meänkieli, Metaviisi, och som kommer ut fyra gånger per år får ett litet bidrag från Kulturrådet, som naturligtvis inte räcker. Eftersom meänkieli genom tiderna har varit ett talspråk har man i arbetet med tidningen fått ägna mycket tid åt hur språket skall skrivas. Han hoppas att Presskommitténs förslag följs och att det ges verktyg för att starta en dagstidning på meänkieli. Man ser fram mot att äntligen få en möjlighet att starta en tidning som kommer ut så regelbundet att det går att upprätthålla en debatt i frågor som rör språket och dess utveckling samt minoriteternas situation och kultur.

Ella Carin Blind från Svenska samernas riksförbund pekade bl.a. på att de samiska barnprogrammen inskränker sig till 15 minuter i veckan.

Utskottets ställningstagande

I proposition 2005/06:112 Viktigare än någonsin! Radio och TV i allmänhetens tjänst 2007–2012 har regeringen understrukit vikten av sändningar på nationella minoritetsspråk. Verksamheten är ett prioriterat område, och de nationella minoriteterna skall inta en särställning när det gäller att beakta språkliga och etniska minoriteters intressen. I fråga om verksamhet för språkliga och etniska minoriteter har SVT, SR och UR därigenom getts ett tydligt ansvar för sändningar på minoritetsspråk och om minoriteter. Utskottet är inte berett att ställa sig bakom en ordning som innebär ekonomiskt stöd till produktion av minoritetsprogram som skall distribueras via andra etermedier än statliga, t.ex. privata lokalradiostationer. Utskottet avstyrker följaktligen motionerna 2004/05:K284 yrkande 8 (fp), 2005/06:K249 yrkande 11 (fp) och 2005/06:KrU6 yrkande 10 (fp).

Mot bakgrund av de tydliga krav som ställs på SVT, SR och UR, som innebär också ett krav på ökade insatser, anser utskottet inte heller att det behövs ett tillkännagivande till regeringen om att minst en must carrykanal måste utvidga och förbättra sitt utbud på de nationella minoritetsspråken. Mot bakgrund av att regeringen förklarat att avsikten är att kunna presentera färdiga tekniska och ekonomiska lösningar både i Finland och Sverige i god tid före övergången till digitala sändningar i Stockholm våren 2007 och i Finland sommaren 2007 anser utskottet inte att ett tillkännagivande till regeringen i denna del behövs. Motion 2005/06:K409 yrkande 10 (c) avstyrks.

När det gäller frågan om tidningar på samiska och meänkieli och även finska vill utskottet hänvisa till Presskommittén 2004:s överväganden och förslag som nu bereds i Regeringskansliet. Resultatet av beredningsarbetet bör enligt utskottets mening inte föregripas. Motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del (v), 2003/04:K358 i denna del (s), 2003/04:K435 i denna del (fp, m, kd, v, c och mp) avstyrks.

Ombudsman och diskrimineringsfrågor

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motionsyrkanden om en ombudsman för nationella minoriteter och om ett uppdrag till Diskrimineringsombudsmannen, bl.a. med hänvisning till beredningen av Diskrimineringskommitténs förslag.

Jämför reservation 20 (fp).

Motionerna

Paavo Vallius och Raimo Pärssinen (båda s) begär i motion 2003/04:K434 en ombudsman för nationella minoriteter. Motionärerna anför att på den lokala nivån, där de flesta besluten angående de nationella minoriteterna

fattas, upplever många att de inte får lagens stöd och att den inte tas på allvar. Detta gäller både inom förvaltningsområdet och utanför. För att se till att intentionerna av beslutet genomförs även i praktiken och för att informationen om det nya politikområdet når olika intressenter samt berörda myndigheter kan en ny myndighet vara en lösning. Motionärerna hänvisar till att Diskrimineringskommitténs uppdrag enligt dess direktiv inte omfattar de nationella minoriteterna.

Också i motion 2005/06:Kr6 yrkande 8 av Nina Lundström och Heli Berg (båda fp) tas upp frågan om en ombudsman med övergripande ansvar för de nationella minoriteterna. Det behövs enligt motionärerna ett från politiken fristående organ dit enskilda individer – nationella minoriteter – kan vända sig för att få vägledning eller för att agera när deras rättigheter inte beaktas. Motionärerna hänvisar till att Diskrimineringsombudsmannen i dag gör insatser med diskrimineringsperspektiv men det behövs enligt motionen ett bredare grepp, där inte minst språkfrågorna beaktas.

Liselotte Hagberg m.fl. (fp) begär i motion 2005/06:K15 yrkande 2 att regeringen så snart som möjligt klargör sin egen inställning och hur frågan om fortsatt skydd för etniska minoriteters ställning och rättigheter ska hanteras. Diskrimineringskommitténs kan ta månader att behandla, men under tiden skapas en betydande osäkerhet om de juridiska följderna om det inte presenteras svar på vissa frågor kring utrymmet för positiv särbehandling. Regeringen bör återkomma och redovisar detta skyndsamt.

I motion 2005/06:K19 av Liselotte Hagberg m.fl. ett tillkännagivande till regeringen om att Diskrimineringsombudsmannen bör ges i uppdrag att kartlägga situationen när det gäller diskriminering av samer. Motionärerna hänvisar bl.a. till ramkonventionen och till kritik från FN. Många samer upplever enligt motionen sin livssituation som alltmer trängd. Samiska företrädare blir allt oftare kontaktade av enskilda samer som anser sig och sina barn bli diskriminerade på grund av sin etniska härkomst eller sin anknytning till rennäringen.

Bakgrund

Diskrimineringsombudsmannens uppgifter anges i lagen (1999:131) om Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, lagen (1999:130) om åtgärder mot diskriminering i arbetslivet på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan och lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering. Diskrimineringsombudsmannen (DO) utövar tillsyn över att krav i lagstiftningen på aktiva åtgärder följs. En stor del av verksamheten består av utbildnings- och informationsinsatser för att förebygga diskriminering. Ombudsmannen skall genom råd och på annat sätt medverka till att den som utsatts för diskriminering kan ta till vara sina rättigheter. Enligt regleringsbrevet för 2006 skall DO fortsätta sitt arbete med att förebygga och motverka etnisk diskriminering av romer. Uppdraget skall redovisas i sam-

band med årsredovisningen. Det skall av redovisningen också framgå hur de erfarenheter och kunskaper som vunnits i arbetet mot diskriminering av romer har tillvaratagits.

Diskrimineringskommittén lade i februari 2006 fram sitt slutbetänkande En sammanhållen diskrimineringslagstiftning (SOU 2006:22), vari föreslås att en ny lag om förbud och andra åtgärder mot diskriminering införs. Lagen skall ha till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Lagen skall gälla i arbetslivet, i fråga om utbildning, arbetsmarknadspolitisk verksamhet, start eller bedrivande av näringsverksamhet, yrkesutövning, medlemskap m.m. i arbetstagar-, arbetsgivar- och yrkesorganisationer, varor, tjänster och bostäder, allmän sammankomst och offentlig tillställning, socialtjänsten m.m., socialförsäkringssystemet, arbetslöshetsförsäkringen, hälso- och sjukvården, statligt studiestöd, värn- och civilplikt samt i fråga om offentlig anställning och offentligt uppdrag.

Kommittén föreslår att de nuvarande fyra ombudsmännen mot diskriminering – Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Handikappombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) – slås samman till en myndighet, Ombudsmannen mot diskriminering. Den nya ombudsmannen skall utöva tillsyn över diskriminering som har samband med kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning och ålder. Barnombudsmannen (BO) bör däremot inte slås samman med de övriga ombudsmännen.

Den nya myndigheten bör ledas av ett ombudsmannakollektiv (minst fem). En av dessa bör vara administrativ chef och chefsombudsman. Ombudsmannens ansvarsområden och uppgifter bör enligt förslaget tas in i lag. Därigenom garanterar man på ett bättre sätt myndighetens självständighet och oberoende eftersom eventuella ändringar av ombudsmannens ansvarsområden och uppgifter måste underställas riksdagen. Genom att ombudsmannens ansvarsområden och uppgifter regleras i lag betonar man också vikten av ombudsmannens verksamhet, dels för den som utsatts för diskriminering, dels för statsmakterna.

Ombudsmannen skall enligt en lag om Ombudsmannen mot diskriminering

- verka för att diskriminering som har samband med kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet,
- också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder,

- verka för jämställdhet mellan kvinnor och män samt förebygga och motverka rasism, främlingsfientlighet och homofobi,
 - genom råd och på annat sätt medverka till att den som utsatts för diskriminering kan ta till vara sina rättigheter,
 - inom sitt verksamhetsområde
- – hos regeringen föreslå författningsändringar eller andra åtgärder som kan motverka diskriminering,
 - – informera,
 - – bilda opinion,
 - – utbilda,
 - – överlägga och ha andra kontakter med myndigheter, företag, enskilda och organisationer,
 - – följa den internationella utvecklingen,
 - – följa forsknings- och utvecklingsarbete och
 - – ta initiativ till andra lämpliga åtgärder.

Utskottets ställningstagande

Diskrimineringskommitténs förslag bereds för närvarande i Regeringskansliet. Enligt utskottets mening bör detta beredningsarbete avvaktas. Motionerna 2003/04:K434 (s) och 2005/06:Kr6 yrkande 8 (fp) och 2005/06:K15 yrkande 2 (fp) avstyrks därför.

När det gäller frågan om ett uppdrag till Diskrimineringsombudsmannen att kartlägga situationen när det gäller diskriminering av samer är utskottet inte heller berett att förorda ett tillkännagivande till regeringen. Motion 2005/06:K19 (fp) avstyrks.

Information

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motioner om offentlig information på minoritetsspråk.

Jämför reservation 21 (fp).

Motionerna

Liselott Hagberg m.fl. (fp) begär i motion 2005/06:K249 yrkandena 3 och 4 att de nationella minoritetsspråkens särställning tydliggörs i den offentliga informationen, och genom att riksdagsinformation erbjuds på de nationella minoritetsspråken. Elina Linna m.fl. (v) tar i motion 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del upp Europarådets synpunkter på brister i fråga om översättningar och lagtexter. Elina Linna (v) begär i motion 2005/06:K432 att riksdagsstyrelsen prövar möjligheten att information om riksdagen också finns tillgänglig på de fem nationella minoritetsspråken.

I motion 2005/06:K433 begär Elina Linna (v) en översyn av informationsmaterialet på statens museer utifrån åtagandet om nationella minoriteter. Ett grundläggande krav är att informationsmaterialet på våra statliga museer skall vara översatt till minoritetsspråken men att det självfallet också skall vara öppet för variationer i relation till vilka behov som föreligger.

Siv Holma m.fl. (v) begär i motion 2003/04:380 yrkande 4 att Europarådets rapporter och de svenska synpunkterna översätts till i vart fall svenska och finns lätt tillgängliga på t.ex. Regeringskansliets webbsida.

Bakgrund

Europarådets expertkommitté tog i sin rapport över Sveriges genomförande av minoritetsspråkskonventionen upp frågan om översättning av lagtext. Det största problemet i användningen av minoritetsspråk inom rättsväsen och offentliga myndigheter verkade enligt kommittén vara bristen på kompetens i att ta fram skriftliga dokument på dessa språk. Muntlig kommunikation verkade fungera bra för finska och meänkieli, men räcker inte när det gäller samiska. Ett allmänt mål med stadgan är att uppmuntra användningen av landsdels- eller minoritetsspråk i detta avseende. Om det fanns rättsliga texter och översättningar av relevant lagtext på minoritetsspråken, skulle detta enligt kommittén bidra till att språken utvecklades och användes mer inom den offentliga förvaltningen. Ministerkommittén underströk behovet av att underlätta och främja användningen av samiska, finska och meänkieli i kontakten med rättsväsende och offentliga myndigheter i de definierade delarna av Norrbottens län.

Inom riksdagsförvaltningen pågår för närvarande ett arbete med att utveckla riksdagens webbsidas information på de nationella minoritetsspråken. Avsikten är att webbsidan redan från våren 2006 skall innehålla grundläggande information på de nationella minoritetsspråken i samma utsträckning som på utländska språk bortsett från engelska.

Lagarna (1999:1175 och 1176) om rätt att använda samiska respektive finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar finns översatta till nordsamiska, lulesamiska, sydsamiska respektive finska och meänkieli i Regeringskansliets publikationsserie Svenska lagar i översättning.

På Regeringskansliets webbplats www.manskligarattigheter.gov.se finns en rad konventioner tillgängliga på svenska under rubriken Bibliotek, bl.a. ramkonventionen och minoritetsspråkskonventionen. På svenska finns också Sverige rapport om tillämpningen av ramkonventionen. Vidare finns Europarådets ministerkommittés rekommendationer när det gäller både ramkonventionen och minoritetsspråkskonventionens tillämpning på både svenska och de nationella minoritetsspråken. Ett arbete pågår med att översätta i vart fall den senaste rapporten från Sverige med anledning av minoritetsspråkskonventionen.

På webbplatsen www.regeringen.se finns faktablad på de nationella minoritetsspråken om nationella minoriteter och minoritetsspråk och om handlingsplanen för mänskliga rättigheter.

Utredningen om de finska och sydsamiska språken har i sitt betänkande Att återta mitt språk – åtgärder för att stärka det samiska språket (SOU 2006:19) föreslagit att grundläggande förvaltningsrättsliga författningar och författningar som särskilt rör de nationella minoriteternas rättigheter, samisk kultur, språk och näringar översätts till samiska. Motsvarande föreslås för finska och meänkieli. Detta skulle enligt utredningen öka rättssäkerheten i myndighetsutövningen inom förvaltningsområdena och även utveckla språken.

Konstitutionsutskottets seminarium den 30 mars 2006

Under utskottets seminarium våren 2006 pekade Paula Ehrnebo, från Sverigefinländarnas delegation, på att informationen på finska är mycket mindre förekommande i dag än den var på 1980-talet och på att det inte finns några andra juridiska texter översatta till minoritetsspråken än de som rör språken i förvaltningsområdena. Endast 10 % av myndigheterna har nu någon information på finska, och den är ganska svår att hitta.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det är angeläget att information och lagtexter i ökad utsträckning översätts till nationella minoritetsspråk. En fråga om översättningar av författningar till samiska, finska och meänkieli bereds för närvarande i Regeringskansliet med anledning av förslag från Utredningen om finska och sydsamiska språken. Utskottet förutsätter att frågan då kommer upp i ett större sammanhang både i fråga om antalet språk och i fråga om den information som bör översättas. Inom riksdagen pågår också ett arbete med översättning av information till de nationella minoritetsspråken. Utskottet anser inte att ett tillkännagivande till regeringen eller riksdagsstyrelsen i denna fråga är nödvändig utan avstyrker motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del (v), 2003/04:380 yrkande 4 (v), 2005/06:K249 yrkandena 3 och 4 (fp), 2005/06:K432 (v) och 2005/06:K433 (v).

Särskilt om den romska minoriteten

Utskottets förslag i korthet

Med hänvisning till pågående insatser avstyrker utskottet motioner om den romska minoritetsgruppens särskilda behov.

Jämför reservation 22 (v, mp).

Motionerna

Lars Ohly m.fl. (v) tar i motion 2005/06:K315 upp frågor kring den romska minoriteten. Enligt motionen finns det en omfattande diskriminering när det gäller bostäder och boende, vilket präglar romernas livsvillkor. Det finns enligt motionen ett stort behov av att hitta aktiva åtgärder för att öppna arbetsmarknaden för romers deltagande på lika villkor. I samband med analysen av Diskrimineringskommitténs kommande förslag bör regeringen särskilt beakta diskrimineringen av romer på arbetsmarknaden (yrkande 4).

Det är viktigt att boendeplaneringen utgår från människors behov och lika värde och skapar blandade städer och samhällen där människor med olika ekonomiska och sociala förhållanden möts. Det bör utvecklas kommunala boendeplaneringsprogram där det även beaktas de särskilda behov som den romska minoriteten har (yrkande 6). Vidare bör det införas avgiftsfria bostadsförmedlingar som ger alla, inte minst romer, möjlighet till en bostad efter egna behov (yrkande 7).

I motion 2005/06:Bo280 av Kenneth G Forslund och Mikael Damberg (s) begärs att regeringen agerar för att minska den diskriminering som hindrar många romer från att skaffa sig en egen bostad. Motionärerna hänvisar till att de romska föreningarna på senare tid uppmärksammat att romer ofta diskrimineras när de söker bostad. Få grupper i det svenska samhället har varit utsatta för en sådan historisk diskriminering och sådana regelrätta förföljelser som den romska gruppen. Fortfarande i vårt moderna svenska samhälle drabbas dock romer ofta av diskriminering och rasism. Eftersom den romska gruppen också är drabbad av arbetslöshet och utanförskap har frånvaron av ett fast arbete ofta använts som förevändning för att neka de bostadssökande en bostad, trots att familjen kan visa på inkomster i form av t.ex. a-kassa eller försörjningsstöd.

I motion 2005/06:K315 yrkandena 5 och 9 av Lars Ohly m.fl. begärs tillkännagivanden till regeringen om att personal inom vård, omsorg och socialtjänst samt inom migrationsmyndigheterna ges förbättrad kunskap om romsk kultur och romska levnadsförhållanden. Vidare begärs i motionens yrkande 8 att regeringen i en instruktion till Migrationsverket understryker möjligheten att vid en sammantagen bedömning av romer i asylärenden betrakta diskriminering och trakasserier som allvarliga kränkningar. I yrkande 10 begärs en utredning av frågan om hur romers tillit till rättsväsendet kan förbättras.

Elina Linna m.fl. (v) begär i motion 2004/05:K337 en utredning för att analysera antiziganismen och den strukturella diskrimineringen av romer. Motionärerna hänvisar till att Europarådet i sin granskning av tillämpningen av ramkonventionen pekat särskilt på diskrimineringen av den romska minoriteten. För att undanröja den strukturella diskrimineringen och för att ramkonventionens intentioner skall kunna uppfyllas måste romerna få ett större inflytande, och minoritetspolitiken måste verka för att

alla former av antiziganism undanröjs. En utredning bör efter samråd med romer tillsättas i syfte att analysera och föreslå åtgärder och för att motverka den strukturella diskrimineringen av romer.

Gustav Fridolin m.fl. (mp) begär i motion 2005/06:K22 (yrkande 14) att Forum för levande historia ges i uppdrag att arbeta mot antiziganism och även belysa romernas historia. I motionen begärs också (yrkande 41) att för den nya myndigheten Språk- och fornminnesinstitutet bör uppgifterna också omfatta romani. Enligt handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2006–2009 skall utökade insatser för det svenska språket, nationella minoritetsspråk, det svenska teckenspråket m.m. ingå i institutets uppgifter. Motionärerna saknar förslag till åtgärder för att höja romers kunskaper om sitt eget språk. Det måste enligt motionen finnas formell kompetens att undervisa i romani, och det måste tas fram instruktioner för hur romani skrivs och stavas. Detta skulle kunna ingå i den nya språkvårdsorganisationen och bedrivas i samarbete med ett universitet eller en viss högskola.

I motion 2005/06:K401 yrkande 1 begär Åsa Torstensson (c) ett tillkännagivande till regeringen om romernas rätt till sin egen svenska historia och att med hjälp av forskning och etnologiska studier, grundade på den erfarenhet som hittills genomförd forskning med utgångspunkt från ”Tattarstan” i norra Bohuslän gett, öka kunskapen om och förståelsen för den svensk-romska kulturhistorien, stärka ett öppet demokratiskt samhälle och förhindra utanförskap. Dessutom begärs att all forskning och etnologiska studier kring romernas svenska historia sker med djup förankring i och tillsammans med romerna och den romska kulturen, och att kompetensen bland gruppen resande romer tillvaratas (yrkande 2).

Bakgrund

Romerna har funnits i Sverige sedan 1500-talet. I dag bor här ca 40 000 – 50 000 romer inklusive resande. Den romska gruppen är inte homogen utan består av människor från olika romska grupper. De resande och kalé har levt under mycket lång tid i Norden. Kalderashgruppen invandrade till Sverige under 1800-talets andra hälft, och sedan 1970-talet har ett stort antal romer ur olika grupper från östra Europa fått uppehållstillstånd i Sverige. Försök till fördrivning och bortstötning var länge utmärkande för lagstiftningen.

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) redovisade i mars 2004 ett regeringsuppdrag genom rapporten *Diskriminering av romer i Sverige*. I rapporten sägs att den diskriminerande lagstiftningen i dag är borta i Sverige, men förhållningssätt med seglivade fördomar om och negativa attityder till romer har levt vidare och kan benämnas antiziganism. Alltjämt publiceras forskningsstudier, artiklar och inslag i massmedier som många romer upplever som mycket kränkande. Repriser av äldre spelfilmer med antiziganistiskt innehåll sänds alltjämt i tv. Även nyproducerade inslag i radio och tv har uppmärksammats av romer och anmälts till Granskningsnämnden för radio och TV. Flera tryckta skrifter har anmälts till JK som

hets mot folkgrupp. De seglivade stereotyperna är många även om bilden av romer inte alltid varit negativ. Under lång tid har romer i första hand setts som ett socialt problem och få insatser har gjorts för att stödja romers egenaktivitet, motverka diskriminering och främja romers mänskliga rättigheter. Däremot har socialpolitiska program genomförts som gjort romer till objekt och föremål för åtgärder. Enligt rapporten blir statliga och kommunala projekt som skall "lösa det romska problemet" lätt en del av problemet. Antiziganismen har enligt rapporten till skillnad från antisemitismen aldrig ifrågasatts utan lever kvar. De anmälningar som gjorts hos Diskrimineringsombudsmannen 2002–2003 var till ca 30 % riktade mot olika bostadsbolag som anmälts för särbehandling. Andelen som gällde nekat inträde till offentliga lokaler, som affärer, restauranger och hotell var ca 20 %. 15 % gällde handläggning och bemötande av romer inom socialtjänsten och sjukvården. Andelen anmälningar mot rättsväsendet utgjorde ca 10 %. Enligt en enkätundersökning upplevde många av de tillfrågade romerna starkt att de som grupp var utsatta och utestängda i en fientlig omgivning.

Enligt rapporten finns det i majoritetssamhället endast mycket begränsad kunskap om romers livsvillkor. Även på myndigheter vars uppgift är att utreda, motverka och förebygga diskriminering är förståelsen bristfällig. Det saknas kunskaper om de bakomliggande orsakerna till romers situation, om statens och majoritetssamhällets roll genom historien och om dess samband med diskriminering av romer i dag. Antiziganistiska tankemönster med fördomar och föreställningar om romer är däremot allmänt förekommande och inte ifrågasatta i majoritetssamhället. Sådana tankemönster i kombination med bristen på kunskap formar majoritetssamhällets agerande gentemot och förhållningssätt till romer som individer och som grupp, och är en förklaring till det mistroende som finns bland romer mot myndigheter och andra företrädare för majoritetssamhället.

Den bild av diskriminering av romer som framkommit under projektets arbete var enligt rapporten allvarlig och mycket komplex. Diskrimineringen är omfattande och en del av romers vardag. Romer har svårt att få bostad och är ofta hänvisade till vissa bostadsområden. Många romer upplever sig diskriminerade när de söker bostad. Ofta uttrycker bostadsbolag och boende öppet att romer inte är en önskvärd grupp, men det är också vanligt att bolagen hänvisar till policydokument med högt ställda krav. Trakasserier och förolämpningar från grannar är inte ovanligt.

Nekat tillträde till restauranger, affärer, hotell och campingplatser är en annan svårighet romer möter. Vad avser arbete och utbildning befinner sig många romer i en utsatt och missgynnad ställning. Unga romer kan inte alltid tillgodogöra sig rätten till utbildning på lika villkor. En rad strukturella hinder såsom brister på kunskap om romer, bristen på kompetent romsk personal i skolan och avsaknad av skoltradition inom den romska gruppen missgynnar romer. Unga romer upplever otrygghet och främlingskap i skolan. Romers kontakter med statliga och kommunala myndigheter

präglas av utsatthet och beroende, och en lång historia av diskriminering har medfört att romer känner starkt misstroende. Myndigheter är inte heller oberoende av sin historia och kontakten påverkas av mer eller mindre medvetna föreställningar om romer som grupp. Romer upplever också ofta att de inte blir bemötta som individer utan att de kategoriseras utifrån föreställningar om romer som grupp. Misstroendet för myndigheter medför att romer i mycket begränsad utsträckning vänder sig till ansvariga myndigheter för att få hjälp när de utsatts för diskriminering. Vad gäller DO grundas misstroendet också på att lagstiftningen varit bristfällig och att många romer upplever att DO:s möjligheter att påverka situationen är begränsade. Tillsammans med brister på kunskap om individens rätt och om de myndigheter som arbetar mot diskriminering medför misstroendet att romer har svårt att ta del av det individskydd som finns. Det individuella perspektiv som DO:s arbetssätt bygger på har därför varit otillräckligt inte bara för att beskriva romers situation i diskrimineringsavseende utan även för att motverka och förebygga diskriminering av romer. Ett övergripande angreppssätt, som ser till ett individuellt perspektiv, ett strukturellt perspektiv och ett minoritetsperspektiv, skulle mer effektivt kunna motverka och förebygga diskriminering av romer. Ett problem i detta sammanhang var att det i dag inte finns någon särskild myndighet med övergripande ansvar för minoritetsfrågor som kan driva ett sådant arbetssätt. Riktade informations- och utbildningsinsatser om diskriminering och lagstiftningen är en strategi, men även ökad kunskap hos myndigheten om romers livsvillkor är avgörande för att kunna nå romer.

För att förebygga och motverka etnisk diskriminering av romer föreslogs

- att DO fick ett fortsatt uppdrag att motverka diskriminering av romer genom information, utbildning och en vidareutveckling av handläggning och rutiner och genom att belysa strukturella hinder som missgynnar romer på t.ex. bostads- och arbetsmarknaden,
- att Forum för levande historia fick i uppdrag att utveckla och sprida kunskap om romers historia och antiziganism,
- att Myndigheten för skolutveckling fick ett förnyat uppdrag att förebygga unga romers främlingskap i skolan och att utveckla metoder för att främja romers utbildningssituation,
- att regeringen utredde möjligheterna att inrätta ett institut för romska studier vid något av de svenska universiteten och hur en ömsesidig kunskapsutveckling kan främjas,
- att en arbetsgrupp tillsattes inom Justitiedepartementet med uppgift att utreda hur minoritetspolitiken ytterligare kan bidra till en utveckling av romers situation och hur stödet kan ges i en omfattning som är mer jämförbar med övriga minoriteters samt på vilka sätt romers behov av egna institutioner kan främjas,

- att regeringen tog initiativ till att Sverige genomför OSSE:s handlingsplan för att förbättra romers situation och att en interdepartemental arbetsgrupp tillsätts med uppgift att följa och granska genomförandet av handlingsplanen i Sverige och i övriga Europa,
- att regeringen såg över möjligheterna till stöd för romers egenaktivitet och särskilt möjligheten till ett ökat stöd för de lokala antidiskrimineringsbyråerna och för de romska organisationer som arbetar mot diskriminering och för mänskliga rättigheter och
- att Diskrimineringskommitténs uppdrag att utreda möjligheterna till positiv särbehandling vidgas till att omfatta inte bara arbetslivet.

Mot bakgrund av det stora behovet av åtgärder för att motverka diskriminering av romer som rapporten visar har DO 2005 fått fortsatt uppdrag och medel för att arbeta med denna fråga. Enligt budgetpropositionen för år 2006 (prop. 2005/06:1 utg.omr. 8) kommer DO:s arbete under 2006 i första hand att inriktas på informationsinsatser för att öka kunskapen och medvetenheten såväl hos enskilda som bland kommuner och statliga myndigheter om diskrimineringen av romer och hur den motverkas.

Forum för levande historia ägnar sig till stor del åt utbildningsinsatser och program av olika slag, bl.a. om romernas situation. En antologi kallad Ett fördrivet folk – Antologi om förtryck och diskriminering av romer/zigenare/resande har producerats av Forum för levande historia.

Som tidigare nämnts har Skolverket fått ett fördjupat uppdrag när det gäller de romska barnens situation i den svenska skolan.

Regeringen redovisar i den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95) sin avsikt att från 2006 initiera ett antal åtgärder för och med romer i Sverige. Åtgärderna syftar till att motverka diskriminering och skapa kunskap, såväl bland myndigheter och kommuner som hos romer, om livsvillkoren för romer och hur deras livsvillkor kan förbättras. Bland åtgärderna ingår en probleminventering i samråd med romer, samordning, kunskapsinsamling och ett antal särskilda uppdrag till statliga myndigheter. Arbetet skall ske med aktiv och öppen medverkan från romer, bl.a. genom Rådet för romska frågor, och med utgångspunkt i de åtaganden som Sverige har genom överenskommelser om mänskliga rättigheter. När det gäller Forum för levande historia redovisas de planerade åtgärderna att forumet utvecklar arbetet mot antisemitism, islamofobi och homofobi och genomför fördjupningsstudier om dessa frågor.

Varje kommun skall enligt 1 § lagen (2000:1383) om kommunernas bostadsförsörjningsansvar planera bostadsförsörjningen i syfte att skapa förutsättningar för alla i kommunen att leva i goda bostäder och för att främja att ändamålsenliga åtgärder för bostadsförsörjningen förbereds och genomförs.

Vidare föreskrivs att riktlinjer för bostadsförsörjningen skall antas av kommunfullmäktige under varje mandatperiod.

Om det behövs för att främja bostadsförsörjningen skall en kommun enligt 3 § anordna bostadsförmedling. Om två eller flera kommuner behöver gemensam bostadsförmedling, skall dessa kommuner anordna sådan bostadsförmedling. Regeringen får förelägga en kommun att anordna kommunal bostadsförmedling enligt första stycket.

En kommunal bostadsförmedling som förmedlar lägenheter i turordning efter kötid får enligt 4 §, utöver sådan förmedlingsersättning som får tas ut vid yrkesmässig bostadsförmedling enligt 12 kap. 65 a § jordabalken, ta ut en avgift för rätten att stå i kö (köavgift) av den hyressökande. Kravet på förmedling efter kötid skall inte hindra att ett begränsat antal lägenheter som är tillgängliga för kön fördelas enligt ett förturssystem. Köavgiften får tas ut för högst ett år i taget. Kommunen får bestämma avgiften och grunderna för hur den skall tas ut.

En arbetsgrupp inom Regeringskansliet presenterade den 16 april 2006 en departementspromemoria kallad Rättvisa och jämlika villkor på bostadsmarknaden (Ds 2006:9).

Förslagen i promemorian syftar till att åstadkomma rättvisa och jämlika villkor på bostadsmarknaden och förtydliga behovet och innebörden av ändamålsenlig kommunal planering för bostadsförsörjning som omfattar alla invånare. Förslagen innebär förändringar i lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar och lagen om allmännyttiga bostadsföretag samt införande av en ny lag som omfattar alla fastighetsägare med fler än 20 hyreslägenheter i sitt bestånd.

Förändringarna i lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar innebär ett förtydligande av målet med bostadsförsörjningen, behovet av förmedlingsservice för fastighetsägare och bostadssökande, behovet av kunskapsunderlag för framtagande av kommunernas riktlinjer samt samordning av olika planeringsinstrument och ett ökat fokus på ett regionalt perspektiv. Lagen föreslås även kompletteras med en bestämmelse om att alla kommuner skall inrätta en kommunal organisation för bostadsservice, där såväl förmedlingsservice som annan bostadsrelaterad information skall samlas. Vidare föreslås att kommunerna skall inrätta en kö för bostadssökande där hyresrätter förmedlas efter kötid. Undantag kan medges om kö inte behövs. Vad det gäller lagen om allmännyttiga bostadsföretag föreslås att de allmännyttiga bostadsföretag som ägs av kommuner åläggs att förmedla minst hälften av sina lediga lägenheter genom den kommunala bostadskön. En helt ny lagstiftning föreslås där fastighetsägare med fler än 20 bostadslägenheter med hyresrätt i sitt bestånd skall vara skyldiga att redovisa till kommunen vilka förmedlingsprinciper de tillämpar och i vilken omfattning de förmedlar lägenheter till bostadssökande.

Enligt propositionsförteckningen avser regeringen att i september 2006 lägga fram propositionen Översyn av bostadsförsörjningslagen m.m.

Diskrimineringskommittén lade i februari 2006 fram sitt slutbetänkande En sammanhållen diskrimineringslagstiftning (SOU 2006:22), vari föreslås en ny lag som skall ha till ändamål att motverka diskriminering och på andra

sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Lagen skall gälla i arbetslivet, i fråga om utbildning, arbetsmarknadspolitisk verksamhet, start eller bedrivande av näringsverksamhet, yrkesutövning, medlemskap m.m. i arbetstagar-, arbetsgivar- och yrkesorganisationer, varor, tjänster och bostäder, allmän sammankomst och offentlig tillställning, socialtjänsten m.m., socialförsäkringssystemet, arbetslöshetsförsäkringen, hälso- och sjukvården, statligt studiestöd, värn- och civilplikt samt i fråga om offentlig anställning och offentligt uppdrag.

Utskottets ställningstagande

I Diskrimineringskommitténs slutbetänkande lämnas förslag om åtgärder i syfte att motverka diskriminering på bl.a. bostads- och arbetsmarknaden. Det kan enligt utskottets mening förutsättas att frågan om romers diskriminering på arbets- och bostadsmarknaden kommer att behandlas under beredningen i Regeringskansliets av Diskrimineringskommitténs förslag. Resultatet av beredningsarbetet bör enligt utskottets mening inte föregripas. Motionerna 2005/06:K315 yrkande 4 (v) och 2005/06:Bo280 (s) avstyrks.

Frågorna om kommunala bostadsförsörjningsprogram och avgiftsfria bostadsförmedlingar berörs av förslag från en interdepartemental arbetsgrupp, vilket nu bereds i Regeringskansliet. Enligt utskottets mening bör beredningsarbetet inte föregripas. Utskottet avstyrker därför motion 2005/06:315 yrkandena 6 och 7 (v).

Av den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2006–2009 framgår att regeringen avser att ta ett samlat grepp för att driva på utvecklingen och förbättra den romska befolkningens livsvillkor. En rad åtgärder avses bli genomförda i samråd med romer som samordning, kunskapsinsamling och ett antal särskilda uppdrag till myndigheter. Mot denna bakgrund anser utskottet inte att det behövs tillkännagivanden till regeringen om åtgärder för förbättrad kunskap om romsk kultur och romska levnadsförhållanden inom vård, omsorg och socialtjänst samt inom rättsväsendet. Utskottet är inte heller berett att ställa sig bakom ett tillkännagivande till regeringen om en instruktion till Migrationsverket. Motion 2005/06:K315 yrkandena 5 och 8–10 (v) avstyrks.

I motion 2004/05:K337 (v) begärs en utredning för att analysera antiziganismen och den strukturella diskrimineringen av romer. Enligt utskottets mening bör de åtgärder som regeringen avser att genomföra i samråd med romer och som gäller samordning, kunskapsinsamling och ett antal särskilda uppdrag till myndigheter avvaktas. Motionen avstyrks därför. Också frågan om uppdrag till Forum för levande historia och till den nya myndigheten Språk- och fornminnesinstitutet är sådana frågor som berörs av detta arbete. Motion 2005/06:K22 yrkandena 14 och 41 (mp) avstyrks följaktligen.

Minoritetspolitiken utgår från att minoritetsgrupperna har rätt till sin egen svenska historia. Det kan enligt utskottets mening antas att den ökade fokuseringen på de nationella minoriteterna kommer att föra med sig ökad och angelägen forskning om bl.a. romernas historia och kultur, och att sådan forskning sker i någon form av samarbete med romer. Utskottet är inte berett förorda ett tillkännagivande till regeringen om detta och avstyrker motion 2005/06:K401 yrkandena 1 och 2 (c).

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Övergripande frågor, punkt 1 (fp)

av Helena Bargholtz (fp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om övergripande frågor. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K417 yrkande 1, 2004/05:K284 yrkande 1 och 2005/06:K249 yrkande 1 och avslår motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del, 2004/05:K385 yrkande 1, 2005/06:K409 yrkandena 3, 5, 8 och 9 samt 2005/06:Kr336 yrkande 4.

Ställningstagande

Utgångspunkten för minoritetspolitiken måste vara att stärka individers möjligheter att utifrån sina egna önskemål hävda och utveckla sin kultur eller sitt språk, inte att göra kollektiva gruppindelningar överordnade individens självvalda identifikation.

Det nu är hög tid för regeringen att återkomma med en minoritetspolitisk proposition eller skrivelse till riksdagen. I detta dokument bör regeringen ge en samlad redogörelse för de åtgärder som genomförts på statlig nivå och föreslå den framtida färdriktningen. Givetvis måste också de synpunkter som finns från såväl Europarådet som olika minoritetsföreträdare ges en allsidig belysning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2. Övergripande frågor, punkt 1 (c)

av Kerstin Lundgren (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om övergripande frågor. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:K409 yrkandena 3, 5, 8 och 9 samt avslår motionerna 2003/04:

K306 yrkande 1 i denna del, 2003/04:K417 yrkande 1, 2004/05:K284 yrkande 1, 2004/05:K385 yrkande 1, 2005/06:K249 yrkande 1 och 2005/06:Kr336 yrkande 4.

Ställningstagande

De nationella minoriteterna består, precis som majoritetsbefolkningen, av individer som alla är olika varandra. Vissa vill gärna bevara sitt kulturarv, medan andra inte alls vill bli intvingade i en grupp som de kanske inte längre känner någon samhörighet med. De fem nationella minoriteterna är även olika sinsemellan och har olika förväntningar på hur den svenska minoritetspolitiken bedrivs. Vi måste lära oss av våra misstag och inte än en gång på grund av missriktad hjälpsamhet tala om för människor vad som är rätt för dem. Därför måste svensk politik för nationella minoriteter ske utifrån de nationella minoriteternas egna villkor.

De nationella minoriteternas rättigheter, som rätt till sin identitet, sin kultur och sitt språk, bör fastställas av riksdagen, men utövandet skall ske i kommuner, regioner och självstyrelseorgan som Sametinget. Det bör mot denna bakgrund införas en rättighetslagstiftning som stärker den enskilde och därigenom även stärker de nationella minoriteterna som såväl individer som grupp.

I dag har kommunerna dåliga kunskaper om både vilka de nationella minoriteterna är och vilka rättigheter de har. I rapporten Nationella minoriteter och minoritetsspråk (2004/05:RFR3) påpekas att den lagstiftning som i dag skyddar de nationella minoriteterna är god och att det snarare är kommuner som inte följer lagstiftningen. Lösningen på problemet är inte att ge kommunerna ännu fler regleringar utan att göra det lättare för enskilda människor att på ett effektivt sätt hävda sina rättigheter, och också få rätt när dessa har kränkts.

Det skall vara upp till samerna själva att besluta om hur den nordiska samepolitiken skall utformas. Den svenska statens uppgift måste vara att undanröja de hinder som finns för att en sådan politik skall kunna komma till stånd. I detta arbete måste givetvis samerna själva identifiera vad som är problem och hinder.

Medvetandet kring de nationella minoriteterna behöver höjas i det svenska samhället. Samhället har ett ansvar för att bl.a. i skolorna förmedla kunskap om majoritetssamhällets förtryck av minoriteter och kan bidra till en ökad förståelse för viljan hos de nationella minoriteterna att bevara sina särdrag. Ett annat sätt är att synliggöra de nationella minoriteternas kulturarv och nuvarande kulturer på våra nationella museer. Fornfynd skall visas i museer så nära fyndplatsen som möjligt. De områden som är förvaltningsområden bör synliggöra de nationella minoriteterna genom att göra deras språk synligt i det offentliga rummet.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

3. Omnämmande av de nationella minoriteterna i regeringsformen, punkt 2 (fp, v, c, mp)

av Mats Einarsson (v), Helena Bargholtz (fp), Kerstin Lundgren (c), Gustav Fridolin (mp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om omnämmande av de nationella minoriteterna i regeringsformen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K417 yrkande 2, 2004/05:K265 yrkande 1, 2004/05:K275, 2004/05:K284 yrkande 2, 2005/06:K15 yrkande 1, 2005/06:K249 yrkande 2 och 2005/06:K409 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

De nationella minoriteterna och minoritetsspråken bör namnges i regeringsformen. Med tanke på det långvariga osynliggörandet av minoriteterna och minoritetsspråken skulle detta vara en mycket betydelsefull markering, eftersom Sveriges mångkulturella karaktär därigenom skulle tydliggöras. Det skulle även ge den svenska minoritetspolitiken en konstitutionell förankring och långsiktighet som hittills saknats. Denna reform har hittills tillbakavisats med hänvisning till det grundlagsskydd som redan finns i 1 kap. 2 § regeringsformen där det föreskrivs att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Etniska minoriteter är dock inte detsamma som nationella minoriteter. Eftersom etniska minoriteter och nationella minoriteter är begrepp som inte sammanfaller är det en betydande nackdel att de nationella minoriteterna inte omnämns. Det skydd som de nationella minoriteterna har i dag är inte tillräckligt utan att de fem nationella minoriteterna, samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar, namnges i regeringsformen. Grundlagsutredningen bör ges i uppdrag att se över hur de fem nationella minoriteterna kan skrivas in i regeringsformen och hur samernas ställning som ursprungsbefolkning kan skyddas i grundlagen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4. Inflytande, punkt 3 (fp)

av Helena Bargholtz (fp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om inflytande. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2004/05:K284 yrkande 10 och 2005/06:K249 yrkande 13, bifaller delvis motion 2005/06:Kr7 yrkande 4 och avslår motionerna 2003/04:K344, 2003/04:K380 yrkandena 1–3 och 5, 2004/05:K265 yrkandena 2 och 3, 2004/05:K425 och 2005/06:K409 yrkande 11.

Ställningstagande

Regeringen bör snarast redovisa för riksdagen vilka åtgärder man tänker vidta för att stärka romers möjlighet att påverka sin egen situation som nationell minoritet. De romska minoritetsfrågorna måste förutom på den centrala nivån också finnas med på regional och lokal nivå. Hur detta åstadkoms skall givetvis avgöras hos varje landsting respektive kommun, men ett sätt kan vara att inrätta romska referensgrupper eller utse kontaktpersoner.

5. Inflytande, punkt 3 (c, mp)

av Kerstin Lundgren (c) och Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om inflytande. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2004/05:K265 yrkandena 2 och 3 samt 2005/06:K409 yrkande 11, bifaller delvis motionerna 2004/05:K425 och 2005/06:K249 yrkande 13 och avslår motionerna 2003/04:K344, 2003/04:K380 yrkandena 1–3 och 5, 2004/05:K284 yrkande 10 och 2005/06:Kr7 yrkande 4.

Ställningstagande

Det skall vara de nationella minoriteterna själva som beslutar över sina språk och kulturer. Stöd till nationella minoriteter för att bevara och utveckla språk och kultur skall därför i första hand gå till deras egna självstyrande organ och sammanslutningar. De nationella minoriteterna måste själva ges utrymme för att kunna utvecklas. Tornedalsteatern är en viktig arena för att utveckla tornedalingarnas kultur och språk, precis som Judiska teatern är viktig för den judiska minoriteten. De nationella minoriteterna måste även ges möjligheter att skriva sin egen historia och förvalta sitt kulturarv. I Tornedalen finns exempelvis behov av ett arkiv, liksom ett språkråd för meänkieli. Vad de nationella minoriteterna behöver och inte behöver i dessa delar är enligt vår åsikt något som de nationella minoriteterna själva skall fatta beslut om, inte riksdag och regering. Däremot är det riksdagens ansvar att överföra de medel som de nationella minoriteterna behöver för att vidareutveckla sina språk och sina kulturer

6. Stöd, punkt 4 (fp)

av Helena Bargholtz (fp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om stöd. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K417 yrkande 3, 2004/05:K284 yrkande 3 och 2005/06:K249 yrkande 5 och avslår motion 2005/06:K315 yrkandena 1 och 11.

Ställningstagande

Målet måste vara att ett sammanhållet bidragssystem för minoritetsorganisationer kommer till stånd inom en nära framtid, detta för att stärka de nationella minoriteternas möjlighet till inflytande i samhällslivet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7. Stöd, punkt 4 (v, mp)

av Mats Einarsson (v) och Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om stöd. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:K315 yrkandena 1 och 11 samt avslår motionerna 2003/04:K417 yrkande 3, 2004/05:K284 yrkande 3 och 2005/06:K249 yrkande 5.

Ställningstagande

I Gubbängen i Stockholm finns ett romskt kulturcentrum som arbetar med information om romsk kultur och med att organisera seminarier och utställningar. Centrummet får bidrag från Stockholms kommun.

Inom Malmö museer finns utställningen ”Romer och resande – bortom romantik och plåga”. Utställningen har fått stöd av Kulturrådet och planeras även komma att hysa bibliotek och den romska musikföreningens verksamheter. Tanken är att institutionen byggs upp i nära samarbete mellan romerna och Malmö museer men att romerna så småningom själva skall driva verksamheten. Både kulturcentrummet i Gubbängen och utställningen inom Malmö museer är tänkta att bli samlingspunkter för romer, skildra romernas historia och kultur och erbjuda arenor för romsk kulturaktivitet. Detta förutsätter dock att verksamheterna får permanent statligt

stöd. Det ekonomiska stödet till de romska kulturinstitutionerna bör permanentas. Därför bör regeringen återkomma med förslag på hur detta bäst kan utformas.

De romska organisationerna utgör viktiga strategiska parter i utformandet av den politik som avser romer som nationell minoritetsgrupp. Ett ökat stöd till romers egen organisering är nödvändigt för att stärka romernass ställning. Det kommer fortsatt att krävas ett ökat stöd till de nationella minoriteternas organisationer om Sverige skall följa de internationella konventioner som ratificerats. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8. ILO-konvention 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder, punkt 5 (fp, v, mp)

av Mats Einarsson (v), Helena Bargholtz (fp), Gustav Fridolin (mp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om ILO-konvention 169. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:Sk284 yrkande 1, 2004/05:K284 yrkande 9, 2004/05:K330, 2005/06:K18 yrkande 3, 2005/06:K22 yrkande 18, 2005/06:K249 yrkande 12 och 2005/06:K473 yrkande 10, bifaller delvis motion 2003/04:K417 yrkande 7 och avslår motionerna 2003/04:K287, 2004/05:K266, 2005/06:K308, 2005/06:K359 yrkandena 1 och 2 samt 2005/06:Ju479 yrkande 1.

Ställningstagande

Regeringens ambition enligt handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2006–2009 är att Sverige skall ratificera konventionen ”så fort det låter sig göras”. Detta åtagande bör skärpas och preciseras. Motsättningarna ökar mellan samerna och den bofasta befolkningen när renarna under vintern söker bete på mark som ägs av andra svenskar utan renar. Det finns också problem i relationerna mellan renskötande och icke renskötande samer, där den senare gruppen utgör flertalet. Även jakt- och fiskerätten i fjällen diskuteras i förhållande till samernas rättigheter som urbefolkning. Här står olika starka intressen och olika rättigheter mot varandra. Med beaktande av att rennäringen är en central del av samernas kulturutövning har FN:s rasdiskrimineringskommitté uttalat sin oro över förmodade begränsningar i den traditionella nyttjanderätten till betesmark för renskötsel. Den samantagna situationen för samerna kräver att regeringen på allvar tar tag i problemen för att kunna garantera samerna deras rättigheter som urbefolkning. Det krävs ett större engagemang från regeringens sida för att skapa det samförstånd mellan olika intressenter som är en förutsättning för en

ratificering av ILO-konventionen. Utan en ratificering grundad på samförstånd kommer samerna att bli ännu hårdare ansatta, vilket vore förödande, inte bara för samerna utan också för samhället i övrigt. Regeringens ambition bör vara att göra det möjligt att före 2010 förelägga riksdagen ILO:s konvention 169 för ratificering. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9. Förvaltningsområden, punkt 6 (fp)

av Helena Bargholtz (fp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om förvaltningsområden. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K370 yrkandena 1 och 2, 2003/04:K417 yrkandena 8 och 9, 2004/05:K284 yrkandena 11 och 12, 2004/05:K397 yrkande 1, 2005/06:K249 yrkandena 14 och 15, 2005/06:K409 yrkandena 6 och 7, 2005/06:Kr6 yrkande 11 och 2005/06:Kr7 yrkande 5, bifaller delvis motionerna 2003/04:K250, 2005/06:K22 yrkande 17 och 2005/06:K314 samt avslår motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del, 2003/04:K380 yrkande 8 och 2004/05:K396.

Ställningstagande

Redan i samband med att förvaltningsområdet för finska språket inrättades pekade många instanser på det problematiska i att området var så snävt avgränsat att det absoluta flertalet sverigefinnar skulle lämnas utanför. I betänkandet Rätten till mitt språk – Förstärkt minoritetsskydd (SOU 2005:40) finns presenterat ett förslag i vilket föreslås att förvaltningsområdet skall utvidgas till att också gälla Mälardalen i sin helhet. Om en sådan utvidgning genomförs skulle den ändå inte slutligt tillgodose de behov som den finskspråkiga minoritetsbefolkningen – vår utan jämförelse största minoritetsgrupp – har i landet som helhet.

De geografiska förvaltningsområdena kan vara praktiskt motiverade när det gäller samiska och meänkieli, som har tydligt avgränsade utbredningsområden, även om det behövs en förstärkning av sydsamiskans ställning, vilket regeringen bör återkomma med förslag om. När det gäller finskan är det däremot ingen långsiktig lösning med förvaltningsområden, eftersom språket talas över hela landet. Målet måste vara att åstadkomma en lösning som stärker individens möjligheter att använda finska språket oavsett var man bor. Rätten för individen att använda finska, och få muntligt svar på finska, vid myndighetskontakter som gäller ens egna ärenden bör gälla i hela Sverige – inte bara i dagens förvaltningsområde. Därför bör det skapas ett eller ett par nationella resurscentrum för de landsting, kommuner

eller myndigheter som önskar kunna samordna sin finskspråkiga service. Till ett sådant resurscentrum skall förvaltningar och myndigheter kunna överlämna ärenden där den enskilde medborgaren har begärt muntligt svar på sitt eget språk. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10. Förvaltningsområden, punkt 6 (c)

av Kerstin Lundgren (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om förvaltningsområden. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del, 2003/04:K370 yrkandena 1 och 2, 2003/04:K417 yrkandena 8 och 9, 2004/05:K284 yrkandena 11 och 12, 2005/06:K249 yrkandena 14 och 15 samt 2005/06:K409 yrkandena 6 och 7, bifaller delvis motionerna 2003/04:K250, 2003/04:K380 yrkande 8, 2004/05:K396 och 2005/06:K314 samt avslår motionerna 2004/05:K397 yrkande 1, 2005/06:K22 yrkande 17, 2005/06:Kr6 yrkande 11 och 2005/06:Kr7 yrkande 5.

Ställningstagande

Förvaltningsområdet för finska språket bör omfatta samtliga kommuner i Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län. Därmed skulle cirka hälften av sverigefinnarna komma att omfattas av de åtgärder som förordas i del III av den europeiska stadgan för landsdels- och minoritetsspråk. Det utvidgade förvaltningsområdet bör omfatta samma rättigheter som nuvarande lag stadgar, nämligen rätt till förskola och äldreomsorg helt eller delvis på finska samt möjlighet att använda finska i kontakter med förvaltningsmyndigheter och domstolar.

Sydsamiskan talas nu av ungefär 500 personer i Sverige och befinner sig därmed i ett mycket utsatt läge. Risken är att språket helt kommer att dö ut. Det allmänna bör öka språkets användningsmöjligheter i samhällslivet genom att införa rätten att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter också i delar av det sydsamiska området. Det är ytterst angeläget att få till stånd ett bra samarbete med Norge, eftersom sydsamiskan talas även där. Skall språket överleva får nationsgränser inte vara ett hinder.

Detta bör ges regeringen till känna.

11. Förvaltningsområden, punkt 6 (mp)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om förvaltningsområden. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:K22 yrkande 17, bifaller delvis motionerna 2003/04:K250, 2004/05:K396 och 2005/06:K314 samt avslår motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del, 2003/04:K370 yrkandena 1 och 2, 2003/04:K380 yrkande 8, 2003/04:K417 yrkandena 8 och 9, 2004/05:K284 yrkandena 11 och 12, 2004/05:K397 yrkande 1, 2005/06:K249 yrkandena 14 och 15, 2005/06:K409 yrkandena 6 och 7, 2005/06:Kr6 yrkande 11 och 2005/06:Kr7 yrkande 5.

Ställningstagande

Förvaltningsområdet för finska språket bör omfatta samtliga kommuner i Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län. Därmed skulle cirka hälften av sverigefinnarna komma att omfattas av de åtgärder som förordas i del III av den europeiska stadgan för landsdels- och minoritetsspråk. Det utvidgade förvaltningsområdet bör omfatta samma rättigheter som nuvarande lag stadgar, nämligen rätt till förskola och äldreomsorg helt eller delvis på finska samt möjlighet att använda finska i kontakter med förvaltningsmyndigheter och domstolar

Det bör övervägas om inte andra förvaltningsområden också skulle kunna införas, exempelvis i Trollhättan och Göteborg som har en stor finsk population.

Sydsamiskan talas nu av ungefär 500 personer i Sverige och befinner sig därmed i ett mycket utsatt läge. Risken är att språket helt kommer att dö ut. Det allmänna bör öka språkets användningsmöjligheter i samhällslivet genom att införa rätten att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter också i delar av det sydsamiska området. Det är ytterst angeläget att få till stånd ett bra samarbete med Norge, eftersom sydsamiskan talas även där. Skall språket överleva får nationsgränser inte vara ett hinder.

Detta bör ges regeringen till känna.

12. Fler nationella minoriteter, punkt 7 (fp, kd, c, mp)

av Ingvar Svensson (kd), Helena Bargholtz (fp), Kerstin Lundgren (c), Gustav Fridolin (mp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om fler nationella minoriteter. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K370 yrkande 3, 2003/04:K417 yrkande 10, 2004/05:K284 yrkande 13, 2005/06:K249 yrkande 16 och 2005/06:K409 yrkande 4.

Ställningstagande

De fyra kriterier som ställs upp i ramkonventionen om nationella minoriteter för att en grupp skall kunna betraktas som en nationell minoritet är att gruppen har en uttalad samhörighet och till antalet i förhållande till resten av befolkningen inte har dominerande ställning, att den har en religiös, språklig, traditionell eller kulturell särart, att den har historiska och långvariga band med Sverige, att det skall finnas en självidentifikation där den enskilda individen såväl som guppen skall ha en vilja och strävan att behålla sin identitet. Sverigefinländarnas delegation har liksom Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige (Fris), tagit ställning för att den nationella minoritetsstatusen bör breddas från att avse sverigefinnar till att avse alla sverigefinländare oavsett modersmål. Finskspråkiga och svenskspråkiga har således funnit samhörighet under beteckningen sverigefinländare. För att statsmakterna skall välja en annan kategorisering än den som används av den berörda minoriteten själv krävs noggranna överväganden. Minoritetsspråkskonventionen och ramkonventionen om nationella minoriteter måste behandlas var för sig. Frågan om sverigefinländare oavsett modersmål skall få status som nationell minoritet måste alltså prövas självständigt från frågan om vilka språk som skall få status som minoritetsspråk. Regeringen bör pröva frågan om sverigefinländare oavsett modersmål bör få status som nationell minoritet i Sverige. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

13. Teckenspråk, punkt 8 (c, mp)

av Kerstin Lundgren (c) och Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om teckenspråk. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K249, 2003/04:K314, 2003/04:K436, 2003/04:So569 yrkande 13, 2003/04:Ub393 yrkande 1 och 2005/06:K409 yrkande 12.

Ställningstagande

Teckenspråket är modersmål för de barndomsdöva. Sverige var det första land i världen att 1981 erkänna teckenspråket som de dövas språk. Teckenspråkets ställning som språk bekräftades senare av Minoritetsspråkskommittén 1997. På så sätt kan man säga att det är fastslaget i Sverige att teckenspråket är ett eget språk. Teckenspråket har dock inte status som nationellt minoritetsspråk. Därmed finns inget beslut om vilken legal ställning teckenspråket skall anses ha i Sverige. Det finns flera faktorer som talar för att teckenspråket borde betraktas som ett nationellt minoritetsspråk, i enlighet med Europarådets konvention. Teckenspråket bör därmed ges status som nationellt minoritetsspråk. Detta bör ges regeringen till känna.

14. Utbildning, punkt 9 (fp)

av Helena Bargholtz (fp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om utbildning. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K306 yrkande 4, 2004/05:K284 yrkandena 4–6, 2005/06:K249 yrkandena 6–9, 2005/06:Kr6 yrkandena 2–5, 7 och 9 samt 2005/06:Kr7 yrkande 3, bifaller delvis motionerna 2003/04:K358 i denna del, 2003/04:K380 yrkandena 6 och 7, 2003/04:K435 i denna del och 2005/06:K315 yrkande 3 och avslår motionerna 2003/04:K306 yrkandena 2 och 3, 2004/05:K397 yrkande 4, 2005/06:K22 yrkande 26 och 2005/06:K315 yrkande 2.

Ställningstagande

Förskolan och förskoleklassen är särskilt viktiga för att barn skall ges möjligheter att utveckla sina kunskaper i ett minoritetsspråk och svenska. Ju tidigare barn får tillgång till pedagogiskt stöd och undervisning, desto större möjligheter har de att utveckla sitt språk. Kommunerna bör också bli bättre på att informera föräldrar om rätten att begära modersmålsstöd för barnen. Föräldrar i hela landet bör ges en lagstadgad rätt att välja förskoleverksamhet med minoritetsspråksprofil åt sina barn, förutsatt att verksamheten omfattar minst tio barn och att det finns behöriga förskollärare med rätt språkkunskaper. Den etableringsfrihet vi förespråkar för enskilda

förskolor, kombinerad med valfrihet för föräldrarna att välja den förskola som passar bäst för barnet, kommer också att förbättra möjligheterna till att driva förskolor inriktade på barn som talar ett minoritetsspråk.

Enskilda elever måste få större möjlighet att ta del av minoritetsspråksundervisning i grundskolan och gymnasieskolan. Ett av problemen i dag är att reglerna är olika för de fem minoritetsspråken när det gäller modersmålsundervisning, utan att det finns sakliga skäl för detta. Elever som efterfrågar modersmålsundervisning i finska och jiddisch ges samma möjligheter som i dag gäller för de elever som talar samiska, romani chib och meänkieli. Kravet på utbildade lärare är viktigt för att bibehålla en god kvalitet på undervisningen. Liksom i dag skall modersmålsundervisning vara en möjlighet och inte en skyldighet för eleven. Gymnasieförordningen bör ses över för att öka elevers möjlighet att välja tvåspråkig undervisning också på gymnasiet. En översyn bör göras av hur frågor kring minoriteter och minoritetsspråk uppmärksammas i grundskolan och gymnasieskolan, med syftet att bidra till kunskapsförmedling och metodutveckling.

Minoritetspolitiken måste också säkerställa att det finns möjlighet till kvalificerade högskoleutbildningar i minoritetsspråk och att det ges tillräckliga resurser för forskning om minoritetsfrågor och minoritetsspråk. Regeringen måste noga följa utvecklingen i högskolevärlden och bör uppdraga åt Högskoleverket att föreslå åtgärder för att, med beaktande av universitetens och högskolornas självständighet, långsiktigt säkra kvalificerad utbildning och forskning på minoritetsområdet.

15. Utbildning, punkt 9 (v)

av Mats Einarsson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om utbildning. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:K315 yrkandena 2 och 3 samt avslår motionerna 2003/04:K306 yrkandena 2–4, 2003/04:K358 i denna del, 2003/04:K380 yrkandena 6 och 7, 2003/04:K435 i denna del, 2004/05:K284 yrkandena 4–6, 2004/05:K397 yrkande 4, 2005/06:K22 yrkande 26, 2005/06:K249 yrkandena 6–9, 2005/06:Kr6 yrkandena 2–5, 7 och 9 samt 2005/06:Kr7 yrkande 3.

Ställningstagande

Eftersom förskolan kan bidra till att motverka marginaliseringen av romer är det viktigt att de romska barnen ges möjlighet att gå i förskola. De romska barnens identitet kan stödjas genom att de erbjuds möjlighet att ge uttryck för den egna kulturen. Därför är det av avgörande vikt att romska barn ges möjlighet att utveckla sina kunskaper i såväl romani som svenska.

Ungefär 90 % av de romska barnen bryter sin skolgång innan de gått igenom grundskolan. Ett fruktbart angreppssätt bör vara att utgå från rätten till utbildning på lika villkor och i stället belysa och ifrågasätta hur olika former av diskriminering missgynnar den romska minoriteten samt hur man skall garantera romska barns rättigheter. Ett viktigt led i detta arbete är att personal inom utbildningsväsendet får utbildning i romsk kultur och att man inom utbildningsväsendet rekryterar personer med romsk bakgrund. Detta ökar toleransen och respekten för den romska minoriteten och de romska barnens trivsel i skolan. Skolverket har i rapporter pekat på att det finns ett tydligt samband mellan romska elevers skolframgång och tillgången till kompetent personal som undervisar i modersmålet. Även tillgång till studiehandledning och läxhjälp tillsammans med romsk personal är av betydelse.

Det är mycket allvarligt att skolan inte förmår att synliggöra och tillmötesgå romers behov av utbildning, och det är alarmerande att skyddet mot diskriminering inom skolan visat sig vara så svagt. De romska barnens framgång i barnomsorg och skola kan dock främjas genom att man stärker föräldrarnas förtroende för skolväsendet och personalen. Ett viktigt led i detta arbete bör vara att stödja barnens egen kulturella bakgrund. Därför bör regeringen uppdra åt Myndigheten för skolutveckling att återkomma med förslag på hur personal inom utbildningsväsendet, från förskola till högskola, skall ges ökade kunskaper om romer och romsk kultur. Vidare är det av avgörande vikt att utveckling av den kulturella och språkliga identiteten uppmuntras och att tillgången till undervisning och undervisningsmaterial på det modersmålet ökar. Därför bör romska barns tillgång till barnomsorg, skola och undervisningsmaterial på romani chib ökas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

16. Utbildning, punkt 9 (mp)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om utbildning. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:K22 yrkande 26 och avslår motionerna 2003/04:K306 yrkandena 2–4, 2003/04:K358 i denna del, 2003/04:K380 yrkandena 6 och 7, 2003/04:K435 i denna del, 2004/05:K284 yrkandena 4–6, 2004/05:K397 yrkande 4, 2005/06:K249 yrkandena 6–9, 2005/06:K315 yrkandena 2 och 3, 2005/06:Kr6 yrkandena 2–5, 7 och 9 samt 2005/06:Kr7 yrkande 3.

Ställningstagande

Regeringen fortsätter enligt den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2006–2009 att prioritera arbetet med breddad rekrytering till högskolan och har därför i januari 2006 utvidgat uppgifterna för Myndigheten för Sveriges nätuniversitet, som samtidigt bytt namn till Myndigheten för nätverk och samarbete inom högskolan. Det saknas emellertid en plan för hur den breddade rekryteringen skall kunna genomföras, exempelvis i förhållande till romer, som ofta varken har tillgång till datorer eller har genomgått gymnasiet. De åtgärder som föreslås är långt ifrån tillfredsställande. Regeringen bör återkomma med ytterligare förslag på hur detta skall åtgärdas.

17. Äldreomsorg, punkt 10 (fp)

av Helena Bargholtz (fp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om äldreomsorg. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2004/05:K284 yrkande 7 och 2005/06:K249 yrkande 10, bifaller delvis motion 2004/05:K397 yrkandena 2 och 3 samt avslår motion 2004/05:K370.

Ställningstagande

Det är inte ovanligt att äldre tappar kunskaperna i inlärd språk men behåller kunskaperna i sitt modersmål. Det är därför viktigt att äldre med minoritetsspråk som modersmål ges större möjlighet till äldreomsorg på sitt eget språk. Socialstyrelsen redovisade i juni 2001 ett uppdrag att redovisa hur olika kommuner organiserat och genomfört äldreomsorg för finsktalande. Rapporten visar att det inte behöver medföra större kostnader att erbjuda en anpassad äldreomsorg. Den gemensamma finsk-svenska arbetsgruppen i minoritetsfrågor har också uppmärksammat behovet av äldreomsorg på finska och påtalat att resultatet av Socialstyrelsens kartläggning bör spridas till kommunerna. Fem år har nu gått efter Socialstyrelsens rapport, och regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med en redovisning av de åtgärder som planeras. När regeringen motarbetar enskilda alternativ inom den offentligt finansierade sektorn hindrar den också framväxten av nya lösningar som är anpassade till de personer som identifierar sig med en minoritet. En välfärdsmodell som slår vakt om en skattefinansierad omsorg och ger individen möjlighet att välja hur omsorgen skall vara utformad skulle flytta makten från politiker och förvaltning till den enskilde. Med ett pengsystem blir det lättare för individen att om så önskas välja en omsorgslösning med språkprofil och för t.ex.

minoritetsföreningar, företag och stiftelser att själva organisera äldreomsorg och andra verksamheter. Därigenom stärks de nationella minoriteternas makt över sin situation.

18. Medierna, punkt 11 (fp)

av Helena Bargholtz (fp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om medierna. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2004/05:K284 yrkande 8, 2005/06:K249 yrkande 11 och 2005/06:Kr6 yrkande 10 och avslår motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del, 2003/04:K358 i denna del, 2003/04:K435 i denna del och 2005/06:K409 yrkande 10.

Ställningstagande

Sverige behöver en ny, modern finansiering av public service som långsiktigt säkrar dess oberoende och kvalitet. Av den anledningen bör flera fristående fonder skapas för att stödja public service utbudet inom radio och tv. För att säkerställa minoritetsspråkens fortsatta existens är det av yttersta vikt att även stiftelser, intresseorganisationer och kommersiella företag kan ansöka om medel från fonderna. Riksdagen bör ge regeringen detta till känna.

19. Medierna, punkt 11 (c)

av Kerstin Lundgren (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om medierna. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:K409 yrkande 10 och avslår motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del, 2003/04:K358 i denna del, 2003/04:K435 i denna del, 2004/05:K284 yrkande 8, 2005/06:K249 yrkande 11 och 2005/06:Kr6 yrkande 10.

Ställningstagande

Digitaliseringen av vårt samhälle erbjuder stora möjligheter för minoritetsspråken att nå ut i medier. Digitaliseringen öppnar inte bara möjligheter att sända tv-program på minoritetsspråken i flera kanaler, även regionala sändningar möjliggörs liksom ökad möjlighet att se program vid den tid-

punkt tittaren själv väljer. Minst en av de kanaler som ingår i SVT:s digital-tv-utbud via *must carry* måste utvidga och förbättra sitt utbud av program på de nationella minoritetsspråken. Framför allt måste programmen ges en betydligt bättre position i tv-tablån i väntan på att digitaliseringen skall få fullt genomslag. Tittarna skall inte behöva gå tidigare från jobbet för att kunna se en nyhetssändning på sitt eget språk. I och med att såväl Sverige som Finland digitaliserats kommer det inte längre att gå att se finsk tv i Sverige, något som riskerar att utarma det finska språket i Sverige. Regeringen bör skyndsamt återkomma med en lösning på problemet så att finsk tv även fortsättningsvis kan sändas i Sverige. Detta bör ges regeringen till känna.

20. Ombudsman och diskrimineringsfrågor, punkt 12 (fp)

av Helena Bargholtz (fp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om diskrimineringsfrågor. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2005/06:K15 yrkande 2 och 2005/06:K19 samt avslår motionerna 2003/04:K434 och 2005/06:Kr6 yrkande 8.

Ställningstagande

I Diskrimineringskommitténs betänkande saknas en genomgripande analys av hur särlagstiftning till skydd för etniska minoriteters och ursprungsbe-folkningars rättigheter påverkas. Det finns ingen analys av om skydd genom särlagstiftningar för etniska minoriteter principiellt sett är att betrakta som positiv särbehandling i den mening som kommittén beskriver. Det rör sig otvetydigt om att göra ett avsteg från likabehandlingsprin-cipen.

Kommittén anger att positiv särbehandling skall kunna accepteras under vissa omständigheter, men bara så länge det finns behov av den. Hittills-varande lagstiftning om skydd för etniska minoriteter är inte avsedd som tillfälliga åtgärder, och ett sådant synsätt skulle uppenbart strida mot de åtaganden som Sverige gjort i internationella konventioner.

Det är därför i högsta grad önskvärt att regeringen så snart som möjligt klargör sin egen inställning och hur frågan om fortsatt skydd för etniska minoriteters ställning och rättigheter skall hanteras. Regeringen bör åter-komma och redovisa detta skyndsamt.

Till de mest grundläggande rättigheterna hör den att självständigt avgöra sin etniska och språkliga tillhörighet. Genom ratificeringen av ramkonven-tionen har Sverige förbundit sig att vidta lämpliga åtgärder för att inom alla områden av det ekonomiska, sociala, politiska och kulturella livet

främja fullständig och effektiv jämlikhet mellan de nationella minoriteterna och majoritetsbefolkningen. Det samiska folket är ett urfolk och samtidigt en nationell minoritet i Sverige. Många samer upplever sin livssituation som alltmer trängd. Samiska företrädare blir allt oftare kontaktade av enskilda samer som anser sig och/eller sina barn bli diskriminerade på grund av sin etniska härkomst och/eller sin anknytning till rennäringen. Regeringen bör ge Diskrimineringsombudsmannen i uppdrag att kartlägga situationen när det gäller diskrimineringen av samer.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

21. Information, punkt 13 (fp)

av Helena Bargholtz (fp) och Martin Andreasson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen och riksdagsstyrelsen som sin mening vad som anförs i reservationen om information. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:K249 yrkandena 3 och 4 samt avslår motionerna 2003/04:K306 yrkande 1 i denna del, 2003/04:K380 yrkande 4, 2005/06:K432 och 2005/06:K433.

Ställningstagande

För den breda allmänheten är det svårt att utläsa de nationella minoriteternas ställning i förhållande till andra minoriteter. De nationella minoriteternas särställning måste tydliggöras. Det är otillfredsställande att regeringens och de statliga myndigheternas information sällan erbjuds på de nationella minoritetsspråken. Folkpartiet liberalerna anser att riksdagsinformation bör erbjudas på de nationella minoritetsspråken och att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om hur de nationella minoritetsspråkens särställning kan tydliggöras i den offentliga informationen. Detta bör riksdagen ge riksdagsstyrelsen och regeringen till känna.

22. Särskilt om den romska minoriteten, punkt 14 (v, mp)

av Mats Einarsson (v) och Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om den romska minoriteten. Därmed bifaller riksdagen motion 2005/06:K22 yrkandena 14 och 41, bifaller delvis motion 2004/05:K337 och avslår motionerna 2005/06:K315 yrkandena 4–10, 2005/06:K401 yrkandena 1 och 2 samt 2005/06:Bo280.

Ställningstagande

Forum för levande historia bör få ett uppdrag rörande arbete mot antiziganism och att även arbeta för att belysa t.ex. romernas historia.

I den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2006–2009 saknas förslag till åtgärder för att höja romers kunskap om sitt eget språk. Exempelvis måste det finnas formell kompetens att undervisa i romani, och det måste tas fram instruktioner för hur romani skrivs och stavas. Detta skulle även kunna ingå i den nya språkvårdsorganisationen och bedrivas i samarbete med ett universitet eller en viss högskola.

Detta bör ges regeringen till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motion väckt med anledning av prop. 2005/06:86

2005/06:K15 av *Liselott Hagberg m.fl. (fp)*:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tilläggsdirektiv till Författningsutredningen om att skydda samernas ställning som ursprungsbefolkning i grundlagen.
2. Riksdagen begär att regeringen återkommer med en redovisning av sin syn på hur Diskrimineringskommitténs majoritetsförslag påverkar de rättsliga åtgärderna till skydd för etniska minoritetsgrupper i Sverige.

Motioner väckta med anledning av skr. 2005/06:95

2005/06:K18 av *Mats Einarsson m.fl. (v)*:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör göra det möjligt att före 2010 förelägga riksdagen ILO:s konvention 169 för ratificering.

2005/06:K19 av *Liselott Hagberg m.fl. (fp)*:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge Diskrimineringsombudsmannen i uppdrag att kartlägga situationen när det gäller diskrimineringen av samer.

2005/06:K22 av *Gustav Fridolin m.fl. (mp)*:

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att Forum för levande historia också får i uppdrag att arbeta mot antiziganism och även belysa romernas historia.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om nya finska och samiska förvaltningsområden.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att ILO-konventionen nr 169 skall ratificeras under nästa mandatperiod.
26. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av åtgärder för att en breddad rekrytering även skall omfatta romer.
41. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att i den nya myndigheten Språk- och folkminnesinstitutet bör även romani ingå enligt åtgärd 127.

Motioner väckta med anledning av prop. 2005/06:2

2005/06:Kr6 av Nina Lundström och Heli Berg (båda fp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förskoleverksamhet med minoritetsspråksprofil.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skolundervisning på minoritetsspråk.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om högskoleutbildning och forskning om minoritetsspråk och minoritetsfrågor.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utbildning av modersmåls lärare i minoritetsspråk.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skärpta riktlinjer avseende att sprida kunskaper om samtliga nationella minoriteter i skolan.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en av ombudsmännen ges ett specifikt ansvar för nationella minoriteter.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nationella kvalitetsinspektionen för skolan samt uppföljning av nationella minoriteter.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om public service-program på minoritetsspråk.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inrätta nationella resurscentrum.

2005/06:Kr7 av Ana Maria Narti (fp):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om minoritetsspråkens utveckling inom barnomsorgen och i hela utbildningssystemet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om dialogen mellan minoriteter och majoritetssamhället, om behovet av information och aktivitet i minoriteternas egna miljöer och på deras egna språk.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om resurscentrum för finskan.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2003

2003/04:K249 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att skyndsamt lägga fram förslag till utredningsdirektiv om teckenspråkets ställning.

2003/04:K250 av Erling Wälivaara (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stegvis fortsätta reformarbetet med att utöka förvaltningsområdena för minoritetsspråken i landet.

2003/04:K287 av Erling Wälivaara (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att göra en konsekvensanalys innan en ratificering av ILO 169 genomförs.

2003/04:K306 av Elina Linna m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ta i beaktande de punkter som Europarådet pekar på för att tillförsäkra att rätten till minoritetsspråk efterlevs.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Skolverkets rekommendationer.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att säkerställa att rätten till undervisning på modersmålet i praktiken är garanterad i alla kommuner för elever som önskar detta.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda möjligheten för sverigefinska och judiska elever att studera på modersmålet i samma utsträckning som övriga nationella minoriteter samt om rätten till modersmålsundervisning i förskolan.

2003/04:K314 av Anita Sidén och Cecilia Magnusson (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om teckenspråkets ställning.

2003/04:K344 av Paavo Vallius och Sinikka Bohlin (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om de nationella minoriteternas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem.

2003/04:K358 av Anita Johansson och Sinikka Bohlin (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av stöd för det finska språkets ställning i Sverige.

2003/04:K370 av Åsa Torstensson (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förvaltningsområdet för samiska.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om förvaltningsområdet för finska.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om sverigefinländare som nationell minoritet.

2003/04:K380 av Siv Holma m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om att former för samråd och inflytande i frågor som
rör de nationella minoriteterna i kommuner och landsting ges en
fastare och tydligare struktur.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om översyn av medel för de fem nationella minorite-
terna för dialog och samråd.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om att ett permanent organ för ett samlat samråd inrättas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om att öka tillgängligheten genom översättning till
svenska av Europarådets rapporter och de svenska synpunkterna
om hur Sverige uppfyller undertecknade minoritetskonventioner.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om att det föreslagna permanenta samrådsorganet också
skall ha till uppgift att kontinuerligt följa upp hur minoritetsskyddet
i Sverige infrias utifrån minoritetskonventionerna och riksdagsbeslut.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om hur utbildningen i minoritetsspråken och andra
ämnen på minoritetsspråk kan säkerställa minoriteters språkliga och
kulturella identitet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om att modersmålsundervisningen utanför de beslutade
förvaltningsområdena utreds med syfte att utbildning i och på
finska, romani chib och jiddisch skall överensstämma med förplik-
telserna i undertecknade minoritetskonventioner.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om en översyn som utmynnar i att sydsamiska får ett
eget förvaltningsområde.

2003/04:K417 av Tobias Krantz m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om utgångspunkten för minoritetspolitiken.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om omnämnande av de nationella minoriteterna och
minoritetsspråken i regeringsformen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i moti-
onen anförs om stöd åt organisationer för nationella minoriteter.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en omedelbar svensk ratificering av ILO:s konvention 169.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvidgning av förvaltningsområdet för samiska.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvidgning av förvaltningsområdet för finska.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om erkännande av sverigefinländare, inklusive personer med svenska som modersmål, som nationell minoritet.

2003/04:K434 av Paavo Vallius och Raimo Pärssinen (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ombudsman för nationella minoriteter.

2003/04:K435 av Gabriel Romanus m.fl. (fp, m, kd, v, c, mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av ökade åtgärder till stöd för det finska språkets ställning i Sverige.

2003/04:K436 av Anne Marie Brodén och Lena Adelsohn Liljeroth (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om teckenspråket.

2003/04:Sk284 av Ana Maria Narti (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ratificering av ILO-konventionen nummer 169.

2003/04:So569 av Ulla Hoffmann m.fl. (v):

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen skyndsamt bör verkställa riksdagens beslut från den 22 februari 2001 (2000/01:KU14).

2003/04:Ub393 av Birgitta Sellén och Birgitta Carlsson (båda c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en lagstiftning bör säkerställa rätten till teckenspråk så att döva tillförsäkras samma rätt som de språkliga minoriteterna i Sverige erhållit.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2004

2004/05:K265 av Åsa Torstensson (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att nämna de nationella minoriteterna i regeringsformen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utveckla en ny minoritetspolitik med inriktning på att ge utrymme för ökat självbestämmande motsvarande kulturell autonomi med egna demokratiskt valda organ.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett systematiskt arbete från politiskt valda institutioner för att tillvarata minoriteters synpunkter, t.ex. genom ökad användning av samrådsförfarande inför lagstiftning.

2004/05:K266 av Erling Wälivaara (kd):

Riksdagen begär att regeringen utreder konsekvenserna innan ILO 169 ratificeras.

2004/05:K275 av Mats Einarsson m.fl. (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av grundlagsskydd för de nationella minoriteterna (samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar) och minoritetsspråken (samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch).

2004/05:K284 av Tobias Krantz m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en samlad minoritetspolitisk proposition.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om omnämnande av de nationella minoriteterna och minoritetsspråken i regeringsformen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om stöd åt organisationer för nationella minoriteter.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förskole- och skolundervisning på minoritetsspråk.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om grundskolans och gymnasieskolans undervisning i minoritetsfrågor.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om högskoleutbildning och forskning om minoritetsspråk och minoritetsfrågor.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om äldreomsorg på minoritetsspråk.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om public service-program på minoritetsspråk.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en snar svensk ratificering av ILO-konvention 169.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om dialog mellan romer och det offentliga Sverige.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förvaltningsområdet för samiska.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förvaltningsområdet för finska.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en förnyad prövning av frågan om sverigefinländare som nationell minoritet.

2004/05:K330 av Gustav Fridolin m.fl. (mp):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till en svensk anslutning till ILO 169 om ursprungsfolks rättigheter.

2004/05:K337 av Elina Linna m.fl. (v):

Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning för att analysera och motverka antiziganismen och den strukturella diskrimineringen av romer.

2004/05:K370 av Paavo Vallius och Raimo Pärssinen (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om organisationen Sverigefinska Pensionärers möjlighet till inflytande och stöd i samhällslivet.

2004/05:K385 av Sermin Özürküt m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en konkret politik utformas och konkreta åtgärder vidtas så att Sverige lever upp till vad som föreskrivs i Europarådets minoritetskonvention.

2004/05:K396 av Erling Wälivaara (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att snarast stegvis fortsätta reformarbetet med att utöka förvaltningsområdena för minoritetsspråken i landet.

2004/05:K397 av Nina Lundström och Heli Berg (båda fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om sverigefinska minoritetens ställning och rättigheter i Sverige kontra förvaltningsområden.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att konsekvenserna av den nationella minoritetspolitiken får genomslag även lokalt och regionalt.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inflytande, vård och omsorg för den åldrande sverigefinska minoriteten.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att hedra de finska soldaternas insatser och om behovet av forskning kring krigsbarnens levnadsöden och historia.

2004/05:K425 av Elina Linna och Karin Thorborg (båda v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att det tillsätts en utredning som syftar till att föreslå ett demokratiskt valt ting/parlament för sverigefinnarna.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2005

2005/06:K249 av Liselott Hagberg m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en samlad minoritetspolitisk proposition.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om omnämnande av de nationella minoriteterna och minoritetsspråken i regeringsformen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tydliggöra de nationella minoritetsspråkens ställning i den offentliga informationen.
4. Riksdagen beslutar att de nationella minoriteternas särställning tydliggörs genom att riksdagsinformation erbjuds på de nationella minoritetsspråken.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om stöd åt organisationer för nationella minoriteter.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förskoleverksamhet med minoritetsspråksprofil.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skolundervisning på minoritetsspråk.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om grundskolans och gymnasieskolans undervisning i minoritetsfrågor.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om högskoleutbildning och forskning om minoritetsspråk och minoritetsfrågor.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om äldreomsorg på minoritetsspråk.

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om public service-program på minoritetsspråk.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en snar svensk ratificering av ILO-konvention 169.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om dialog mellan romer och det offentliga Sverige.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förvaltningsområdet för sydsamiska.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nationella resurscentrum för finska.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en förnyad prövning av frågan om sverigefinländare som nationell minoritet.

2005/06:K308 av Erling Wälivaara (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda relevanta konsekvenser innan ILO 169 ratificeras.

2005/06:K314 av Erling Wälivaara (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att snarast stegvis fortsätta reformarbetet med att utöka förvaltningsområdena för minoritetsspråken i landet.

2005/06:K315 av Lars Ohly m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör återkomma med förslag på hur ett permanent stöd för de romska kulturinstitutionerna bäst kan utformas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppdra åt Myndigheten för skolutveckling att återkomma med förslag på hur personal inom utbildningsväsendet skall ges ökade kunskaper om romer och romsk kultur.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att öka romska barns tillgång till barnomsorg, skola och undervisningsmaterial på romani chib.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att beakta de av DO redovisade behoven av att särskilt se till situationen vad gäller diskrimineringen av romer på arbetsmarknaden.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att samtlig personal inom vård, omsorg och socialtjänst ges förbättrad kunskap om romsk kultur och romska levnadsförhållanden.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utveckla kommunala boendeplaneringsprogram för en övergripande planering av befintlig och tillkommande bebyggelse.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa avgiftsfria bostadsförmedlingar som ger alla möjlighet till en bostad efter sina egna behov.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i en instruktion till Migrationsverket understryka möjligheten att vid en sammantagen bedömning av romers asylärenden betrakta diskriminering och trakasserier som allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utbildningen vad gäller diskrimineringen av romer förbättras för samtlig personal inom migrationsmyndigheterna.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda frågan om hur romers tillit till rättsväsendet kan förbättras.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om stöd till romsk organisering.

2005/06:K359 av Siv Holma och Erling Wälivaara (v, kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att låta utreda huruvida den officiellt erkända ursprungliga inhemska minoriteten tornedalingar/kväner också kan erkännas som en urbefolkning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utredningen om tornedalingar/kväner bör genomföras i samarbete med Norge och Finland.

2005/06:K401 av Åsa Torstensson (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om romernas rätt till sin egen svenska historia och att med hjälp av forskning och etnologiska studier, grundade på den erfarenhet som hittills genomförd forskning med utgångspunkt från ”Tattarstan” i norra Bohuslän gett, öka kunskapen om och förståelsen för den svensk-romska kulturhistorien, stärka ett öppet demokratiskt samhälle och förhindra utanförskap.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att all forskning och etnologiska studier kring romernas svenska historia sker med djup förankring och tillsammans med romerna och den romska kulturen, och att kompetensen bland gruppen resande romer tillvaratas.

2005/06:K409 av Kerstin Lundgren m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att de fem nationella minoriteterna, samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar skall namnges i regeringsformen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge tilläggsuppdrag till Grundlagsutredningen i syfte att skriva in de fem nationella minoriteterna i regeringsformen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en svensk politik för nationella minoriteter utifrån minoriteternas egna villkor.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge finlandssvenskarna i Sverige status som nationell minoritet.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en nationell grundläggande rättighetslagstiftning.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Mälardalen som förvaltningsområde för finska språket.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förvaltningsområden för sydsamiska.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en nordisk samepolitik.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att synliggöra de nationella minoriteterna i majoritetssamhället.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bättre utbud av tv-program på minoritetsspråk.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge de nationella minoriteterna resurser och makt för att bevara sina språk och sina kulturer.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge teckenspråket ställning som minoritetsspråk.

2005/06:K432 av Elina Linna (v):

Riksdagen begär att riksdagsstyrelsen prövar möjligheten att information om riksdagen också finns tillgänglig på de fem nationella minoritetsspråken.

2005/06:K433 av Elina Linna (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av informationsmaterialet på statens museer utifrån åtagandet om nationella minoriteter.

2005/06:K473 av Mona Jönsson m.fl. (mp):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ratificering av ILO:s konvention nr 169.

2005/06:Ju479 av Paavo Vallius (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändrade bevisregler.

2005/06:Kr336 av Lars Ohly m.fl. (v):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen måste undanröja grunden för Europarådets kritik av Sveriges behandling av de nationella minoriteterna.

2005/06:Bo280 av Kenneth G Forslund och Mikael Damberg (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om romernas situation på bostadsmarknaden.

BILAGA 2

Minoritetsspråksseminarium

Minoritetsspråksseminarium torsdagen den 30 mars 2006

Ordföranden: Det är lite glest besatt från KU. Jag hoppas att ni har en viss förståelse. När vi planerade det här en gång i tiden skulle vi ha gjort det vi har gjort i dag för en vecka sedan, nämligen vår granskning av Tsunamikatastrofen. Den har alltså blivit klar nu, och vi har just haft presskonferens. Det gör att utskottet är lite omtumlat, om jag får använda det uttrycket. Och för att vara mycket ärlig ska jag säga att vi egentligen skulle ha valt en annan dag om vi hade vetat detta. Men så är livet. Vi trodde att vi skulle ha gjort detta för en vecka sedan, och då hade vi tänkt att vi skulle vara särskilt utvilade och beredda i dag. Jag säger det till våra gäster som en liten ursäkt. Det kommer väl in en del under hand. Men jag hoppas att ni har en viss förståelse för detta.

Det är tydligen inte bara KU-ledamöter som är försenade, utan också några av våra gäster. Ska vi vänta några minuter, så att vi får den ro och stillhet som jag tror att vi behöver ha för detta?

Då ska vi starta det här seminariet och hälsa våra gäster varmt välkomna. Konstitutionsutskottet har ju att inom riksdagens ram, som det heter, bereda frågor som rör minoriteter. Det gör att vi har fokuserat på den här frågan. Vi har också haft ett seminarium för ett år sedan ungefär, och det här är en uppföljning av det. Vi fick då väldigt mycket belyst frågor som rörde samer och tornedalsfinnar, men en del saker kom kanske lite i skymundan. Därför har vi beslutat att ha det här andra seminariet. Syftet med det är att vi inom konstitutionsutskottet ska få chansen att lyssna på era synpunkter. Vi ska också få möjlighet att ställa frågor för att kunna fördjupa vår egen kunskap om det här. Dessutom måste vi, när vi har att bereda frågor, ha den här bakgrunden, så att vi vet att vi bereder på rätt sätt.

Idén var då att här ge möjlighet för tio grupper att föra fram sina synpunkter men också att öppna upp för utskottets ledamöter att ställa frågor i omedelbar anslutning därtill. Här finns då Sweblul. Sedan har vi Romernas Riksförbund. Sedan har vi Romskt Kulturcentrum – Är de inte här? Men de kanske kommer. Vi har också Romanoa Riksförbund, Sverigefinska Riksförbundet, Sverigefinländarnas delegation, den tornedalska gruppen och därefter den samiska gruppen.

Jag ber att få hälsa er alla hjärtligt välkomna, och jag tror att vi börjar med Sweblul. Jag måste erkänna att jag aldrig har uttalat det ordet förr, men nu lär man sig. Är det Birger Winsa som företräder Sweblul? Klarar du dig på tio minuter, en kvart eller någonting sådant? Sedan tar vi ome-

delbara frågor i anslutning till det. Och så går vi vidare på det sättet. Då ber jag speciellt att få hälsa Birger Winsa välkommen. Inled gärna med att berätta vad Sweblul är. Varsågod!

Birger Winsa: Tack för det! Jag är ordförande för Sweblul, och Sweblul är en förkortning för Swedish Bureau for Lesser Used Languages. Att vi tog den förkortningen beror på att det i samma Sweblul finns en förkortning, Eblul. Eblul är den övergripande organisationen eller föreningen för hela EU, som har organiserat alla europeiska minoriteter totalt sammantaget – kanske är mirandese i Portugal inte organiserat. Förkortningen står förstått för European Bureau for Lesser Used Languages. Den har existerat i sådär 25 år. Då förstår ni precis vad jag syftar på, att Sweblul är en del av denna organisation.

Vi arbetar väldigt aktivt när det gäller Europaparlamentet. Vi lobbar där framför allt bland politiker och inom olika råd. Och så har vi ett kansli i Dublin. Även i Bryssel har vi ett slags kansli. Sedan har vi eurolang.net, vår nyhetskanal som rapporterar om allt som försiggår i Europa bland minoriteter som oftast inte meddelas i övriga medier. Och vi har några möten per år. Det är framför allt detta som är vårt internationella engagemang. Alla minoriteter är då representerade där. Vi är valda av Svenska Tornedalingars Riksförbund, Sametinget, Sverigefinländarnas delegation och Romernas Riksförbund och Judiska Centralrådet. Det säger sig självt att vi strävar efter att finna samverkansformer mellan de nationella minoriteterna, och vi försöker hitta gemensamma projekt men även lobba gemensamt i förhållande till olika offentliga institutioner och nätverk.

Det är nog första gången i svensk historia som det finns en förening som förenar alla fem svenska minoriteter och som strävar efter den här överbyggande verksamheten mellan dem. Jag tror att det i sig är någonting väldigt positivt som man bör uppmuntra.

Via detta söker vi olika projekt och arbetar gemensamt för något projekt som vi kan enas kring. Vi är inte språkspecifika utan försöker vara minoritetsspecifika, så att det berör alla grupper så mycket som möjligt. Jag kommer också att ge några exempel på vad vi sysslar med, konkreta projekt. Sedan deltar vi i utvärderingar och i samråd som berör anslag för minoritetsverksamhet, de anslag som finns i Statens kulturråd. Vi brukar ha ganska täta kontakter med Kulturrådets handläggare i de frågorna. Vi ska ha ett möte den 5 maj. Vi har då åsikter till exempel om alla inkomna förslag på projekt för minoriteter, och vi har åsikter om vad som bör prioriteras och vad som är mindre viktigt.

Syftet med projekten är att försöka skapa språkstrukturella infrastrukturer, som jag gärna vill kalla det. Det är strukturer som på sikt bör vara självbärande, men i ett initialt skede behövs det stöd och uppmuntran. Det finns massor med språkstrukturer för svenska språket som i dag är självbärande, men för 150 år sedan var de inte självklara. Den typen av verksamhet försöker vi främja till exempel inom utbildning, kulturverksamhet och

även föreningsliv generellt. Då tror jag att jag har hållit mig till det som vi sysslar med. Då ska jag bara ta upp några konkreta exempel som vi har sysslat med de senaste åren.

Vi har haft ganska bra anslag. Från EU har vi också fått en hel del anslag för att skapa en hemsida för alla de här nordiska minoriteterna samt minoriteterna i baltländerna och Polen. Vi försöker också etablera ett öster-sjö-baltiskt-nordiskt minoritetsnätverk. Det finns en sida som heter eblul.net som vi fortfarande arbetar med men som är synlig på nätet. På det sättet ska vi försöka förmedla information mellan minoriteterna om hur man kan söka projektbidrag och skapa kontakter mellan minoriteter så att de kan söka gemensamt och ingå i större nätverk för att klara av att söka projekt. Det är jätteviktigt att försöka få med dem i större nätverk. De flesta är nämligen svaga grupper, som har svag organiseringsgrad och få kontakter och små möjligheter att utverka samarbete med olika grupper och med olika länder. Många projekt kräver att det är ett antal länder. När det till exempel gäller anslag från Nordiska kulturfonden krävs det tre länder. Detta är ett sätt att bidra till denna nordiska, baltiska verksamhet.

I år ska vi ha någonting som heter Liet-Lavlut, vårt konkreta projekt för i år. Det är en minoritetssångtävling. Det är, skulle jag vilja säga, ”alternativa schlagerfestivalen” i Östersund den 14 oktober. Den var omoralisk på 60-talet när Nationalteatern sjöng, men den här är i högsta grad moralisk, påstår jag. Det är ett exempel på hur vi försöker skapa en språkkulturell infrastruktur på EU-nivå.

Tävlingen har tidigare hållits i Friesland i Nederländerna tre gånger. Samerna har vunnit två gånger. Hur många av er vet om att samerna har vunnit en internationell sångtävling två gånger? Det är inte många som känner till det. Man måste läsa på eurolang.net för att få reda på det. Därför frågade vi om vi kunde arrangera detta i Sverige, och Östersund var intresserat. Vi är mitt i processen. Den 14 oktober kommer det att vara 10–12 sånggrupper från 10–12 olika regioner i Europa som sjunger på katalanska, baskiska, gaeliska, karelska, meänkieli, finska, samiska och så vidare. Och vi har kvalificeringstävlingar i Kautokeino – Sami Grand Prix ingår som en del. De har haft det i 15 år. Vinnaren där kommer att delta i Östersund. Successivt ska vi bygga upp så att vi har kvalificeringstävlingar i varje land, varje region. Det tror jag är exempel på bra projekt. Detta sker då i samverkan med friserna i Friesland och med Estrad Norr i Östersund och landstinget i Jämtland, som bidrar med en hel del medel, plus att det förstås också är andra medel.

Det finns andra exempel. Jag var på ett möte i går i Amsterdam. Nu håller de på med nya regler för EU-projekt. De har avskaffat *B budget line*, heter det, en B-budgetfond för minoriteter. Den avskaffades på grund av att den inte hade någon juridisk status. Vi måste i framtiden söka EU-medel som alla andra från alla de fonder som finns. Det är en hel del fonder. För att man ska kunna söka medel krävs det minst 15 deltagare, minst 15 regioner, organisationer från 15 olika språkgrupper. Då krävs det

ett jättnätverk för att man ska klara av att ansöka. Små minoriteter har inte minsta lilla chans om de inte samverkar mycket intensivt för att kunna utverka dessa medel. Det kommer då att bli ett nytt nätverk. I juli i år ska vi ha ett första förslag på det där nätverket. Där kommer Eblul också att ingå och FUEN, om ni känner till dem, och många andra förstås.

Detta är kanske i korta drag några av de projekt som vi sysslar med. Vi är alla fritidsaktivister. Vi har ett kansli just nu i Övertorneå men inga anställda i regelrätt mening. Det är enbart en fritidssyssla. Jag tror att det räcker för mig så.

Ordföranden: Tack för det, Birger Winsa från Sweblul! Det var som sagt ett helt nytt ord för mig, men nu vet jag mer. Jag föreställer mig att det också är en del andra inom utskottet som därmed har fått det här klart för sig.

Jag tror att vi nu ska passa på att ställa mer specifika frågor med anledning av det du har sagt. Jag har själv några frågor som jag tycker att det vore intressant att få svar på. Det gäller det som du nämnde på slutet. Du sade, om jag förstod dig rätt, att man nu inom ramen för den europeiska unionen måste ha en ganska avancerad organisation. Du sade 15 regioner. Därmed måste man bygga upp en betydande administration för att klara av sådant. Även i Internets tidevarv krävs det när det ska spänna över så många. Det första man undrar är då: Varför har man gjort det här? Men nästa fråga är: Hur borde man göra? Syftet måste väl ändå vara att hjälpa och stödja och underlätta kontakter mellan olika, i det här fallet, minoritetsspråk, om jag förstår dig rätt.

Sedan är det öppet för övriga att anmäla sig för frågor. Men vi tar den här frågan först.

Birger Winsa: Det där var kniviga frågor. Varför? Henrik Lax var med i går på mötet. Det är nog en allmän uppfattning att det finns ett generellt starkt motstånd mot minoritetsspråkgrupper över hela EU bland dem som inte tillhör grupperna. Då måste man på bästa möjliga sätt få till stånd strukturer som främjar oss. Det sker hela tiden under ett konstant motstånd. Många länder vill inte ha några minoriteter. Och vi uppskattar själva att vi är totalt 50 miljoner, i runda slängar.

Ordföranden: 50 miljoner?

Birger Winsa: 50 miljoner inom EU.

Ordföranden: Det är 11 %, var nionde person.

Birger Winsa: Det är så mycket, ja. Vi hävdar att vi är så många inom nya EU. Den största gruppen är förstås katalaner, mellan 6 och 9 miljoner, uppskattas det. Jag kan nämna problemet i till exempel Sverige. Tidigare uppskattningar har varit att det finns 200 000 finsktalande och 50 000 meänkielitalande. Nyligen hade vi en studie från Ruab, som är ganska pålit-

lig eller till och med mycket pålitlig, som visade på 469 000 finsk- eller meänkielitalande eller som förstår eller kan tala meänkieli. Variationen är alltså stor. Men det är minst 25 miljoner. Det är den minsta lilla siffran.

Det innebär att det är en ständig process inom Europaparlamentet mellan dem som vill integrera, som man säger, minoritetsspråkgrupperna i den normala verksamheten, så att säga. Det är då ingen särskild budget för dessa. Då skapar man olika strukturer som kanske är bra, kanske inte. De stora överlever definitivt – katalaner, walesare, friser och finlandssvenskar, förstås – medan de små slås ut. Det kanske är en bra idé med 15. Då tvingas de stora grupperna att ta med även de mindre grupperna för att det ska fungera. Då räcker det inte med att tre fyra stora språkgrupper arbetar gemensamt, utan de tvingas ta med de mindre också. Det tycker jag är en fördel. Men annars är det svårt och komplicerat att förstå processerna som pågår inom Europaparlamentet och EU-kommissionen.

Men generellt finns det en avvisande hållning från åtskilliga länder och åtskilliga politiker. Vi får försöka finna stöd hos de ledamöter i Europaparlamentet som kommer från minoritetsregioner. Och då finns det en sådan här Intergroup, Minority Intergroup Committee, i Europaparlamentet som arbetar över de partipolitiska gränserna just för de här frågorna. Det är väl ungefär vad jag kan svara på frågan, för det är en ganska komplicerad fråga.

Ordföranden: Ja, vi har anledning att ta till oss det du säger. Vi är ju inte bara Sveriges riksdag, så att säga, utan vi är också Sveriges riksdag i den mening att vi arbetar i frågor som gäller den europeiska unionen. Nationella parlament spelar roll i detta. Det gör vi tillsammans, naturligtvis, med den svenska regeringen. Vi har naturligtvis också europaparlamentariker. Men den svenska riksdagen har en roll. Jag vill bara säga det i det här sammanhanget.

Birger Winsa: Då vill jag kanske lägga till någonting. Jag passar på nu när det är så många politiker här. Det gäller ett sätt för oss att arbeta till exempel för att få Liet-Lavlut att fungera i framtiden. Alla tycker att det är en bra idé, ett bra koncept. Men det krävs medel. Det går inte annars. Det här blir självbärande med tiden, men under en initial period, 5–10 år, krävs det strukturellt stöd. För att vi ska få söka EU-medel från EU:s kulturbudget, som fortfarande är under beredning, krävs det att vi har starka partner som deltar i processen, men det krävs även att vi får med politiker i processen som lobbar för den här frågan i Europaparlamentet och i de kommittéer som bereder ärendena. Därför har vi ett förslag. Vi vill samla ledamöter från the Committee of Regions, regionkommittén, och de ledamöter som är berörda till ett seminarium i Östersund den 14 oktober med folk från de regioner som har intresse av att utveckla ett sådant här koncept. Det borde finnas intresse, och det borde vara positivt för de här regionerna, för det påverkar säkert också kulturturism på sikt och liknande. Det är också syftet, att det ska vara någonting ekonomiskt positivt för regionen som sådan. Det är så man måste arbeta, men då förstår ni att det är ett ganska komplicerat system som man ska lära sig och ha tid med.

Ordföranden: Det är bra att ta med. Vi politiker brukar ibland anklagas för att prata fikonspråk, så vi får väl komma med som en sådan minoritet.

Liselott Hagberg (fp): Jag tänkte fortsätta på spåret som handlar om stöd och medel på nationell nivå. Du har ju mycket målande beskrivit samarbetet mellan olika europeiska länder på europeisk nivå, men det bygger, förstår jag, självklart på att det finns ett starkt stöd från olika inblandade länder, både ett stöd när det gäller den nationella minoritetspolitiken och ett ekonomiskt stöd. Jag skulle vilja att du utvecklade något om era förutsättningar när det gäller arbetet på nationell nivå.

Birger Winsa: Ja, det kan jag däremot prata en hel del om. Vi har enbart levt på projektmedel och lever enbart på projektmedel. Jag vill påstå att vi framgångsrikt lever på projektmedel. Men under några år, fram till 2005, hade vi 50 000 kr som något slags organisationsstöd från Justitiedepartementet. Det drogs in nu i och med det nya regelsystemet. Så vi får noll öre i verksamhetsbidrag, noll öre i organisationsstöd. Varenda krona som vi får in får vi in genom att vi söker projektmedel som alla andra organisationer ute i samhället, och det har gått bra.

Jag själv hävdar, som ordförande, att man självklart bör stödja den typen av processer med ett verksamhetsmedel, organisationsstöd. Detta är ju någonting positivt och stimulerande för hela samhället och för minoriteterna. Det finns egentligen inga motsättningar någonstans. Så jag har lite svårt att förstå varför inte vi, Sweblul, skulle få ett organisationsstöd som ger oss möjligheter att kontinuerligt betala ett kansli som sköter om alla utgifter och en visstidsanställning för någon som arbetar med frågorna. Det här är nämligen väldigt komplicerade frågor som kräver oerhört mycket tid för att man ska kunna lära sig systemet och kunna arbeta framgångsrikt.

Henrik S Järrel (m): Jag har en fråga som delvis ansluter till den som Liselott ställde, nämligen: Hur kan vi främja det här genom samarbete med forskningsinstitutioner, universitet och högskolor? Hur kan vi den vägen, så att säga, få lite stöd i arbetet med att hålla de här språken vid liv och kanske också utveckla dem? Vi kan börja med den frågan. Möjligen kan jag återkomma med en till sedan.

Birger Winsa: Som ni förstår är vi en språkpolitisk intresseorganisation. Något konkret samarbete tror jag att väldigt många universitet och institutioner är försiktiga med just på grund av att de skulle stämplas som mindre neutrala om de har alltför nära samarbete med språkpolitiska intresseföreningar. Så jag tror att vårt samarbete är ganska minimalt. Det finns förstås informella kontakter. Men vi har inte försökt söka projekt tillsammans, och jag har inte fått något stöd för den idén, att Sweblul tillsammans med en forskningsinstitution skulle söka medel ur någon lämplig fond. Idén är bra, tycker jag, men jag tror att det är forskningsinstitutionerna som ställer sig försiktigt avvisande.

Henrik S Järrel (m): Jag uppfattade att ni också har någon form av hemsida på Internet där man kan få information.

Birger Winsa: Ja, det är rätt. Där har vi fått anslag via projektmedel för informationsinsatser. Det är www.sweblul.se. Jag är själv väldigt stolt över den sidan. Jag har arbetat hårt. Där finns mycket information och dokument. Vi försöker samla all information som berör svenska minoriteter på en enda sida, så att vem som helst som vill ska hitta allt som är publicerat via Internet på denna sida. Men även där gäller det förstås att uppdateringar kräver arbete och tid.

Helene Petersson (s): Det här gränsöverskridande arbetet är jätteviktigt. För det gäller minoritetsspråken, och minoriteterna finns liksom inte bara i ett land. Vad jag framför allt tänkte fråga lite om är mediasituationen. Det gäller pressidan men också public service. Vi har ju nyss fått en proposition där man betonar att minoriteterna har en särställning. Man ska se till från public service att man lyfter upp det.

Jag var med i en debatt med Radio Sweden. Vi debatterade med Nederländerna som precis tvärtom liksom tog avstånd. Det här skulle inte vara inom mediasfären. Det skulle man inte styra eller trycka på från statens sida eller från det offentliga sida. Är detta projekt som ni också försöker med? Medierna är ju en viktig bit när det gäller att behålla språken, få dem att leva vidare. Hur ser ni alltså på ett gemensamt europeiskt arbete när det gäller att använda medierna i språkutvecklingen?

Birger Winsa: Medier är självklart av oerhört stor betydelse. Jag har goda kontakter med nederländska, frisiska medier, för att nämna ett exempel. De är 400 000–500 000 frisksktalande, och deras radio har 120 anställda. De är väl försedda. Det är oerhört viktigt att det finns tv, till exempel dubbade och textade barnfilmer i minoritetsproduktionens verksamhet. Jag har försökt få till stånd copyright, att Sweblul kan ta det som projekt att dubba barnfilmer till meänkieli och samiska. Men det är svårt att få copyrighten. Av någon anledning är de som äger filmerna avvisande där.

Sedan har vi som Sweblul svårt att lobba för medier, och också för många andra områden. Vi är fem grupper, och det är väldigt stora skillnader mellan grupperna. Det är svårt att hitta en gemensam linje inom medierna. Det är väldigt stor skillnad mellan den som har minst och den som har mest av utbud i radio och tv. Då är det svårt för ordföranden att hitta en linje som vi kan arbeta gemensamt med, utan vi måste arbeta på ett väldigt generellt plan. Därför är EU och internationella kontakter oerhört viktig. Medierna är alltid en viktig fråga.

Jag hoppas att det var ett hyfsat svar.

Ordföranden: Ja, det var ett hyfsat svar. Tack för det.

Därmed har vi klarat av det första passet med Birger Winsa. Men jag hoppas att du är kvar, för tanken är att vi mot slutet ska komma tillbaka till mer övergripande frågor, som berör alla.

Nu vill jag särskilt vända mig till den romska gruppen, och i dag ska vi fokusera på den romska gruppen. Förra gången kom ni lite i skymundan, och därför tycker vi att det är korrekt att ni får komma först den här gången.

Ni för fram ert budskap, och sedan tar vi direkt frågor som berör precis det ni har sagt. Därefter tar vi en samlad period med generella frågor som berör allt som går över det hela. Då har vi möjlighet att ställa frågor som berör inte bara specifikt just den organisationen utan den romska situationen i allmänhet.

Lars Demetri: Jag är vice ordförande i Romernas Riksförbund, som är det äldsta. Vi har flera riksförbund i Sverige och även riksorganisationer. Vidare är jag Sveriges romske delegat i European Roma and Travellers Forum i Strasbourg. Jag arbetar också mycket på Romskt Kulturcentrum i Gubbängen här i Stockholm.

Jag har fått ett mejl från Stefano Kuzhikov där han meddelar att han tyvärr inte kan delta på detta möte i dag. Men eftersom vi är ett riksförbund har vi fått in flera förslag och synpunkter om vad man ska ta upp, och de kommer att komma in skriftligt. Det här är en paraplyorganisation, och våra medlemsföreningar, tillsammans med de andra riksorganisationerna och lokala föreningar här i landet, kommer att skicka in förslag till konstitutionsutskottet när det gäller minoritetsfrågor.

Jag ska kort gå in på en av punkterna, och sedan låter jag mina kolleger ta över. Vi återkommer under dagens lopp med andra punkter, därför att det är flera punkter som vi vill beröra.

De romska medlemsföreningarna har tagit upp förhållanden utanför Stockholms gränser. Tydligt tror våra romska vänner och medlemsföreningar att vi i Stockholm har allting klart, att det fungerar så väl, men kommunerna ute i landet visar hela tiden kalla handen.

Vad vi känner till är att de flesta romer, alltså utomnordiska romer – jag representerar den svenska gruppen, kelderashgruppen – bor i Sydsverige och har många föreningar där. Det går hela tiden rykten om att kommunerna runt om i Sydsverige inte lyssnar på vad man har kommit fram till i propositionen och minoritetspolitiken. Det verkar som att man är väldigt besviken sedan 1999, då det blev ratificerat, över att den romska gruppen inte har kunnat utnyttja så mycket som de har blivit lovade, rätteligen, som varit befogat.

Någonting som gör dessa personer ännu mer besvikna är att de för bara några månader sedan har kommit fram till att man har skurit ned inom äldreomsorgen och helt och hållet vill ta bort dem som hjälper sina egna sjuka inom äldreomsorgen på det egna språket. Det blir en katastrofal följd för både de sjuka och de äldre personerna som vill ha sitt språk och som har skötts av personer som kan deras språk. Nu har man inte tagit upp den frågan och vill inte diskutera den, utan man har kommit fram till att man ska skära ned på detta.

De har då bett mig att i dag verkligen lyfta fram den här frågan, att ni ska ta itu med den och kolla med dessa kommuner. Det är värst i Helsingborg, Lund, Malmö och Landskrona, har det sagts mig.

Det tycker att det annars inte är någon mening över huvud taget att vi har skrivit under den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk, om vi inte får hjälpa till när det gäller äldreomsorgen. Dessa personer har alltså haft arbeten och varit anställda, men nu blir de helt enkelt av med sina jobb. Vad värre är är att man säger att de som har hållit på med det här kan söka sig till något annat arbete.

Det är så synd om dessa sjuka och äldre personer som inte får ha kvar det som de är berättigade till. De vill vädja till regeringen att gå till kommunerna: Om de inte vill lyssna till den romska gruppen kanske de ändå lyssnar på regeringens förslag och dessa motioner.

Vi tycker över huvud taget att vi är nöjda. Det var väldigt viktigt. Vi är positiva till dessa förslag och motioner som har kommit in från våra riksdagsledamöter i Sverige. Vi ställer oss bakom dem och vill att de ska förverkligas.

Jag tar upp det här om äldreomsorgen bara som en första punkt. Jag vill gärna återkomma senare, men jag överlåter detta till mina kolleger så länge.

Ordföranden: Vi ger nu chansen att direkt ställa frågor på detta innan vi går vidare.

Jag har själv en fråga. Du nämnde att det gäller att se till att det vi beslutar också blir verklighet. På vilket sätt rapporteras det? Finns det något system där man kollar av att det som vi i riksdagen har beslutat också genomförs? Har ni i så fall någon mer sammanfattande rapport? Det verkar så, eftersom du var ganska tydlig när du angav vilka kommuner som det var problem med.

Vi tar alla frågor i ett sammanhang, så får du svara på dem.

Barbro Hietala Nordlund (s): Jag fäste mig vid det du redogjorde för i fråga om äldreomsorgen på det egna språket, på ursprungsspråket. Det börjar bli ett alltmer känt faktum hur betydelsefullt det är. Du gav några exempel på kommuner där det inte fungerade. Jag kanske kan utgå från att det är kommuner där er grupp är ganska stor. Den fråga jag har är: Kan du ge ett exempel på någon kommun eller någonstans i landet där det här har löst sig på ett sätt som ni tycker är alldeles utmärkt och bra? Har du något gott exempel? Det brukar vara bra att kunna plocka fram det.

Lars Demetri: Tyvärr har jag inte, om vi nu håller oss till äldreomsorgen, något direkt svar om det finns någon kommun där det har varit positivt, om vi har fått uppfattningen att det står fel till någonstans och har gått in och ändrat det. Däremot har till exempel en kommun, Haninge, varit okej. Men ingen har klagat på Haninge förut, om ni förstår dilemmat. Vi i den romska gruppen är besvikna på vissa kommuner, och de har kännedom om detta. Men vi får ingen positiv respons. Däremot har Haninge

kommun varit helt okej när det gäller sådant här. Ingen har alltså klagat på Haninge kommun. Men man skulle kunna använda Haninge kommun som ett bra exempel för andra kommuner ute i landet, självklart.

Ordföranden: Och frågan om system för att iakttä, hade du något svar på den?

Lars Demetri: Systemet är ju det som står klart och tydligt i propositionen. Jag fick för några veckor sedan ett underlag, och just det här stycket hade vi med i minoritetspropositionen, *Nationella minoriteter i Sverige*. På s. 17, andra stycket, näst sista nedifrån, står det så här:

För att vara berättigad till stöd enligt förordningen om statsbidrag till nationella minoriteter skall organisationen bland annat bedriva verksamhet som syftar till att stärka inflytandet för den nationella minoriteten, till att främja den egna nationella minoritetsgruppen, identitet, kultur och språk samt till att motverka diskriminering eller att sprida kunskap om den egna gruppen. Ansökan om statsbidrag prövas av regeringen.

Systemet är väl då i grund och botten att dessa romska organisationer arbetar helhjärtat åt två håll och kämpar åt två håll: först med myndigheter och majoritetsbefolkningen, och sedan med den egna gruppen. Man måste då vända på pannkakan och tala med den egna gruppen när det gäller dessa frågor. Det kan vara så mycket svårare, först att få myndigheterna att förstå vad det handlar om och gäller och sedan den egna gruppen.

Här gäller det att ha en väldigt god balans för att få den romska gruppen att förstå minoritetspolitiken. Romer som sitter hemma och bara lyssnar till sådana här rykten om att det inte fungerar, år efter år, får för sig att vi som håller på att driva dessa frågor driver dem åt fel håll, att vi helt enkelt förlorar den romska kulturen, förlorar vår identitet och vårt språk. Det finns vissa saker som man inte har här som är absolut viktiga för att bevara den romska kulturen.

Det är då viktigt, när vi kommer in med förslag, att man lyssnar på oss. Det är en strategi som vi måste använda oss av som kanske är för långt ifrån andra minoritetsgrupper. Men jag vet att alla andra minoritetsgrupper, och folk över huvud taget, också har ett andligt behov. När det gäller den romska gruppen, om man ska nå dem till exempel med minoritetspolitiken, integrationsprocessen, är det viktigt att kunna använda sig av en strategi där de öppnar sina öron för att lyssna.

Man ställer sig frågan: Vad är vi ute efter egentligen? Vad är Sveriges regering ute efter? Vilka romer ska vi nå? Det finns de som mår väldigt dåligt – de flesta. Sedan finns det de som mår bra och har det bra. Är det dem man vill samarbeta med? Vilket system ska vi använda oss av? Jag brukar säga så här: Vi behöver nå ut till djungeln, till romer som mår dåligt. Kanske majoritetsbefolkningen mår dåligt på grund av det, och även myndigheter, så att det finns fördomar.

Vi måste nå ut till romer som inte är integrerade och inte systematiskt arbeta med romer som är integrerade. Jag är rädd för att vår integrationspolitik är en förklädd assimilationspolitik. Alltså systemet: Ni måste lyssna

på hur vi romer som har kontakt med den egna gruppen ska gå till väga. Då kommer vi fram till de punkter som vi har i det här underlaget: språket, kulturen och inte minst medierna. Vi kan nå ut till våra romer ute i djungeln genom medierna.

Där ligger vi i lä, för att inte tala om alla andra punkter. Vi ligger väldigt risigt till. Det är dags att regeringen gör någonting åt saken och självklart, som jag nämnde förut, att kommunerna lyssnar till regeringen.

Kerstin Lundgren (c): Jag skulle vilja fråga utifrån den bild kring diskriminering i kommuner etcetera som du nämnde. Är det rätt, som vi har sett i något underlag, att man inte vänder sig till Diskrimineringsombudsmannen för att försöka få den här typen av frågor lösta? Varför gör man i så fall inte det?

En annan punkt handlar om rådet, som finns tillsammans med regeringen. Hur fungerar samrådet och er delaktighet i det arbetet? Det är också en signal för att nå förändring. Upplever ni att det är en fungerande process eller en fungerande struktur för att hantera de här frågorna?

Lars Demetri: När det gäller diskriminering, DO och att det inte kommer anmälningar från den romska gruppen, stämmer det. Man har gått in för att göra en utredning, och då har man kommit fram till det som står skrivet. Det stämmer. Det har ändrats lite grann, har vi fått veta på vårt senaste möte med DO. Det har kommit in fler anmälningar där det har blivit positiva utslag. Romer har till exempel vunnit i domstol när de har anmält.

Att de inte har anmält beror på att reglerna har varit sådana. De har nu ändrats. Det har varit så att man måste gå till polisen och göra en polisanmälan innan man går till DO. När någon rom, en individ eller en grupp av de olika romska stamgrupperna, har råkat illa ut har de gått till DO, och då har DO skickat dem till polisen och sagt att de måste komma med en polisanmälan till DO så att de kan gå till steg 2. Det är en av orsakerna. Man tappar där. Man har helt enkelt inte modet och inte kunskapen. Det finns stora kunskapsluckor hos den romska gruppen. Man är hela tiden liggande, och när man väl kommer upp på knä kan man bli nedslagen igen. Man behöver hela tiden experthjälp, till exempel för att få veta att man ska göra en polisanmälan. Men tack och lov kan man nu gå direkt till DO, och numera går man direkt från DO till steg 2 tillsammans med DO.

Det stämmer att dessa rykten, det som har beskrivits, är sanna. Men det är bättre numera, eftersom vi runtom i landet har olika antidiskrimineringsbyråer, som stöder och hjälper till i sådana här fall. Vi hoppas verkligen när det gäller diskrimineringen och DO-anmälningarna att det kommer att ändras radikalt.

När det gäller Romarådet skulle jag vilja säga att vi i dagens läge borde ligga bättre till. Det är dock ett regeringsorgan, på initiativ av vår statsminister. Numera är det Jens Orback, som är integrationsminister, som är ordförande i gruppen.

Vad jag vill tillägga och starkt understryka är att den romska gruppen består av fem stora grupper. Vi kom fram till detta när vi arbetade med minoritetspolitiken i mitten av 90-talet, att det handlade om fem stora grupper. Det handlar om den svenska romska gruppen, den utomnordiska gruppen, den finska kaalegruppen, resandegruppen och den så kallade nyanländagruppen, alltså före detta jugoslaviska romer som kom som krigsflyktingar till Sverige. Regeringen har beslutat att vi ska hålla oss till den här så kallade femgruppen.

Det ska tilläggas att vi absolut inte är någon homogen grupp. Vi kan vara homogena i vissa fall och i vissa grupper, men vissa grupper är långt ifrån varandra. Det handlar om avstånd som mellan Sverige och Tyskland, inte så nära som Sverige och Norge. Sedan har vi grupper inom den romska ursprungsbefolkningen som lever i Sverige. Det finns inget annat land – tro mig, för jag sitter i Europarådets romska organisation – än lilla Sverige som har så många romska nationaliteter som vi har. Vi har romer från hela östblocket och från hela Västeuropa. Vi har romska grupper från Latinamerika och Nordamerika och även från Sydafrika som bor i Sverige. Här vet vi hur kulturen är och hur det fungerar, regler, seder och bruk. Därav har det blivit konflikter i Romarådet.

Förhoppningsvis kan regeringen själv göra något, utan att vi trycker på. Men de ser och hör ju hur det går till på våra möten. De borde själva, för att rädda Romarådet, helt enkelt strukturera om Romarådet och eventuellt arbeta gruppvis med dem som det går, för att det inte ska bli konflikter inom den egna gruppen. Det ligger en fara i att den egna gruppen, den romska gruppen, med dess olika kulturer, seder och bruk, har olika behov.

I den nyanlända gruppen från krigets Jugoslavien är de flesta, majoriteten, utbildade och skolade, konstigt nog. Vi som har bott här i hundratals år, de svenska romska kelderasha, har procentuellt inte den utbildningen. Den andra gruppen, resandegruppen, representeras i dag av Jan Ottosson, som är ordförande i Romskt Kulturcentrum, och de har ett helt annat behov. Sedan har vi den finska kaalegruppen, som har starka regler och traditioner, som många av de utomnordiska romerna har släppt. Även de svenska och de utomnordiska, som har blivit lite mer integrerade i Sverige, har släppt på de riktigt gamla traditionerna och kommit in i det moderna samhället.

När det gäller Romarådet och ledningen från regeringen – det är Justitiedepartementet som håller i det här – har jag vädjat till dem. Vi har uppvaktat både Jens Orback och Lise Bergh, som är statssekreterare, i dessa frågor. De har sedan det senaste mötet lovat att ta upp detta. Det gick inte bra till på det senaste mötet – jag var till exempel tvungen att lämna salen, för jag orkade inte längre. Så gick det till. Sådana diskussioner var det. Nu har vi fått veta lite grann att man på regeringshåll kommer att strukturera om det här, förhoppningsvis.

Ordföranden: Nu går vi vidare i presentationen, så att alla får chansen när det gäller den romska gruppen. Vi samlar ihop frågorna.

Gregor Tanmateos: I hope you don't mind that I have to do this in English. I am not finished with my Swedish B yet. Also I had my name changed, as the *Riksförbund*. It is Gregor Kwiek.

Actually I'd rather go directly into the language, discussing the language and first of all the reason why we created a language committee, *Språknämnd*, the point behind it.

There are approximately 62 Romani dialects, and within those 62 dialects there are approximately hundreds of subdialects. The first issue is: If we take a neighbourhood like Rinkeby and we have *hemspråk* in a school, the children there are going to be participating in *hemspråk*. They are going to have seven different dialects, not to mention the subdialects. *Hemspråksläraren* will probably not have the ability to deal with this situation. The dialects are not very near each other, but they are also near each other, depending on which groups. As Lars Demetri has mentioned, there are different cultural aspects, sociological aspects and linguistic aspects.

One of the things is – we know this from *Skolverket* – that most of the Roma don't have the *behörighet* to be *modersmålsundervisare*. That is another reason why we created this language committee, so that we could find a structure and bring changes to these problems, which are directly connected.

One of the things is that when we speak about the language, unfortunately academic studies that have been taking place are not actually concentrated on language structure, but they are more like "indefinition", defining which language it is. When they do these definitions they say: This dialect belongs to this region, or that dialect belongs to that region. I can say this: I am *utomnordisk*, Russian Lovari, and this gentleman is Swedish Kalderash, and we have no problem in communication.

When we developed this language committee we said *svenska romer och utomnordiska romer*, because of the linguistic "communality". The idea is basically to do something like a pyramid effect, to bring together dialects closest to one another. As an example, if we say *nya länder*, this would be the Balkan regions. Those dialects are closest to one another. That would be the first step, as an example. Then we have what we call the e-dialects, which would be Kalderash, Ursari, Rumungri and so forth – they are closely related linguistically and culturally. That would be another step.

We could also speak about material, developing material in Romani. It is very costly. We are talking about five groups, but that does not satisfy all the Romani population in Sweden, because we have almost all 62 dialects here in Sweden. I have been to other countries doing studies, and I am Romani myself and speak most of the dialects. I can say this: There is no other country that has as many different groups within it as Sweden has.

It is a serious problem. Today, right now, you have, mostly in the fore-front for the *utomnordiska*, the Lovari group. But *utom Norden* you also have Ursara and Rumungri, and now they are going to come out and say: Well, what about us – what about our dialect?

Then you have the Swedish Roma, and then we face a problem, because when we say Swedish Roma we are speaking about the Kelderash group. But *utom Norden* there are also Kelderash groups from Poland, from Russia and from former Yugoslavia.

This is an important issue. We need to plan this properly and make some distinctions between what is for example administrative, academic and representative. As an example I would say that academic would be someone who is studying the language – doing Romani studies. Representative would be more like Mr. Lars Demetri here, who is a speaker of the language and does the field work. What I mean is: Somebody is actually doing the translating. Somebody is actually writing this material and putting it together. Somebody is doing translating, *tolkning*, out in the field – a representative of the language, who has this contact with the people, listening to them and speaking with them. That is the political perspective of this. But we need to make a distinction between what is a study of the language, which for example is the structure of it, and that we have to make a separation and a distinction between the two. We can not have the two in the same place.

I can understand the confusion at for example Skolverket: If I come in and I say: This is the grammar, this is the way this works, and this is the history behind the language. Then somebody else comes in and says: I am going to do this translation like this and that, and we are going to use this phonetical system. And then I come back in, and I say: That does not work! And now we are not working together any longer.

There is a problem there. We have to find a structure so that we can develop material properly. I don't think that it is such a big problem to find a way to do this, as long as we do this like a pyramid scheme. The *Romskt Kulturcentrum*, for example, was planning a language conference in October to bring Romani linguists from different countries, so that we could have a discussion about developing working groups working on an international level. We have Kelderash in Sweden, in Germany and in South America. That could be one working group: finding a way to standardize in that manner, rather than standardizing all the dialects, that is, standardize one dialect instead of standardizing the language completely – in my opinion that is going to take at least a hundred years! But if we standardize one dialect at a time on an international level, we are already moving in the right direction. If we can bring together these e-dialects for example and standardize them – Lovari, Kelderash, Ursari and the others as an example – we would be one step closer towards standardization. But if we keep speaking about standardizing all dialects at once, we are not anywhere near to this.

Basically, I think we would have to develop some kind of groups. One would be a research team, another would be a representative body, and the administrative of course. This division would be distinct with each group doing their work but at the same time working together towards the same goal, but completely separate from one another.

Ordföranden: Thank you! You do understand Swedish, so that we can take the questions in Swedish?

Gregor Kwiek: Yes, I do.

Ordföranden: Vi kan alltså tala svenska till dig. Då går vi vidare.

Jan Ottosson: Jag tänkte börja med Myndigheten för skolutveckling och läromedelsmaterial som aldrig kommer fram eller kommer ut. Jag representerar resandefolket, resanderomerna. De kom hit på 1500- och 1600-talen. För sex år sedan lämnade vi manus till en ABC-bok för våra förskolebarn. Inte ens den har kommit ut ännu, och inget annat material heller. Det finns ju material som man kan översätta, men inget görs.

Det finns 25 000 resanderomer i landet. Vi är en lika stor grupp som de andra är tillsammans. Därför känns det lite beklämmande att myndigheten prioriterar olika grupper mot varandra, och det blir lite dålig stämning grupperna emellan. Man ifrågasätter: Varför ska ni ha ännu mer? Vi har ju inte fått någonting.

Detta rör också Myndigheten för skolutveckling: Det är också sex år sedan de nationella minoritetsgrupperna tog fram ett underlag så att man skulle kunna göra ett litteraturmaterial till grundskola, gymnasium och högskola om minoriteterna där man kan gå in och titta. Inte ens det har kommit ut. Går man i grundskola, vilket stadium som helst, så finns det alltså inget underlag som är objektivt, utan man får gå in på Internet. När det gäller den romska biten skulle jag vilja ta bort 85 % av det som finns där. Det är subjektivt material som ligger ute på nätet. De måste alltså skärpa sig, och ni måste faktiskt ta tag i det.

Nästa bit, som Gregor gick in på, är lärarbristen. Lärarbristen är total. Det är två lärarassistenter för resanderomerna som finns att tillgå i hela landet. Om man då räknar ut hur många kommuner som berörs så borde de ha hur mycket jobb som helst, men det går inte att åka från den ena kommunen till den andra och få ihop timmar, så det är lönlöst. Regeringen kanske har skjutit till pengar, det är möjligt, men hur de sedan prioriterar är en annan sak. Lärarbristen är i alla fall total. Romskt kulturcentrum har gått i tåten med Stockholms stad när det gäller integrationsförvaltningen och kulturförvaltningen för att få till utbildning, som i dag finns på Sundbybergs folkhögskola. Där kommer en kull ut nu efter sommaren. Så borde det vara i andra kommuner också. I den kommun där jag bor, Solna, har vi kämpat i tre år nu för att få hemspråk till mina två barn. Det ska räcka med ett barn, men här är det två barn som man inte får fram några lärare och inte heller läromedelsmaterial till. Jag vet inte vad jag ska kalla detta för, men ni förstår situationen.

En annan sak är Arkiv för alla. Det var en utredning som blev klar 2002 som riksdagen tillsatt. Arkiv för alla gäller att de nationella minoritetsgrupperna ska ha ett språkarkiv. Det har inte tillskjutits några pengar alls. Nu har vi fått pengar från Riksarkivet för att starta det hela. Jag undrar: Vart har de här pengarna tagit vägen? Varför budgeteras det inte för dem? Vi har ändå uppvaktat riksdagens kulturutskott för att det ska hända lite saker med detta. Jag tror säkert att de andra nationella minoritetsgrupperna känner samma sak: Varför händer inget?

Man måste ha en bas, som nu har påbörjats, när man ska jobba internationellt och samla in alla dialekter, för det är väldigt akut, som Gregor tog upp, om man ska kunna rädda språken. Därför känns det extra beklämmande om man är resanderom. Ingenting görs för vår dialekt. Språket håller på att tappas totalt. Det är de äldsta som fortfarande talar romani i dag, och när de i dag talar romani är det för att barnen inte ska förstå vad man säger. Jag tror att jag stannar där när det gäller just detta.

Sveriges Radio har utökat sändningstiderna till det dubbla, och jag tror att det blir två timmar nu i veckan. Men det handlar om olika dialekter, så det kan vara svensk dialekt, lovari, arli eller caló. Men då förstår ju inte alla som lyssnar, utan man snappar upp sin egen dialekt. Det hade alltså varit önskvärt med program på ens egen dialekt, även om det bara är 15 minuter per gång. Det gäller även subdialekterna, för det handlar ändå om ganska stora grupper.

När det gäller SVT har vi en hel timme om året. Mer vill jag inte gå in och säga. Det är Utbildningsradion som har den. Det är också något som man måste ta tag i.

Sedan vill jag bara göra ett litet tillägg om det Lars Demetri tog upp när det gäller DO. Antidiskrimineringsbyråerna, som växer upp runtom i landet, är en jättestor fördel och en jättestor hjälp. De går in och hjälper till. Man vågar inte gå till polisen, men man vågar gå dit där man vet att vi romer finns. Snart kommer det att finnas på Romskt Kulturcentrum i Gubbängen också.

När man arbetar med det övriga föreningslivet i Sverige säger de det samma – det kan vara hörselskadade, blinda eller Röda Korset. Alla är positiva till det här. Hade inte dessa antidiskrimineringsbyråer funnits så hade vi inte haft så många anmälningar till DO som det är i dag.

Ordföranden: Tack för det! Nu tar vi frågor som kan beröra er alla tre som representanter för hela den romska gruppen.

Helene Petersson (s): Jag tycker att ni alla tre har berört kärnan i det här, och det är utbildningarnas möjlighet att få språket att leva vidare. Möjligheterna att få tag på modersmåls lärare, att få möjlighet för barnen att kunna arbeta med sitt eget språk, ser vi som en rättighet från riksdagens sida. Vi har skrivit in den när det gäller förskolan. Du ska ha rätt att ha modersmål i förskolan. Du har rätt att jobba i skolan, och du har rätt att få äldreomsorg på ditt eget språk. Problemet är ju att hitta någon som arbetar med detta.

Jag har stått i praktiska livet med de här frågorna också och försökt med ljus och lykta att få tag på modersmåls lärare och personer som kan språken. Ni nämner själva det här med dialekter – det finns så otroligt många dialekter, och det finns också kulturskillnader. Det kanske då är svårt för en lärare att ha många barn med olika dialekter och från olika kulturer.

Jag vill ställa en fråga till er. Hur tycker ni att vi lokalt ska jobba med det här? Det finns ju i dag möjligheter att göra utbildningar väldigt snäva och väldigt lokala. Ni säger att man har utbildningar vid Romskt Kulturcentrum. Finns det möjlighet med er hjälp att man skulle kunna starta utbildningar i kommunerna? Lars nämner en del problemkommuner, om jag får använda det ordet. Du nämner anhörigvårdare och att man vill dra ned på pengar där. Men samtidigt kommer det ju också att fattas personal inom äldreomsorgen som klarar de språk som våra äldre har som kommer in där. Här tror jag vi har något av en kärna. Vi måste försöka hitta utbildningar i respektive kommun och titta vilka invånare som finns där. Har ni kommit i kontakt med de här frågorna? Finns det en dialog i kommunerna där era grupper är relativt stora – eller de behöver ju inte vara stora. Det räcker ju, som du sade, med att det är ett barn. Då har man ju rätt till detta. Jag vill alltså veta lite om hur ni jobbar med det här och hur vi kan hjälpa till på något sätt och stötta. Det är, som sagts, mycket av det kommunala självstyret som ligger i de här frågorna, men rättigheterna lägger vi ju fast härifrån.

Liselott Hagberg (fp): Jag har samma tema som det Helene var inne på, det vill säga utbildning och hur man ska lösa problematiken med avsaknad av hemspråklärare och så vidare. Egentligen skulle jag vilja ställa mina frågor till samtliga eftersom det vore intressant att få en bild från fler. Det blir lite konstigt när vi ställer frågor per grupp på det här sättet. Det hade varit bättre att samla ihop frågorna och ställa samma fråga så att alla hade haft möjlighet att ge svar på samma typ av fråga.

En förutsättning för att ett språk ska hållas levande är ju att det används så ofta som möjligt – dagligen. Vill man jobba för att ett språk ska leva vidare är det ju väldigt viktigt med satsningar just på barn och unga människor. Jag har pratat väldigt mycket med företrädare för den samiska gruppen, och har fått höra att det till exempel finns 15 minuter barnprogram i veckan på samiska. Man kan förstå att det ju inte uppmuntrar ett språks fortlevnad om man via medierna kan ta del av det under 15 minuter. Det handlar också om läromedel. Det har ju nämnts här av den romska gruppen och resandefolket att det saknas läromedel. Det gäller också återigen frågan om hemspråksundervisning och lärare. När det gäller lärarna skulle det vara intressant att få er syn på hur man löser en sådan problematik. Jag skulle också vilja ha bilden av er alla så småningom hur det ser ut med läromedel på era språk och hur ni ser på public service och uppmuntran när det gäller språkens fortlevnad.

Om jag kan få ställa mina frågor så, så är jag tacksam om jag så småningom kan få svar.

Henrik S Järrel (m): Jag efterlyser ett klargörande från Jan Ottossons sida. Jag uppfattade att det är svårt att få tag i lärare. Är det det därför att det inte finns pengar till att utbilda, eller är det helt enkelt svårt att få tag i fysiska personer som är kunniga och intresserade av att lära sig svenska språket och att också förmedla det på romani, och möjligen också en och annan dialekt? Är det så jag ska tolka det?

Ordföranden: Jag skulle vilja ställa en fråga till Gregor. Du beskriver en situation med 62 dialekter och många underdialekter. Vore det då inte bättre att försöka göra någonting på europeisk nivå? I vissa grupper fanns nästan alla i Sverige, om jag förstod det rätt, men några finns också i andra länder. Jag antar – jag vet ju inte, så det är en del av frågan – att om en grupp finns utspridd över hela Europa så skulle man också se på ett mera europeiskt plan, till exempel Europarådet, EU eller en kombination – det kan diskuteras – för hjälp med detta så att det inte bara blir en nationell fråga i den mera begränsade meningen utan så att man kan finna vägar att gå framåt. Det skulle vara intressant att höra en reflektion på det.

Kerstin Lundgren (c): Jag vill skicka med en fråga som flera kan notera. Det gäller information. Det hänger samman lite grann med möjligheterna att förfoga över sina egna göranden och låtanden och gäller tillgången till rättsliga texter, till exempel information, på det egna språket. Det är klart, har man inte den ingången så har man ju svårt att förhålla sig till vad man vill göra i olika situationer. Hur ser ni på den delen, vid sidan av frågan om läroböcker och annat?

Mats Einarsson (v): Jag tänkte bara mycket kort säga någonting om arkivfrågan. Jag fick en lapp från mina sekreterare om det. Anslag av pengar till det har varit uppe i de budgetdiskussioner som Vänsterpartiet varit inblandat i, men tyvärr har vi tydligen inte kunnat nå enighet om att det ska tillföras några sådana pengar. Men vi får väl fortsätta med det.

Jag hade en fråga till Gregor om språket. Kan du säga något om skillnaden mellan talspråk och skriftspråk? På talspråkssidan är det naturligtvis en oerhörd variation, men hur ser det ut med skriftspråket på romani?

Ordföranden: Innan ni svarar vill jag bara påpeka att vi nu har en stenograf här som gör uppteckningar, så allt det ni säger kommer sedan in i vårt betänkande, som det så vackert heter. Jag säger det så att ni vet att vi på det sättet följer allt det ni säger.

Gregor Kwiek: I think I can answer most of the questions in the same basic answer, because they concern mostly the language here.

I would like to start with this: We come from India. That is number one – that is what we have in common. The countries that we passed through are Persia, Armenia and Greece. We have these languages in common. Basically, the grammar is based on Greek grammar, so if we were

going to say this in percentage form, we would say that 40 % of all the dialects have these borrowings in common, because we passed through the same countries together. It was after Greece that we separated and started taking in words separately. As offspring we were together, and then we separated in different countries in our adolescence.

The thing is: We speak about these differences in the written language. We can look at myself as an example. I work for the moment on phonetics in particular. I do believe that it is possible to find a way to write in the same way for all the dialects. I think that it is very possible to do this. But at the present time I use one phonetical structure, and somebody else uses a different phonetical structure, and it all depends on how each person pronounces the words. But we can do research on a language and look at the structure of the language. For example, there are people who would pronounce the word "horse" as "gras", and then there will be others who will pronounce it as "grast" with a "t" at the end. But you see, if I look visually at somebody who is pronouncing this, I can see their teeth closing at the end of the word, and I know there is a "t" there, no matter what, so I know that there has to be a "t" at the end of the word. The thing is that there needs to be a lot of research done about this.

You spoke about Sweden and about doing this on an international level. Yes, there needs to be international cooperation, but because we have this problem here particularly in Sweden, we have to concentrate efforts here. I do believe so, because in for example Macedonia they have much less distinctions than we do in Sweden, so they might not view this as much as a big problem as we do. They could standardize the local dialects in that country within a year or so with a little bit of research. If we did it here in Sweden, we would standardize the Romani language, basically. That is why I say that we have to do this in a pyramid-building way, bringing in certain dialects closer to one another, working together and agreeing with one another. That is why I say that one has to be an academic team and that the other one has to be a representative team, the representative team putting together the material and the other one doing the research. This is the way it should work.

Then we speak about *modersmålsundervisning*. Concerning Jan's situation: I am quite good at teaching Romani. I can speak quite a few of the dialects and I am the only one that has Romani grammar classes. My own sister has her children in Vårby gård, and there they said that they could not bring in a *hemspråkslärare* because there are only two children. But it was not a matter of not being able to bring in a *hemspråkslärare*, because I was there – she is my sister.

Concerning the other matter, *behörighet*, we would have to have not just somebody studying to become a teacher but also somebody learning how to teach the language and to teach it in various dialects. It is not that difficult to learn five or six different dialects that are close to one another. This is what I mean by a pyramid effect. If you learn for example Spa-

nish, and then you have Catalanian, there is somebody who is going to be a specialist in this dialect, or the whole language in general, so that they are qualified to teach. Even in southern Poland, they have different dialects. There are some people who can say: Yes, I speak Polish and I have a certificate that says that I can teach Polish, but I am a specialist in this particular Polish dialect. That is my speciality.

That is something that we would need to develop at university level – studies, Romani studies – and combine that with teaching. You can learn just about any language at university today – but Romani. It is like having the second language at university level. Again, we have the same situation. Teachers go in, and they have a second language. It could be Persian, it could be whatever, what not – English, maybe. And they are specialists in that then. They could be both regular teachers and mother-tounge instructors. Romania is a good example. There they have a programme, which we could use, really. They have 400 Romani graduates, who are teachers, but they are not only teachers in Romani. They are qualified teachers. They can teach both non-Romani children and Romani children. That is a good example that we can use. There is a structure available there already. There is also another programme in Hungary that we could borrow from.

But we would have to do more research, because again, as I said: In Romania, you have two major dialects. You have a population of approximately 2 million Romanis, but you have Ursari and Kelderash. But like I said, in Sweden, we have got almost all of them. So we have to be at a research stage.

Jan Ottosson: Jag tänkte bara svara på Helene Petterssons fråga om lärare. Jag lyfte upp mönsterexemplet Solna stad. Där har vi på Romskt Kulturcentrum varit med och tagit fram konceptet. Det är två år man går som lärarassistent – vi kan börja med det innan vi kommer in på lärare. Första året får man ingenting betalt, utan man får ta studielån. Men under andra året, då man har praktik, får man lön, minimilön, som en uppmuntran i stället för att man ska vara jätteskulsatt när man kommer ut därifrån. Det har visat sig att det är ett jättebra koncept med eleverna som går på skolan. Detta skulle man kunna göra i många kommuner. Socialtjänst, utbildning med flera arbetar tillsammans. Här skulle fyra fem kommuner kunna gå ihop och göra likadant som man gör i Stockholms stad. Man betalar då en minimilön för en lärare om man skulle kunna klara sig på det – eller två. Det beror på hur behovet ser ut i just det område det gäller.

Sedan har vi ju jättedåliga erfarenheter. Det var en jurist, en tjej, som överklagade till Stockholms universitet, tror jag det var, därför att man hade särbehandlat positivt och kvoterat in en annan person med annan etnisk bakgrund. Det gjorde att vi blev straffade direkt. Strax efteråt var det tre av våra påläggskalvar, så att säga – de är jätteduktiga – som skulle utbilda sig till lärare. Ingen kom in på sitt eget språk, utan majoritetsbefolkningen och de från andra etniska grupper som sökte in på linjen hade

bättre betyg. Därför behövs positiv särbehandling. Kommer inte en positiv särbehandling till så har vi inte en chans. Det borde på något sätt tillskjutas ekonomiska resurser för dem som vill utbilda sig. Jag vet att det har varit uppe när det gäller personer med funktionshinder att de ska kunna behålla sin pension om de går på högskolan, och jag ser samma sak här om vi ska kunna komma någonstans med frågan om utbildning av lärare och lärarassistenter. Det var det exempel som jag tog upp.

Nästa fråga kom från Henrik S Järrel. Jag hann inte skriva ned vad frågan var, men jag skulle gärna vilja svara på den.

Henrik S Järrel (m): Du har nog redan besvarat den. Den gällde om det råder huvudsakligen resursbrist eller en fysisk brist på personer – villiga, kompetenta och talangfulla pedagoger för att lära språk.

Jan Ottosson: Det finns tillgång till dessa personer, men på grund av ekonomiska förutsättningar har man problem.

Nästa fråga kom från Kerstin Lundgren och gällde rättsliga texter. Det är jätteviktigt att man får tillgång till rättsliga texter när man till exempel är i domstolar och på andra ställen. Då måste man kunna förlita sig på lagboken i stället för att sitta och ta emot information. Jag vet inte om det är det du syftar på, men det är oerhört viktigt eftersom vi har rätten att använda tolk i domstolar i dag. Därför borde förutsättningen vara att det finns lagböcker för tolkarna att tillgå.

Någon frågade också om arkiv. Jag har tagit upp att jag vill att man tittar över budgeteringen till kommande år när det gäller språkarkiven för de nationella minoriteterna – samtliga grupper.

Lars Demetri: Till att börja med frågade Helene Petersson om hur vi skulle kunna arbeta när det gäller utbildning av modersmåls lärare och om Romskt Kulturcentrum i Gubbängen skulle kunna gå in. Det gällde också hur ni i staten, regeringen, riksdagen och konstitutionen skulle kunna hjälpa till.

Efter minoritetsproppen gjorde vi en utvärdering om romer i Sverige. Den gjorde vi tillsammans med Kulturdepartementet. Vi i den romska arbetsgruppen har suttit som arbetsgrupp sedan mitten av 90-talet på samtliga departement. Vi har även suttit på Jordbruksdepartementet.

Detta ledde till att vi kom fram till en offentlig utredning som blev klar 1998. Jag minns inte det kompletta namnet, men den heter *Romer i Sverige – tillsammans i förändring*. Det är ett åtgärdsprogram. När arbetsgruppen först kom in var det på Inrikesdepartementet, då Leif Blomman Blomberg var minister. Innan han tyvärr så hastigt gick bort – må hans själ vila i frid – fick han se den första värderingen som vi gjorde med Invandrarverket i Norrköping. Det hette så på den tiden. Detta var alldeles i början av 90-talet. När han såg den skiss som vi gjorde – och det var en sanningsenlig sådan – sade han till arbetsgruppen och till sina kolleger: Vi måste göra någonting åt den här gruppen, för annars kommer den att dö ut så småningom! Då fortsatte vi, och i dag håller vi på fortfarande.

I den offentliga utredningen finns det ett åttapunktens åtgärdsprogram. Alla åtta punkterna är viktiga, men en av dem som jag har tagit åt mig är tillsammans-med-perspektivet. Den finns det ett kryss för. Den ser jag starkt fram emot. Jag tror inte att vi i dagsläget så snabbt som vi vill kan komma fram positivt och lösa problemen om vi inte tillsammans gör detta.

Helene ger oss frågan om hur ni och vi kan göra. Om du inte hade lagt till det här med hur ni kan stödja och hjälpa oss, till exempel på Romskt Kulturcentrum, så var det precis vad jag skulle svara dig. Självfallet skulle vi tillsammans kunna åstadkomma något och göra detta. På RKC skulle vi tillsammans kunna göra det här i perspektivet med utbildning av modersmåls lärare. Det vet jag att vi kan – absolut.

Ordföranden hade en fråga, som jag kort vill svara på. Den gällde det här att vi skulle hålla oss till Europa, eftersom vi har så många dialekter och nationaliteter. Det här är så stort, och Gregor har förklarat lite grann av detta. Jag känner mig hedrad att jag som svensk rom, som bor i lilla Sverige på den stora kartan, får ta åt mig av detta.

Vi får nu arrangera den första internationella språkkonferensen här i Sverige. Det är ett första steg. Den blir inte europeisk, utan transnationell och internationell. Så långt har vi kommit, och det är vi i Sverige som har tagit tag i det här. De romalingsvister som vi har runtom i världen – i USA, i Texas, i Makedonien, Rumänien, Ungern, Tyskland och Frankrike till exempel – har vi redan kontakt med. Det var sagt att vi skulle ha konferensen i maj månad, men vi kunde inte samla ihop alla romska lingvister så det blir inte förrän i oktober – om vi nu får hjälp av våra bidragsgivare och om de ställer upp på det här.

Här kommer Skolverket och Myndigheten för skolutveckling, MSU, in. Jag arbetar med MSU eftersom jag översätter romadialekten kelderash till svenska. Det har jag hållit på med i fyra år. Jag är precis klar nu, och försöker gå in i steg nummer två. Jag har översatt basorden och ska nu översätta förklaringarna.

Jag var inte med på ert första möte här den 26 maj 2005. Jag har inte min gamla almanacka med mig, men troligtvis var jag i Strasbourg då. Jag var mestadels där under 2005. Skolverket har ett förslag på s. 38. Jag vet inte hur långt man har kommit när det gäller Skolverkets förslag till MSU om att myndigheten ges möjlighet att bistå med stöd till de nationella minoritetsspråken genom fortsatt satsning på utveckling av lexikon, läromedel etcetera beträffande romani shib och meänkieli.

Vi är självfallet måna om detta. Om vi startar här i lilla, lilla Sverige med ett sådant stort projekt när det gäller det romska språket så tycker jag att vi ska fortsätta även på distans med våra romska kolleger inom språk-världen och med det romska ursprungsspråket.

Jag vet att till exempel resandegruppen, som Jan Ottosson här representerar, har förlorat ursprungsspråket till sin dialekt trots att man inte har velat det. Jag vet att det finns likheter när vi talar med varandra och jag hör hur de talar sin dialekt. Men de har böjt sin dialekt. Eftersom de har

varit en längre tid här i Sverige är böjningarnas ändelser svenska. Det är inte konstigt. Jag har varit i Jugoslavien och jag har förstått att de som har tappat språket där helt enkelt har ändelser på det slaviska språket. Men jag vet att både den här gruppen och arlogruppen, finska romer, gärna vill lära sig vlachdialekten. När jag säger vlachdialekten avser det kelderash- och lovaristammen, som Gregor här representerar, samt rumungri.

För ett 20-tal år sedan arbetade jag tillsammans med Aleka Stubin, som tyvärr inte finns med oss längre. Han gick bort för tre fyra år sedan. Han var en av eldsjälarna när det gäller att driva de romska frågorna. Han var med sedan starten, och han har varit med rätt länge – sedan 70-talet. Han var helt enkelt en romsk politiker. Han sade till mig, bekände och erkände: Vi vill lära oss er dialekt – kelderash-vlachiska – därför att då kommer vi att bli förstådda världen över.

Jag har varit i Latinamerika och i Nordamerika, och jag kan tala med romer där såsom jag kan tala med norrlänningar, smålänningar och skåningar och jag vet inte vad. Det är alltså en dialektskillnad, och kanske någon accent. I Spanien talar romerna med läspljudet på grund av att de bor där och har värdfolkets språk som andra språk.

Mats Einarsson frågade om talspråk och skriftspråk. Det är detta vi vill komma fram till i den arbetsgrupp som vi har börjat med här i Sverige, i Stockholm. Den heter den svenska, romska och utländska språknämnden. Jag är ordförande för den och Gregor är vice ordförande. Tillsammans vill vi utveckla den internationellt för att komma fram till att standardisera ett skriftspråk. Eftersom vi håller på att översätta lexikonet nu ska vi också översätta andra delar av böcker och få fram ett skriftspråk som vi kan använda världen över. Men troligtvis kommer man att vilja ha ett skriftspråk även för andra dialekter. Det är helt okej, men jag tycker också att vi ska hålla oss till ett enhetligt skriftspråk. Ibland förstår jag inte Janne här, som är skåning. Då ber jag honom att översätta. Så brukar jag skoja med honom. Men när han skriver mejl till mig förstår jag hans svenska, och jag skriver samma svenska tillbaka när jag mejlar till honom.

Det är det här vi vill börja med, och nu har vi lagt grundplåten i Sverige med denna språknämnd. Men vi har inga resurser och inget ekonomiskt stöd, så vi ligger i liggande ställning just nu. Självfallet ska vi arbeta för att våra barn och barnbarn och den nya generationen en dag ska stå på egna ben och fötter.

Helene Petersson (s): Vi har talat om modersmål. Jag tycker att språket i vardagen är viktigt. Vi måste se till att man har detta i de ordinarie utbildningarna eller att man specialiserar utbildningar för att få dem som har kunskap att tala språket i vardagen oavsett om man jobbar inom äldreomsorg, skola eller barnomsorg. Men det var inte min fråga, utan mer en kommentar.

Däremot säger du, Jan, något om de ekonomiska förutsättningarna. Man har inga ekonomiska förutsättningar, menar du. Vi har ju ett studielånssystem. Känner ni att det finns någon form av motstånd mot att sätta sig i

skuld för att delta i en utbildning? Är man osäker på att man inte ska få arbete sedan? Eller vad menade du när du talade om ekonomiska förutsättningar? Enligt mitt sätt att se det har alla ungdomar samma möjlighet att studera, eftersom det finns ett studielånssystem.

Jan Ottosson: Om man tar de yngsta, dem som går ut från gymnasiet, så har de inte blivit utförsäkrade som många äldre har blivit. Detta är alltså något som växer fram – om man vill bli lärarassistent eller hemspråkslärare. Jag har inte märkt hittills att det är de yngsta som går in för det, utan det är mer folk som kan många dialekter och som har lärt sig dem.

Men jag ser ett hinder i det hela när det gäller de äldre. De yngre kan ju gå in och ta studielån och sådant. Men det känns orättvist sedan, när de ser att de äldre får hjälp från andra kommuner. De kommer att hänvisa till Stockholms stad och säga: Men där får de ju betalt! Stockholms stad gör en god gärning och visar en profil gentemot andra kommuner. Sedan kanske man hamnar i detta, och då faller hela konceptet – om du förstår vad jag menar.

Gregor Kwiek: I'm in the situation that you mentioned right now. As an example I got to speak the truth: When I was a child going to school my mother had no idea what education was about. She would wake me up on Sundays and say: Wake up! Go to school! When Monday came she would say to me: You don't have to go every day; you are going to help me at home.

I basically dropped out when I was young. But when I turned to my twenties I got an interest again to become educated. Now I am 37 and I am still studying. To be quite honest – I have a family, I have a home and so on and so forth – I wouldn't take CSN for the life of me. I would work 24 hours a day. I wouldn't take CSN because there is no way I can survive on that.

But you should try to get other people to get involved. Some people are going to think: I'm not going to work 24 hours a day plus study. There's got to be some kind of initiative.

Ordföranden: Då går vi vidare till nästa grupp, den sverigefinska gruppen. Vi har två företrädare för den – Voitto Visuri och Paula Ehrnebo. Vi tar detta tillsammans, och sedan tar vi frågor i anslutning till det.

Voitto Visuri: Ordförande! Det var bra att jag fick komma in nu, för jag måste avvika sedan på grund av tidsbrist. Men då har vi Helena Kivisaari kvar från Sverigefinska Riksförbundet, som vi företräder.

Jag kommer alltså från Sverigefinska Riksförbundet. Jag är dess ordförande sedan snart tre år tillbaka. Sverigefinnar är den största minoriteten i Sverige, vad jag förstår, med ca 450 000 invånare i det här landet. Man ändrade den officiella statistiken för några år sedan. Den visar bara hälften av detta. Vi påtalade detta för ministrarna bland andra, för vi anser att statistiken ljuger. Det krävs i den officiella statistiken i dag att båda föräldrarna ska komma från Finland för att man ska räknas som sverigefinne.

Vi jobbar förstås med olika saker och med våra lokala organisationer runtom i landet, från Kiruna i norr och ned till Ystad, Malmö eller Trelleborg – jag vet inte var vi har den sydligaste avdelningen.

Verksamheten är mycket skiftande. Det vi jobbar främst med är förstås att bevara våra kulturtraditioner och föra dem vidare till våra yngre i familjerna samt att bevara vårt språk, förstås. Vi är också en intresseorganisation som jobbar med våra intressefrågor – det som gäller sverigefinnarnas intressen. Även där har vi förstås ett samarbete med den sverigefinska delegationen, under vilken vi är den största organisationen. När riksdagen fattade beslut om minoritetsställning bildade vi delegationen. Alla sverigefinska organisationer skulle vara under ett och samma tak för att föra fram våra viktiga frågor.

Den minoritetsställning som vi fick via riksdagen för cirka fem år sedan innefattar fem stycken norrbottniska kommuner, som alla ni politiker här förstås vet. Sverigefinnarna utgör ungefär 5 % av befolkningen där vi har det så kallade förvaltningsområdet. Nyligen kom en utredning om att utöka området till att omfatta även Mälardalen och Stockholm. Det är fem län. Vi tycker att det är ett bra steg i rätt riktning, men från Sverigefinska riksförbundet är vi inte alls nöjda med det. Det bor stora grupper av sverigefinnar också i övriga landet. Jag kan bara nämna Göteborgsområdet, men de finns överallt. Jag kan nog säga att det finns sverigefinnar i alla kommuner. Vår inställning är att lagstiftningen bör gälla hela landet.

De kanske viktigaste frågorna i dag för oss är skolfrågorna. Vi ser att vi har tappat mycket av de finskspråkiga förberedelseklasserna ute i kommunerna. Jag ser att det beror på kommunernas ovilja att bedriva den här verksamheten för sverigefinska barn. I de kommuner där vi har haft riktigt aktiva föräldrar har man fortfarande fixat det, men där man inte orkar med att kräva av kommunerna att ordna undervisningen har man inte heller fått det.

Det finns också ett antal kommuner där vi med hjälp av aktiva föräldrar har bildat friskolor. De fungerar jättebra. Men det är bara att konstatera att vi inte klarar att fixa det här överallt. Vi ser att friskolorna egentligen är den bästa möjligheten. I de skolorna gör man enormt bra studieresultat. Det har visat sig i jämförelserna mellan olika skolor.

Man har tidigare pratat om läromedel här. Det är klart att det också råder brist på läromedel när det gäller skolan, trots att vi kanske är i en lite bättre ställning än vissa andra minoritetsgrupper. Vi kan ju ta en del läromedel från Finland. Men det görs inte tillräckliga insatser från svensk sida för att vi ska få fram läromedel.

När det gäller modersmålsundervisningen ute på skolorna krävs det fortfarande att det ska vara minst fem stycken sverigefinska elever för att de ska kunna få modersmålsundervisning. Där finns det en skillnad mellan minoritetsgrupperna. De andra grupperna får undervisning om det bara

finns en elev, men för sverigefinnarna kräver man att det ska finnas fem. Jag tror att det finns med i den utredning som har kommit om att utöka förvaltningsområdet att man ska likställa det här, men vi får väl se.

Vi har också stora problem med äldreomsorgen i dag. Många av de sverigefinnar som kom på 60- och 70-talen kom till tunga arbeten inom industrin i första hand. Bland den första generationens finnar är det många som får lite demens när de nu har blivit äldre, och då tappar man det nya språk som man har lärt sig som vuxen. Då behöver man extra åtgärder. Det är förstås egna avdelningar, ålderdomshem eller liknande, där man får sin äldreomsorg på sitt eget språk som behövs. Där finns det stora brister. Det finns förstås ett antal kommuner där man har ordnat det där på ett eller annat sätt. Men det återstår mycket att göra runtom i landet.

Det finns också egna institutioner som sverigefinnarna har byggt upp i ett antal kommuner. Det är också ett bra sätt, men det kräver att vi har aktiva medlemmar i vår organisation eller bland sverigefinnarna som drar i gång detta. Det krävs egna stiftelser och andra som bedriver verksamheten. Det finns goda exempel.

När det gäller det som beslutas av riksdagen ser vi att det finns problem med informationen till kommunerna och landstingen om vad man egentligen beslutar i minoritetsfrågan. Det når inte kommunerna, eller så är det så att de på något vis inte bryr sig om det. Vi har en känsla av att det finns en klyfta mellan det som man beslutar centralt och det som sedan ska åtgärdas lokalt. Där finns det en hel del att önska.

Också vi är i stort behov av resurser, pengar, bidrag eller vad det nu kan vara för att bedriva den verksamhet som vi ska ha. Efter det att sverigefinnarna blev en minoritet har de statliga bidragen bara minskat för oss. Vi tycker att det är lite märkligt. En minoritet borde väl få utökade resurser, men det har blivit tvärtom. Vi har försökt prata med statsmakten om det här, men vi har inte fått något gehör för det.

Jag ska bara ta upp en sak till. Det är radio- och tv-frågan. Vi är lite osäkra på vad som kommer att hända där. Det gäller delvis TV Finland, där Sverigefinska riksförbundet har sändningsrättigheter i Sverige via Nackasändaren. När man nu går över till digitalisering är vi lite oroliga för vad som händer, och även för vad som kommer att hända med radion nu när man har sagt att man inte ska fullfölja det här med dab-radio. Vi har alltså några frågeställningar när det gäller de bitarna.

Ordföranden: Tack för det! Jag föreslår att alla får föra fram sina ståndpunkter, och sedan tar vi frågor på allting. Vi har nämligen tidsbrist, och vi har som sagt haft en tung dag i KU.

Paula Ehrnebo: Jag heter Paula Ehrnebo och jag är vice ordförande i Sverigefinländarnas delegation för närvarande. Voitto Visuri har redan tagit upp ganska många saker som är gemensamma för riksförbundet och delegationen.

Jag vill ytterligare säga att delegationen är en paraplyorganisation. Den organiserar alla rikstäckande organisationer som gäller sverigefinnar i Sverige. Dessutom ingår en hel del nätverk och andra intressegrupper som är lite mer lösa. Det är ungefär ett 30-tal organisationer och en del institutioner som är med i arbetet.

Delegationen grundades, som Voitto Visuri sade, år 2000. Den sammanträder en gång om året. Mellan sessionerna är det presidiet som försöker arbeta. I presidiet ingår för närvarande sex personer och en sekreterare som arbetar 30 %. Han är den enda som får betalt för sitt arbete. De andra arbetar ideellt.

Voitto Visuri tog upp många saker som delegationen arbetar med. Vi försöker bevaka sverigefinnarnas intressen på alla samhällsområden. Det gäller också alla samhällsnivåer, eftersom minoritetslagarna ju ska tillämpas på både kommunal, landstingskommunal och statlig nivå. Därför gäller det att hålla kontakt med alla möjliga myndigheter. Det är det vi försöker göra. Vi försöker framföra synpunkter från våra medlemsorganisationer till beslutsfattare och föra vidare det som vi får höra till våra medlemmar.

De centrala områdena är skola, barnomsorg, sociala frågor, sjukvård och äldreomsorg. Men givetvis gäller det också kultur och allt annat som ingår i medborgarnas liv.

Informationen är viktig. Det är viktigt att den förs fram åt båda hållen, från myndigheterna till medborgarna och tvärtom. Precis som Voitto Visuri sade har vi upplevt att kännedomen om minoritetsfrågorna samt om besluten och rättigheterna inte är så god som den borde vara. Det gäller framför allt kommunala myndigheter. Där finns det väldigt mycket arbete att göra. Inte heller är kännedomen bland sverigefinnar så god som den kunde vara. Det gäller därför att informera dem om att de har rätt att använda sitt modersmål. Det har alltså inte någon betydelse om de kan svenska eller inte, utan de har rätt att använda modersmålet.

Jag fick några frågor. Jag ska dock inte beröra dem alla eftersom Voitto Visuri delvis redan svarat på samma sätt som jag skulle svara. En fråga gällde modersmålsläroverutbildningen. Vad gäller finska hade Lärarhögskolan i Stockholm tidigare utbildning i olika former, men den utbildningen lades ned i början av 80-talet. För närvarande finns ingen direkt modersmålsläroverutbildning. Det förekommer ett visst samarbete mellan lärarhögskolan och avdelningen för finska vid Institutionen för baltiska språk, finska och tyska vid Stockholms universitet, och Luleå tekniska universitet har haft läroverutbildning där finska varit en del, dock inte på samma nivå som den som tidigare fanns i Stockholm. Behovet är alltså ganska stort. Det gäller att få fler intresserade studenter eftersom de lärare som gick utbildningen i början av 80-talet börjar bli lite äldre och därför inte är så mycket att satsa på längre.

En av frågorna gällde tillgången till texter på olika språk. Vad gäller juridiska texter finns mig veterligen inga andra lagar på minoritetsspråken än de som rör språken i de fem kommunerna i norra Sverige. De finns

översatta till alla minoritetsspråk, men jag känner inte till att det skulle finnas några andra juridiska texter översatta. Över huvud taget är informationen på finska mycket mindre i dag än den var på 80-talet. Man översätter inte lika ofta texter som gäller information om sociala rättigheter, eller andra samhällstexter av det slaget, som tidigare, trots att det i dag är enklare att publicera dem eftersom de inte behöver tryckas. Allt fler människor har ju tillgång till Internet.

Det gjordes en undersökning om finskspråkiga texter hos myndigheterna 2004. Det var en ganska nedslående läsning för det visade sig att endast 10 % av myndigheterna har någonting på finska. Ännu mer bekymmersamt är det att den informationen är mycket svår att hitta. Hos många myndigheter finns ingenting på startsidan – det finns undantag – som talar om att det finns information även på finska, utan man får använda sin goda fantasi för att hitta den. Där kan en del göras. En del av informationen är ju densamma, till exempel hos landstingen och vissa statliga myndigheter.

Jag skulle vilja ta upp ytterligare en sak, nämligen möjligheten för sverigefinländarnas delegation att utöva sina uppgifter. Också vi har problem med bristen på medel. Som jag sade arbetar vi ideellt. Vi får en mycket blygsam summa pengar årligen från staten. Den täcker en 30-procentig sekretariatjänst – innehavaren av den sitter bredvid mig – men inte mycket mera. Dessutom kommer beslutet om bidraget ofta väldigt sent. I år vet vi till exempel ännu inte hur mycket vi får, trots att en fjärdedel av året redan gått. Jag tror att jag stannar där.

Kerstin Johansson: Min kollega och bisittare heter Sven Kostenius. Gösta och Sven Kostenius är bröder och alternerar på våra möten.

Svenska Tornedalingars Riksförbund representerar alltså gruppen tornedalingar, och vårt minoritetsspråk är meänkieli. Vi är en kvarleva från stormaktstidens Sverige. När gränsen drogs 1809 mellan det som sedermera blev Finland och Sverige blev vi alltså kvar i Sverige. Språket är från dessa tider. Det var ett enhetligt kulturspråk och en enhetlig kulturbygd som klövs itu. Det där vet ni. Ni vet kanske också hur den statliga språkpolitiken sett ut under tidernas gång. Jag ska inte trötta er med det utan utgår från att ni vet det. Med utgångspunkt i detta kanske ni också förstår vad jag menar när jag kommer in på användandet av meänkieli, vårt minoritetsspråk, och varför det delvis ser ut som det gör.

Först vill jag dock säga att vi är en grupp som i och med minoritetsstatusen för de fem grupperna upplevde en ny morgon. Som varande en svensk grupp, en inhemska grupp som också talade svenska, hade vi alltid fått hanka oss fram för att ta till vara våra intressen i konkurrens med vilken idrottsförening, bollklubb och kulturförening som helst just när det gällde att få ekonomiska medel. För oss var det alltså en ny morgon som grydde i och med minoritetsstatusen. Det var första gången som vi över huvud taget fick ta del av ett statligt bidrag, visserligen ganska litet, men

dock ett bidrag. Det är litet, och jag håller med om det som Paula och andra redan sagt. Jag ska därför inte upprepa det, utan jag utgår från att ni också inser det när ni läst rapporterna. Ingens pengar verkar räcka.

Lagstiftningen gav oss alltså rätten att i olika sammanhang använda meänkieli. Det var något fantastiskt. Då frågar man sig, vilket även Elenius och andra forskare gör, varför vi inte använder språket. I den undersökning som gjordes, där ett antal personer – jag vågar inte säga hur många – tillfrågades om orsaken, uppgav en femtedel att hindren var psykologiska. Med den gamla språkpolitiken i bakhuvudet förstår man att det fortfarande krävs en hel del attitydarbete för oss där uppe. Att få rättigheten är en sak, men att sedan utnyttja den till fullo är någonting helt annat.

Ett annat problem är det glapp eller den klyfta som Voitto Visuri från Sverigefinska Riksförbundet också var inne på. I riksdagen stiftas bra lagar, fina regler, som sedan ska förverkligas ute i regionerna och kommunerna, och det är inte alltid som det över huvud taget finns ett band däremellan. Jag tror inte att det beror på ovilja, det vill jag inte göra, utan det handlar naturligtvis om okunskap och informationsbrist.

Jag vet att intresset från kommunerna inte varit speciellt stort. Det har i själva verket varit mycket litet. När landets ledande politiker och folk från departementen för något år sedan kallade kommunerna till en konferens för att informera om dessa lagar och möjligheter, om hur man ska tillgängliggöra dem så att minoriteterna får möjlighet att till exempel använda sitt eget språk, var resultatet uselt. Det var visst tre kommuner som kom, trots att de flesta var kallade. Det blev ingen konferens. Visst är det fråga om okunskap.

Jag ska inte bli långrandig. Sven kommer att ta upp tre för oss viktiga saker, men innan jag avslutar skulle jag vilja säga att det ser väldigt olika ut inom förvaltningsområdet. Förvaltningsområdet är alltså de fem kommunerna i Norrbotten – Kiruna, Gällivare, Haparanda, Pajala och Övertorneå. De har satsat på olika saker. Pajala har satsat starkt på skola och fortbildning för lärare. Det som emellertid blir skevt är när en enskild kommun ser sig tvungen att satsa en del av minoritetsgruppens pengar på att även ta fram läromedel. Det behovet är mycket stort inte bara inom Pajala kommun. Det är behjärtansvärt att man tar fram läromedel, vem som än gör det, men jag tycker att det är lite snett att en enskild kommun ska behöva ta dessa medel ur sin lilla kassa.

Sven kommer alltså att ta upp frågan om läromedel, public service, Presskommitténs förslag samt problemet med informationen.

Sven Kostenius: Jag är mycket glad att få komma hit och träffa KU. Vi gör det gärna. Vi startade vår resa tidigt på morgonen och har åkt genom sju klimatzoner för att träffa er. Det visar hur mycket vi uppskattar det.

De minoriteter som hittills kommit till tals, och det är nästan alla, har poängterat vikten av expertkommitténs rekommendationer, lagar och förordningar. Det är inget fel på dem. De är klara och tydliga. Problemet är bara att de är svåra att implementera i verksamheterna. Det handlar om det som

många redan berört, bland annat Helene, nämligen det kommunala självstyret. Jag är själv kommunpolitiker i Övertorneå kommun. Det som man hänvisar till är att det stiftas lagar och annat, men pengar får vi inga, trots att allt kostar att genomföra. Man är egentligen inte ovillig eller negativ till detta, men man väntar på att någon kommer med en pengapåse och säger att det enligt lagen och förordningarna ska vara på ett visst sätt, så sätt i gång.

Nu talar vi om Tornedalskommunerna och meänkieli. Som organisation, eller som minoritet, har vi små resurser. Elenius har räknat fram att vi får 2,5 % av de ekonomiska resurser som satsas på minoriteterna, medan till exempel samerna får 88 % av kakan. Och även vi är ganska många. Forskarna har också frågat sig om man inte borde titta på de olika minoriteterna var för sig och se vilka behov som finns och vad som inte kan åstadkommas eftersom det saknas resurser. Kerstin och jag har till exempel tagit ledigt från våra jobb i dag för att åka hit. Det sker i princip ideellt, men det är, som sagt, en stor glädje att få träffa er.

Kerstin räknade upp många saker. Det mesta är därför redan berört. Jag är inbjuden i egenskap av redaktör för den enda tidning som kommer ut på meänkieli, MET-aviisi. Den kommer ut fyra gånger per år. Till det får vi ett litet utgivningsbidrag, eller vad det heter, från Kulturrådet, men det räcker naturligtvis inte utan vi måste också använda medlemspengar och andra ideella pengar.

En av rekommendationerna är att stimulera till att använda språket, vilket många varit inne på. Det finns en skillnad mellan skriftspråk och talspråk. Tornedalskan, meänkieli, har genom tiderna varit ett talspråk. Man skrev inte på den tiden. När tidningen började ges ut på 1980-talet uppstod frågan hur man skriver det. Vilken variant av ett ord, till exempel häst, ska vi använda för att så många som möjligt ska acceptera det? Därför sitter vi på redaktionsmötena och ägnar oss åt rättstavning och -skrivning i stället för vad tidningen ska innehålla. Det blir många gånger fel, för läsarna är inte så intresserade av hur det skrivs så länge de förstår det. Naturligtvis kommer det också invändningar mot stavning, ordval och sådant.

Det som tydligt kan utläsas av det som hittills sagts är att man måste kunna utveckla språket, men till det behövs resurser. Det gäller både ekonomiska och personella resurser. Vi har alltså möten två gånger per år när samtliga minoriteter samlas. Jag vill poängtera att det är mycket bra att vi får träffas åtminstone två gånger per år, för det känns alltid bättre när man fått ventilera sina problem med andra. Jag hoppas därför att man fortsätter att ha dessa möten; det är ju Jens Orback som håller i det hela. Varje gång har vi framhållit att vi måste få så pass mycket resurser att vi har en rimlig chans att ha en grundorganisation med om inte mer så åtminstone en anställd på 30 % som kan ta hand om de dagliga ärendena. Detta har även Paavo Vallius påpekat i sin utredning.

Vidare har vi betonat vikten av en språknämnd som har sådana resurser att vi kan börja behandla språket och överföra det till skriftspråk för så många som möjligt. Man måste inplantera detta i språkområdet och finna minsta gemensamma nämnare för hur språket ska skrivas. Det är mycket viktigt.

Jag har talat om Presskommittén, men nu hörde jag av Helena att det redan föreligger en proposition om pressen, vilket jag alltså inte kände till. Som ni ser har jag inte varit vaken fastän jag borde ha läst den.

Helene Petersson (s): Jag talade om public service-propositionen som gäller radio och tv. Förhoppningsvis kommer delar av Presskommitténs utredning – kanske.

Sven Kostenius: Okej, då är det inte riktigt klart ännu. Presskommitténs utlåtande har jag emellertid läst. Där trycker man på vikten av att åtminstone få till stånd en tidning på samiska och meänkieli, en dagstidning alltså. Vi talar nu inte om MET-aviisi, som kommer ut fyra gånger per år. I en sådan tidning kan man inte föra någon konstruktiv debatt eftersom den sedan länge är överspelad när nästa tidning kommer. Det behovet känner vi djupt. Vi får alltså hoppas att man följer Presskommitténs rekommendationer – minst det som de rekommenderar, gärna mer – och också ger verktyg så att vi kan starta en sådan tidning. Det behövs 1 500 exemplar för att det hela ska gå ihop. Vi tror att vi kan klara det, i synnerhet om vi kan räkna till godo en liten del av upplagan från den finska sidan, där man ju talar snarlikt, samt från den kvänska sidan i Nordnorge. I så fall lär det inte vara något problem.

Jag vet inte i vilken mån ni kan påverka detta i det här läget, men ni ska veta att vi ser fram emot att äntligen få möjlighet att starta en tidning som kommer ut så pass regelbundet att man kan upprätthålla en debatt i frågor som rör språket och dess utveckling samt minoritetens situation och kultur.

Jag tror att jag stannar där. Vi har ett plan som vi ska hinna med – tillbaka över de sju klimatzonerna.

Ella Carin Blind: Jag kommer alltså från Svenska Samernas Riksförbund, som är en riksorganisation för samer. Vi har vårt kansli i Umeå, och jag tror att det är 42 samebyar och 13 sameföreningar som är med i organisationen.

Vi känner igen oss i många av frågeställningarna både vad gäller romernas situation och sverigefinnarnas och tornedalingarnas situation, och därför behöver jag inte upprepa det. Jag har läst delar av rapporten och vill kortfattat säga något om bland annat mediasituationen. Den är inte bra för samerna heller. Som Liselott sade är det 15 minuter samiska barnprogram per vecka. De är gjorda i Norge för barn på en viss nivå. Det är vad man får nöja sig med om man vill ta till sig det samiska språket.

Språksituationen för samiskan är den att alla de tre samiska språkvarieteterna är mer eller mindre hotade. Främst gäller det sydsamiskan. Det finns vuxna samiska analfabeter, alltså samer som kan tala men däremot inte läsa samiska. I förlängningen ser jag det som en demokratifråga om du som same inte kan ta till dig det skrivna språket.

Frågan om äldreomsorgen togs också upp, och den är ungefär likartad för samerna. Samiskan är ju ett finsk-ugriskt språk medan svenskan är ett indoeuropeiskt. Det kan därför vara mycket svårt för en same som blivit dement att ens kunna be om ett glas vatten. Vi anser att vi måste ta tag i frågan om äldreomsorgen. Det gäller samtliga minoriteter. Det kommer att bli en viktig fråga för Sverige.

Sedan har vi problemet med lärare. Man kan begära modersmålsundervisning, som det numera heter. Det heter inte hemspråk längre utan modersmål. Man kan begära det. Jag har begärt det för min dotter, trots att jag vet att ansökan ligger som en hyllvärmare någonstans. Jag vet att det inte finns lärare, men jag har skickat in ansökan som en påtryckning på kommunen. Också den frågan måste lösas. Om vi inte får tag på lärare kommer språken förr eller senare att dö ut. Det är så jag ser på det. Här måste man ta krafttag och verkligen fundera på om Sverige vill vara mångkulturellt och hur man i så fall ska göra för att rädda dessa språk och språkvarieteter. Det gäller inte bara det samiska språket, utan även andra språk är hotade i Sverige.

Modersmålet är viktigt också för den egna kulturella identiteten, vilket jag antar att ni väl känner till i denna församling. Det är alltså en oerhörd viktig fråga för Sverige att lösa modersmålsundervisningen för barn som tillhör en annan etnisk grupp än den svenska. Här kanske man kan samarbeta med Norge och Finland. Det går säkert att lösa dessa frågor bara det finns pengar.

Låt mig slutligen citera Tove Skutnabb-Kangas som sagt att det egentligen inte är tvåspråkigheten som är problemet i världen utan det är enspråkigheten.

Brita Stina Sjaggo: Ella Carin har tagit upp några problem, bland annat lärarbristen. Vad gäller just lärarbristen har vi från det samiska ungdomsförbundet föreslagit att man inför studievägledare. Detta kan även appliceras på de andra minoritetsspråkgrupperna. Problemet är nämligen ofta att man inte får tag på de lärare som trots allt finns. Det kan alltså finnas kunniga lärare, eller i vart fall personer som kan läsa och skriva språket, men koordineringen, samordningen mellan lärare och elever, medför svårigheter. En studievägledare som har kunskap om vilka lärare det finns inom de olika minoritetsspråken kan hjälpa föräldrar, dels genom att jobba gentemot skolan för att få till stånd modersmålsundervisning – många skolor har väldigt liten kunskap om elevernas rättigheter vad gäller just detta område – dels genom att samordna och hitta de lärare som faktiskt ofta finns.

Det finns genom Samernas utbildningscentrum i Jokkmokk möjlighet att få videokonferensundervisning på det samiska språket. Även de andra minoritetsspråkgrupperna skulle kunna använda sig av den formen. Problemet är att skolorna ofta inte har kunskap om det. Det hela stannar vid att skolorna säger att det inte finns lärare, och därmed åtgärdar man inte problemet trots att det skulle vara möjligt. Detta har vi alltså lyft fram. Vi tycker att det är en viktig fråga som man åtminstone delvis bör kunna komma till rätta med.

Jag vill också säga något om läromedel. Jag vet att man anslår 10 miljoner per år på läromedel för döva, och vi tycker att man även borde göra det för de andra minoritetsspråkgrupperna, däribland samiskan. Beträffande samiskan känns Sametinget som en naturlig myndighet för den funktionen. Man skulle alltså kunna anslå pengar till Sametinget att användas för läromedel. Därmed kunde man ha samma system som i Norge, det vill säga att enskilda och utbildningsinstitutioner kan söka pengar ur den läromedelspotten. Det gäller inte endast läromedel för nybörjare, för dem som ska lära sig språket, utan även för dem på högre nivåer och för undervisning på samiska i ämnen som samhällskunskap och naturkunskap.

Förra veckan talade jag med en kvinna som jobbar som språkkonsulent i samiska. En lärare hade ringt till henne några dagar tidigare och sagt att hon skulle ha en lektion för barnen om matsmältningsorganen i människokroppen och frågade om det fanns några planscher eller annan information på samiska om just människokroppen. Språkkonsulenten sade att hon inte kände till det och föreslog att läraren i stället skulle ta en plansch föreställande renen eftersom människokroppen är ganska lik renens. Det kan man väl kanske göra, men det visar på problemet, nämligen att det inte bara behövs grundutbildning i språket, utan det behövs också läromedel i andra ämnen.

Detta gäller samisk utbildning över lag. Vi har en samisk utbildningsinstitution i Sverige, Samernas utbildningscentrum, som får mellan 6 och 7 miljoner kronor per år för samisk utbildning, vilket är väldigt lite. De har därför svårt att kunna ha fasta utbildningar på samiska. Det gäller både språkutbildning och andra utbildningar. En mycket viktig del av den samiska samhällsutvecklingen är just att det finns samiska utbildningar. Detta är alltså ytterligare ett konkret område där det behövs mer pengar.

Vad gäller lärarutbildningen vet jag att många upplever det som ett problem att det i dag är låg status att vara modersmålslärare. Det i sin tur innebär att få utbildar sig till det. Ett annat problem är att man, när man går lärarutbildningen, antingen måste läsa minoritetsspråket parallellt eller också läsa det efteråt. Därmed blir utbildningen väldigt lång, och få väljer därför det alternativet. Det är tufft att läsa två utbildningar parallellt.

Beträffande äldreomsorgen har vi konkreta exempel på nedskärningar. Jokkmokks kommun har skurit ned på äldreomsorgen. Det rimmar illa med den minoritetsspråkspolitik som vi uppfattar att Sveriges riksdag vill att Sverige ska föra. Implementeringen i kommunerna är ett övergripande problem just vad gäller minoritetsspråksfrågorna.

Slutligen vill jag säga något om implementeringen över lag i det svenska samhället. Vad jag förstår har Lunds universitet lagt ned den finsk-ugriska institutionen, och Uppsala universitet har nu sagt upp en lärartjänst i samiska. Också det rimmar illa med minoritetsspråkspolitiken. Man behöver alltså implementera minoritetsspråkspolitiken på alla nivåer vid samtliga utbildningsinstitutioner och även i kommuner och landsting.

Det är några av de frågor som vi från det samiska ungdomsförbundet tycker är viktiga.

Ordföranden: Därmed har ledamöterna möjlighet att ställa frågor.

Helene Petersson (s): Ni från de tre grupperna, om jag får kalla er så, som senast haft ordet lever alla i samma situation. Ni tillhör grupper som i någon form är gränsöverskridande. Meänkieli finns på båda sidor av Torneälven, sverigefinska i både Sverige och Finland och samiska i flera länder.

Presskommittén, som jag hade förmånen att vara med i, tog upp frågan om hur vi kan jobba gränsöverskridande. När vi jobbar med minoritetsspråk ser vi att det finns möjligheter att hjälpas åt från olika håll. Jag vill ta upp detta just när det gäller läromedel, för alla tre grupperna har berört den frågan.

Hur mycket har de olika länderna möjlighet att jobba tillsammans med de här frågorna? Är det nätverk som saknas? Är det länkar ihop, är det kontakter, är det informationsbrist? Jag tror många gånger att vi måste gå över gränserna för att inte behöva göra allt arbete själva. Speciellt sydsamiska är ju en sådan liten språkgrupp på båda sidorna, och det har vi dykt på i många situationer, att vi borde kunna jobba mer tillsammans. Det har vi sagt i vår utredning.

Det framför allt är väl min första fråga, hur mycket har vi möjlighet att jobba? Finns det hinder för det, eller hur mycket gör ni?

Sedan tror jag också på information, på möjligheten att skapa nätverk och att skapa länkar. Det får inte vara så att man skär ned av okunskap, att man inte inrättar av okunskap. Vi talade om antal elever för att få modersmålsundervisning. Nu är det några år sedan jag var i den situationen, men jag har för mig att det var tvärtom. Hade vi ett annat språk var det fem elever. Men var det ett nationellt minoritetsspråk räckte det med en.

Just informations- och kunskapsbiten vill jag peka på.

Mats Einarsson (v): Jag ska ställa en fråga som vi kanske inte riktigt klarar av att hantera på den korta tid som är kvar. Jag inser att den är ganska knepig.

Det är lätt att inse att ett språk som saknar eller har en väldigt svag språklig infrastruktur – jag tror att det nämndes här – riskerar att dö ut helt och hållet. Det finns många exempel i historien på språk som har dött ut också. Därav följer inte med nödvändighet att om man satsar på den där infrastrukturen överlever språket.

Jag kanske är felunderrättad, men det har i alla fall påståtts när man har jämfört iriskan och walesiskan att iriskan får ett ganska omfattande statligt stöd till infrastruktur, tv och radio, föreställer jag mig – det verkar så i alla fall när man studerar detta – men tappar ändå mark, medan walesiskan, påstås det, snarast vinner mark och är väldigt livskraftig, trots ett svagare sådant stöd.

Vad finns det för andra faktorer bakom språks överlevnad eller bortdöende? Jag landar kanske i en provokativ frågeställning. Ska ett minoritetsspråk räddas till varje pris? Jag kanske ska understryka att jag är för ett starkt stöd till minoritetsspråken ...

(Ordföranden: Det var tur att du lade till det.)

... men tycker ändå att den här frågan kan ställas och resoneras kring.

Ordföranden: Jag har själv en fråga som tangerar mycket av detta. Det var det ni tog upp om universitetsinstitutioner. Vad spelar det för roll? Ni var också på den romiska sidan inne på att kunna forska kring ett språk, kunna bygga upp grammatik, skapa ett skriftspråk, ta till sig också det historiska och föra det vidare. Det är naturligtvis inte en kommunal fråga utan det är mer en strategisk fråga. Det är någonting man nästan skapar eftersom det inte har funnits tidigare i de språk som inte har varit nedtecknade.

Nu är tiden knapp så jag vet inte om Mats och mina frågor hinns med. Vi får väl ta det kort i den delen.

Kerstin Johansson: Du frågade om läromedel, Helen, och hittills inom meänkieli och säkert inom finska och samiska, möjligen romani också, har var och en av lärarna suttit på sin kammare och plitat ihop sitt eget läromedel. Man har säkert uppfunnit hjulet flera gånger om. Det är klart att nätverk där kan vara räddningen och ska naturligtvis prövas och byggas ut så mycket som möjligt. Men i det här fallet tror jag att det väldigt långt är en pengafråga.

Om vi tittar över gränsen till Finland kan vi notera att meänkieli i Finland kanske mer är ett talspråk, men intresset finns säkert. Man kan nog hitta och bygga ett nätverk. Men fortfarande är det pengarna som är problemet.

Du tog också upp frågan om minoritetsspråk för bara en elev. Men när det gäller Sverigefinskan krävs fortfarande fem elever, och det tror jag gäller ett språk till. Meänkieli och romani är undantagna, där räcker det med en elev. Det krav som gäller Sverigefinskan stöder vi naturligtvis.

Vad ska man göra om man satsar på ett språk, är det då säkert att det överlever? Det kommer säkert Birger att prata mycket mer om, och han kan svara på frågorna om iriska och walesiska. Men ett språk är en så stor del av din identitet att jag tycker att det, om nu inte till varje pris så till ett mycket högt pris ändå ska räddas.

Esko Melakari: Jag heter alltså Esko Melakari och jag tänkte kommentera frågan om läromedel.

För sverigefinnarnas del borde det här problemet snart vara förbi, därför att i mitten av 80-talet hade vi 740 finska modersmålsklasser plus 200 sammansatta klasser med hälften svenska och hälften sverigefinska elever. Då får man räkna 15–20 elever per klass, så det var ungefär 15 000 elever som gick i de här klasserna. I dag finns det ett 20-tal klasser kvar, och antalet elever i dem är ungefär 400, till och med under. Därtill har vi åtta fristående skolor som fungerar väldigt bra. De gör bra resultat.

När det gäller läromedlen kan man för det första helt kort konstatera att många sverigefinska skolor använder finska läromedel. Men nu har man fått konstaterat att de här läromedlen är skrivna för finska förhållanden, för finska barn och ur finsk synvinkel, medan vi liksom vill se vårt liv här ur en Sverigefinsk synvinkel.

För det andra har språkbytet gått långt hos sverigefinnarna. Det är en sådan liten del av sverigefinska barn i dag som behärskar finska bra att de finska böckerna inte längre går att använda i undervisningen. Texten är så svår att eleverna inte kan anamma den. Därför har jag hört att man på vissa skolor mer och mer har använt böcker från Finland som är skrivna för "finska för invandrare", alltså för barn och ungdomar som har kommit som flyktingar till Finland. Det är nästan den typen av litteratur som man måste använda för att barnen ska komma i gång och få litteratur. Därför är det väldigt viktigt att man kommer i gång med läromedelsproduktion här i Sverige. Det är en av de centrala delarna vid sidan av lärarutbildningen plus att man verkligen tar utbildningsfrågan på allvar. Skolverket har jobbat med de här frågorna, men regeringen har satt i bromsklossen. Vi har haft mycket kontakter med dem så vi vet ungefär hur det ligger till.

Utbildningsfrågan måste lyftas fram i sin helhet. Utan ett fungerande utbildningssystem finns det stor risk för att språket kommer att utarmas. Det öde som finska språket har genomgått är nästan tragiskt. Finskan kommer inte att nå ut i Sverige, det gör den inte. Antalet människor som talar finska har minskat, speciellt när det gäller barn och ungdomar.

Paula Ehrnebo: Jag tänkte beröra två av frågorna. Det är språkdöden och vad man skulle kunna göra åt den. Jag tror att det också kan gälla mycket prestige. Språket har prestige i samhället och meritvärde på arbetsmarknaden. I dag är det ju så att många finskkunniga sjukvårdsanställda arbetar med svensktalande, trots att de skulle kunna arbeta med finsktalande. Man tolkar i stället för att använda dem som kan finska.

Man skulle kunna inrätta ett system där man kan värdera språkkunskaperna, oavsett hur de är förvärvade, om de är förvärvade i levande livet eller i skolan. Man skulle kunna visa genom ett test att så här mycket krävs det för det här arbetet och den här personen klarar av det. Jag tror att det skulle öka prestige på arbetsmarknaden.

Den andra frågan gällde universitetsutbildningen, i finska i det här fallet. Universitetsutbildningen hör enligt min uppfattning till det totala utbildningssystemet. Den är en fortsättning på gymnasieskolan och det är väldigt centralt. Det måste finnas utbildning på universiteten där man kan följa utvecklingen av språket och undervisa dem som ska arbeta inom olika yrken där man behöver språk: tolkar, översättare, journalister, lärare och alla möjliga.

Finskan i Sverige är i princip samma finska som används i Finland, men trots allt finns det likheter med svenskan. Den är på sätt och vis en spegelbild av finlandssvenskan. Finlandssvenskan är svenska, men den är inte identisk med den svenska som talas i Sverige. Precis på samma sätt förhåller det sig med finskan i Sverige. Det är finska, men den är inte identisk med finskan i Finland. Framför allt ordförrådet som beskriver det svenska samhället kan inte vara identiskt. Det menar jag att man också måste ta upp i utbildningarna så att de som har fått utbildning vet vad som gäller, hur man utvecklar språket och hur man behåller det. Det är viktigt.

Brita Stina Sjaggo: Jag tänkte börja med att beröra läromedelsbiten. Man kan visst samarbeta över gränserna, och det tror jag att man från samiskt håll i varje fall försöker göra. Jag vet att man hade ett projekt som avslutades 2002, tror jag, med att just få fram en gemensam läromedelskatalog för att man ska kunna använda sig av läromedel från de andra länderna.

Sedan tror jag också att det är viktigt att man vet att det, precis som i de andra minoritetsspråken, finns en skillnad även inom nordsamiskan, som är den största samiska dialekten. Ett exempel kan vara ordet "rumáš". Det betyder, vad jag förstår, kropp i ett område och lik i ett annat område. Det är viktigt att förstå att det finns skillnader. Jag vet att man inom skolan jobbar med läromedel från Norge till exempel. Man använder sig av Tippex, och man använder lokala dialekter i vissa fall där det behövs. Men det finns absolut mycket man kan göra där.

Ett förslag från samiskt håll vad gäller läromedel i Sverige vet jag är att man har föreslagit att Utbildningsradion ska få redaktioner på minoritetsspråken, alltså en samisk redaktion på Utbildningsradion som kan jobba just med läromedel. Det kan vara ett enkelt sätt att snabbt få fram läromedel.

Vad gäller minoritetsspråk överlag tror jag att det är viktigt att man ser dem som en tillgång och inte som ett problem, vilket det ofta känns som om det lätt blir. Vad gäller samiskan måste jag faktiskt säga att jag upplever att det nu finns ett enormt intresse för att lära sig sitt språk. De som har tappat språket och de som kan språket vill kunna uttrycka sig i tal och skrift på samiska.

Det är rekordmånga som läser samiska på universitet och andra utbildningsinstitutioner. Därför är Uppsala universitets beslut att lägga ned delar av den samiska utbildningen på universitetet ett väldigt stort slag mot det samiska språkarbetet. Jag tror att man kanske behöver öronmärkta pengar till universitetet för att ha utbildning på minoritetsspråken. De hänvisar ofta till att det är oekonomiskt, att det inte är tillräckligt många studenter per kurs för att det ska vara ekonomiskt att bedriva utbildning på minoritetsspråken.

Man behöver inte heller stirra sig blind på att utbildningen ska ske på själva universitetet. Det är samma problematik, kan jag tänka mig, inom de andra minoritetsgrupperna. Det kan vara bra med utlokaliserade utbildningar. Varje universitet behöver inte ha utbildning på minoritetsspråk, men om några universitet har det kan de ha utbildningar som är utlokaliserade på olika orter i landet för att på det sättet nå fler studenter inom minoritetsspråken.

Men jag tror också att det är viktigt att man ser på andra utbildningsinstitutioner, och inte bara på universitet och högskola. De har trots allt en pedagogik som kanske vänder sig mer till dem som ska bli lärare inom minoritetsspråk. Många vill ju läsa sitt språk inte för att bli lärare utan för att lära sig sitt språk och för att fortbilda sig och kunna använda språket inom sitt arbete. Jag vet att man till exempel på Sametinget har problemet att man inte använder samiskan som arbetsspråk så mycket som man skulle vilja därför att det saknas termer för det dagliga arbetet i det moderna samhället. Det finns behov av kompetensutveckling och läromedel även där.

Jag tycker att Samernas utbildningscenter vad gäller den samiska biten är ett väldigt bra exempel på en utbildningsinstitution som kan ge studenter möjlighet att lära sig språket, inte med inriktning på att man ska bli lärare utan man kan lära sig att tala språket. Det är nog detsamma vad gäller de andra minoritetsspråkgrupperna, att man måste se att det finns olika behov av utbildning inom de här språken.

Birger Winsa: Förut fanns det bara gräsrötter som talade meänkieli, finska och samiska. Det var väldigt lite av *top-down-process*. Nuförtiden finns stora problem med att det finns avsevärt mycket mer uppifrån och nedstöd än förr i tiden, *top-down-process* säger vi på engelska. Men gräsrötterna är ibland vacklande. Principiellt håller jag med om att om inte gräsrötterna har intresse av att upprätthålla språket, även om det finns hyfsat bra stöd uppifrån, är det tyvärr en trist process som leder till språkdöd. Om man inte får undervisning på meänkieli som undervisningsspråk i Tornedalen kommer språket att dö ut. Det är en politisk fråga lokalt förstås, om de vill ha det eller inte. Om de vill ha utbildad personal till Ikea får Ikea söka personal från tvåspråkiga områden i Finland eller från Stockholmsområdet, för tornedalingarna kan inte finska eller meänkieli. Där

måste man gå balansgång, men en rimlig tid ska offentliga institutioner stödja minoritetsspråken för att stimulera gräsrotsrörelsen. De är samverkande.

Universitetsutbildningar är oerhört viktiga för minoriteters och minoritetsspråks överlevnad, och lärarutbildning så att det finns utbildade lärare som behärskar språken ordentligt och fullödigt. Men det här är långa processer, och jag är helt överens med den som talade om nätverk och samarbete över språk- och kulturgränser. Jag tror att det är jätteviktigt att smågrupper samverkar. Där kan man ge uppifrånstöd och se till att stimulera samverkan över språk- och kulturgränser, gärna se på Norden och Baltikum som en större enhet för att stimulera alla grupper som finns där.

En orsak till att man är dålig på samarbete, som jag nämnde, är att man är svag och har låg organisationsgrad, aktivisterna är få, eldsjälarna är få. De får egentligen inte någon rast och hinner inte alltid med. Sedan finns det attityder som är negativa, och man är ovan vid samarbete. Det dräller av negativa attityder till andra språkgrupper som inverkar på samarbetet.

Sedan finns det fonder som man kanske borde nämna i regelverken. Nordiska kulturfonden och den typen av fonder är utmärkt bra för minoriteter. Men kanske borde man nämna explicit att minoritetsspråken borde vara en del av denna verksamhet. Man skulle även försöka stimulera anslagsgivarna att ha en markering av att ju fler som söker, ju större samarbete, desto lättare att få något, så att man har ett incitament för samarbete som påverkar processerna.

Sedan måste jag lite kort nämna walesiskan och iriskan. I Wales och Irland får tiotusentals barn undervisning på walesiska och iriska, och hemma talar de enbart engelska. En viktig orsak till skillnaden mellan Wales och Irland är att walesiskan har politisk sprängkraft i Wales för att de upplever sig som undersåtar av Storbritannien medan irländarna känner sig mer som en egen nation, och det påverkar. Men bägge regionerna har samma problem. Det är stora problem att få nästa generation, som i hög utsträckning har lärt sig iriska och walesiska som ett främmande språk, som ett andra språk, att använda språket. Ska de börja tala iriska och walesiska med sina barn eller fortsätter de att tala engelska med sina barn? Det är en avgörande fråga inom det närmaste decenniet.

Sedan hävdar irländarna att det bara är bra marknadsföring från walesarnas sida som gjort att de lyckats bättre. De är skickligare på marknadsföring. Jag vet inte om det är sant, men några irländare hävdar detta.

Jan Ottosson: Jag skulle vilja göra ett litet förtydligande för jag tyckte inte att mitt svar på Helene Peterssons fråga om CSN blev så klart. Jag sade att konceptet kommer att falla. Det har visat sig att det är sista året som Stockholms stad har betalat för det vi införde tillsammans. Det har blivit så många sökande till platserna att man skulle kunna starta en klass till, men det hade vi inte sökt pengar till. Innan fick man inte ihop en klass.

Därför tror jag att det skulle falla helt och hållet. Annars ska man normalt sett ta studielån hos CSN. Vi skulle gärna se att man fick lön från CSN båda åren.

Lars Demetri: Herr ordförande! Jag har också avslutningsvis ett svar på det Helene Petersson tog upp när hon ställde frågan. Jag kan inte ordagrant återge frågan men jag förstod den. Borde inte riksdagen och regeringen se över allt arbete som ligger framför oss i Sverige? Kan vi inte tänka oss att gå in i ett samarbete med andra länder när det gäller nätverk, länkar, information, för att inte vara själva, bara vi i Sverige?

Mitt svar till detta är att vi självklart ska göra det. Det är i alla fall en absolut utomordentlig lösning att använda oss av andra länder, inte minst EU i det här fallet. När det gäller alla dessa punkter som minoritetspolitiken innehåller, språk, kultur, medier, äldreomsorg, utbildning av alla de slag och modeller, för att inte glömma det som gäller vår grupp, diskriminering och rasism, behövs det faktiskt att den svenska riksdagen eller regeringen i alla fall skriver en rekommendation till EU, att ni står bakom och stöder detta. Då tror jag att vi kan få dem att gå med i ett sådant samarbete. Sverige ska naturligtvis inte vara självt i det stora arbete som minoritetspolitiken innebär. Vi vädjar till er att ni går i spetsen för det här så att vi får med oss alla dessa länder som i alla fall är EU-medlemmar. Då har vi nog lättare att finna lösningar när det gäller minoritetspolitiken.

Avslutningsvis vill jag säga att vi borde ha ett minoritetsdepartement.

Ordföranden: Tack för det! Vi uppskattar mycket att ni har kunnat komma hit. Ni har hjälpt oss att förstå de här problemen väsentligt mycket bättre. Vi ska producera det som heter ett betänkande, det vill säga ett förslag som läggs fram för riksdagen, som behandlar motioner inom det här området. Detta är viktigt som underlag för det. Men det är också, för att knyta an till det som Lars Demetri sade sist, ett sätt för oss att få idéer om hur man kan gå vidare. Låt mig återknyta till att Sverige såsom EU-medlem, riksdagen såsom aktiv i EU-frågor har anledning att lyssna på dig, och vi har uppfattat de idéer som finns i detta sammanhang. Det är viktigt. Jag har lärt mig en gång att ett minoritetsproblem normalt är ett majoritetsproblem. Så är det nog. Tack ska ni ha!

Därmed är KU:s sammanträde avslutat.